

POROČILO O SPROTNEM VREDNOTENJU PROGRAMA RAZVOJA PODEŽELJA 2007–2013 v letu 2013

Analiza FADN standardnih rezultatov prejemnikov sredstev PRP 2007–2013 Dopolnjeno končno poročilo

Republika Slovenija
Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje
Dunajska 22
1000 Ljubljana

Poročilo o sprotnem vrednotenju Programa razvoja podeželja 2007–2013 v letu 2013

Analiza FADN standardnih rezultatov prejemnikov sredstev

PRP 2007–2013

Dopolnjeno končno poročilo

Naročnik	Republika Slovenija Ministrstvo za kmetijstvo in okolje Dunajska 22 1000 Ljubljana <u>Kontaktna oseba naročnika:</u> Bernarda Čebulj
Izdelovalec	OIKOS, svetovanje za razvoj, d. o. o. Glavni trg 19 1240 Kamnik PRAC Partnership Co. Im Hopfengarten 19b D-65812 Bad Soden Nemčija <i>Vodja projekta:</i> • Rolf Bergs, dr.phd. Political science, economics and sociology <i>Namestnica vodje projekta:</i> • Mojca Hrabar, univ. dipl. biol., MSc Environmental Change and Management <i>Sodelujoči:</i> • Jurij Kobal, dipl. upr. org. • Simona Knežević Vernon, univ. dipl. pol.
Datum priprave:	November 2013
Ključne besede:	Sprotno vrednotenje, Program razvoja podeželja, PRP 2007–2013, kmetijsko gospodarstvo, prihodki, delovna moč, trendi.
Opombe:	Poročilo o sprotnem vrednotenju PRP 2007–2013 v letu 2013 je bilo opravljeno na podlagi podatkov FADN za leto 2011. Podatke takoimenovanih obveznikov in vzorčnikov je posredovalo Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje, pri pripravi slednjih pa je sodeloval tudi Kmetijski inštitut Slovenije.

Povzetek

Poročilo predstavlja del sprotnega vrednotenja Programa razvoja podeželja 2007–2013 (v nadaljevanju PRP 2007–2013) v letu 2013, katerega namen je analizirati FADN standardne rezultate prejemnikov sredstev PRP 2007–2013. Vrednotenje naj bi se osredotočilo na ekonomske parametre in sektorske analize kmetij, ki vodijo FADN knjigovodstvo. Vrednotenje naj bi prikazalo, kakšni so profili prejemnikov sredstev PRP 2007–2013 (prejemniki sredstev iz ukrepov 112, 113, 121, 123). Proučena je bila tudi možnost primerjave rezultatov med kmetijami, ki so vključene v EU vzorec FADN kmetij (»vzorčniki«), in med kmetijami, ki so v okviru PRP 2007–2013 obvezane voditi FADN knjigovodstvo (»obvezniki«).

FADN je na ravni EU edini harmoniziran vir mikroekonomskih podatkov; predstavlja približno 6.400.000 kmetij v vseh državah članicah EU in se uporablja za spremljanje in vrednotenje vplivov ter načrtovanje Skupne kmetijske politike EU. Spremlja se 140 spremenljivk, podatki pa so standardizirani in združeni v posamezne razrede po tipih proizvodnje (8 tipov) in ekonomski velikosti gospodarstev (SO) ter vključujejo podatke o fizičnih in strukturnih značilnostih ter gospodarske in finančne podatke. V Sloveniji se je uvajanje FADN pričelo leta 1994 na poskusnih kmetijah. Kmetijska gospodarstva, vključena v sistem FADN v Sloveniji, lahko razdelimo na dve skupini:

- »vzorčniki« - kmetijska gospodarstva, ki so prostovoljno vstopila v reprezentativni vzorec kmetij, ki ga Slovenija kot članica EU mora zagotavljati za poročanje na ravni EU. Leta 2011 je bilo v vzorec vključenih 929 kmetij.
- »obvezniki« - kmetijska gospodarstva, ki so vstopila v določene ukrepe PRP 2007–2013, namenjene spodbujanju konkurenčnosti in so v sistemu FADN dolžni ostati vsaj pet let. Leta 2011 je bilo obveznikov 1575, vključeni pa so bili v naslednje ukrepe:
 - o 112 – Pomoč mladim prevzemnikom kmetij (997 oziroma 63,30 % obveznikov),
 - o 113 – Zgodnje upokojevanje kmetov (60 oziroma 3,81 % obveznikov),
 - o 121 - Posodabljanje kmetijskih gospodarstev (1081 oziroma 68,63 % obveznikov),
 - o 123 - Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom (70 oziroma 4,44 % obveznikov).

Metode dela

V prvem koraku smo pregledali sistem uporabe FADN v Sloveniji in primere uporabe FADN v drugih evropskih državah. Informacije smo umestili v kontekst izvajanja PRP 2007–2013 v Sloveniji in možnosti oziroma izvedljivost takih pristopov za redno spremljanje vplivov politike razvoja podeželja. Nato smo pregledali, uredili in analizirali podatke »obveznikov« - prejemnikov sredstev PRP 2007–2013, ki so poročali po sistemu FADN po posameznih tipih kmetijstva (sektorjih). Analizirali smo naslednje ključne spremenljivke FADN:

- Skupaj vložek dela (PDM) (SE010),
- Vložek neplačanega dela (PDM) (SE015),
- Skupaj KZU (SE025),
- Skupaj vrednost proizvodnje (SE131),
- Skupaj stroški (SE270),
- Skupaj splošni stroški (SE336),
- Skupne subvencije, brez investicij (SE605),
- Skupna podpora iz naslova razvoja podeželja (SE624),
- Bruto dodana vrednost kmetije (SE410),
- Amortizacija (SE360),
- Neto dodana vrednost kmetije (SE415),
- Dohodek kmečke družine (SE420),
- Neto dodana vrednost kmetije/PDM (SE425),
- Dohodek kmečke družine/PDM (SE430),
- Skupaj osnovna sredstva (SE441),
- Skupaj obveznosti do virov sredstev (SE485).

Navedene spremenljivke smo uporabili tudi za kasnejšo analizo primerjave podatkov obveznikov in vzorčnikov. Obvezniki nimajo določenega tipa kmetovanja, zato smo ga posameznikom sami določili (oznaka TF8 – 8 različnih tipov) glede na prevladujoči tip proizvodnje, posebni tip kmetovanja in vir prihodkov. Analizo posameznih tipov kmetijstva pri obveznikih smo opravili s primerjavo osnovnih podatkov obveznikov po posameznem sektorju, zbranih s FADN računovodstvom. Pri tem smo uporabili osnovne informacije iz razpisov ukrepov, v katere so bili vključeni obravnavani obvezniki, in poskusili ugotoviti tiste možne vzroke, ki lahko izvirajo iz upravičenih sredstev in načina izvajanja PRP.

V drugi fazi smo podatke kmetij, ki so v okviru PRP 2007–2013 obvezane voditi FADN knjigovodstvo (»obvezniki«), primerjali s podatki rezultatov med kmetijami, ki so vključene v EU vzorec FADN kmetij (»vzorčniki«) ter poiskali možne korelacije ter poskusili opredeliti morebitne vzroke zanje. Izbrana je bila metoda primerjave s korelacijo med različnimi spremenljivkami. Zaradi velikega deleža vključenosti kmetijskih gospodarstev v Program razvoja podeželja v Sloveniji je prekrivanje med obema skupinama kmetijskih gospodarstev, vključenih v sistem FADN, veliko. Podatki vzorčnikov in obveznikov zaradi zaupnosti osebnih informacij med seboj niso povezljivi, zato iz skupine vzorčnikov nismo mogli izločiti tistih, ki so hkrati tudi obvezniki, a smo s primerjavo pokazali določene trende.

Uporaba FADN v drugih državah

Podatki, zajeti s FADN računovodstvom, so zaradi obširnosti in primerljivosti z drugimi državami primerni tudi za različne druge analize in načrtovanje, ne le za spremljanje in načrtovanje Skupne kmetijske politike EU. V različnih državah in raziskavah se uporabljajo na več različnih načinov, na primer za mikroekonomske analize kmetijstva, makroekonomske analize, analize premoženjskega stanja v kmetijstvu... Za to sistematično gradijo računski modeli. Ključna omejitev je zanesljivost podatkov in velikost ter reprezentativnost vzorca. FADN v večjem obsegu uporabljajo večje države, v katerih je vzorec kmetijskih gospodarstev dovolj velik, da je tudi ekonomsko zanimiv, in kjer je na državni ravni vzpostavljen sistem institucij, ki se v večjem obsegu ukvarjajo z ekonomskimi analizami kmetijstva.

Analiza obveznikov glede na sodelovanje v ukrepih

Analiza obveznikov je pokazala, da so med obvezniki v letu 2011 močno prevladovala kmetijska gospodarstva, ki se ukvarjajo z živinorejo, saj jih je skoraj dve tretjini. Večina med njimi - kar tretjina vseh obveznikov, se ukvarja z mlečno živinorejo. Daleč najmanj, manj kot odstotek, je bilo takih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, malo je bilo tudi obveznikov, ki se ukvarjajo s sadjarstvom in vinogradništvom – skupaj predstavljajo le slabo desetino obveznikov. S pridelavo poljščin se je ukvarjala dobra petina obveznikov, ki so poročali v letu 2011. Dobre tri petine (62,41 %) obveznikov je vključenih le v en ukrep, za katerega so obvezni poročati s FADN računovodstvom; največ, slaba tretjina (32,38 %) jih je vključenih v ukrep 121, le malo manj (29,46 %) pa v ukrep 112. Med obvezniki, ki so vključeni v dva ali več ukrepov, za katerega so obvezni poročati s FADN računovodstvom, prevladuje kombinacija ukrepov 112 in 121 (30,10 %).

V ukrepu 112 se največ obveznikov, skoraj tretjina (31,39%) ukvarja s pašno živino. Ukrep 121 izstopa po tem, da se izrazito velik delež obveznikov tega ukrepa - kar dve petini (41,81 %) ukvarja z mlečno živinorejo. Med obvezniki, ki so se zgodaj upokojili (ukrep 113) je izrazito velik delež kmetij, ki pridelujejo poljščine – takih je dobra četrtina (26,67 %), medtem ko jih je pri drugih ukrepih za približno petino. Ukrep 123 je namenjen predelavi, zato je logično, da se jih kar dobra tretjina ukvarja z vinogradništvom in sadjarstvom, medtem ko je v drugih ukrepih takih obveznikov le okoli desetina, poleg tega je v primerjavi z drugimi ukrepi v ukrepu 123 največji delež (14,29 %) mešanih kmetij in izrazito majhen delež (dobrih 5 %) kmetij, usmerjenih v pašno živinorejo.

Analiza obveznikov glede na tip proizvodnje

Analiza obveznikov po posameznih sektorjih je pokazala naslednje:

- Obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, imajo relativno višjo bruto in neto dodano vrednost na PDM, relativno manjšo proizvodnjo, a gre tudi za delovno in investicijsko manj intenziven tip kmetijstva. Prejemajo

relativno visoke zneske subvencij, a so kot kaže tudi manj zadolženi, vendar iz tega ne moremo sklepati o njihovi kreditni sposobnosti in morebitni odvisnosti od subvencij.

- obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, prejemajo manj subvencij in so manj zadolženi. Imajo relativno visoke prihodke, a tudi stroške in amortizacijo. Manj dela lahko opravijo v družinskem krogu, zato imajo veliko najete delovne sile, ki predstavlja znaten strošek in obveznost.
- Pri obveznikih vinogradnikih in obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, so kljub manjšim površinam dohodki iz vinogradništva oz. trajnih nasadov dovolj veliki, da je z njimi mogoče pokriti večino stroškov in vzdrževati delovanje kmetijskega gospodarstva, torej niso odvisni od subvencij. Bruto in neto dodana vrednost kmetije obveznikov teh obveznikov je visoka, prav tako pa dohodek kmečke družine, in to kljub potrebam po najeti delovni sili.
- Med obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi je bilo zelo malo mladih prevzemnikov, vendar je lahko za to več razlogov, od neugodne starostne strukture kmetov v tem sektorju, do večjega zanimanja mladih kmetov za druge tipe kmetijstva in posledičnega prestrukturiranja, vendar bi bilo za natančnejše ugotovitve treba analizirati podatke za celoten sektor.
- Ekonomski in drugi kazalniki so pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, ugodni. Kot kaže, so bili ukrepi PRP 2007-2013 nesorazmerno ugodni za ta tip kmetijstva, kar je smiselno z vidika krepitve tipa kmetijstva, ki glede na ekonomske in druge spremenljivke FADN kaže stabilnost in zadovoljivo razmerje med prihodki in stroški. Gre za investicijsko zahteven tip proizvodnje, kar se odraža v visokih osnovnih sredstvih in amortizaciji, ki je dokaj vezan na subvencije.
- Pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, so ekonomski kazalniki manj ugodni. Zadolženost in vezanost na subvencije je pri obveznikih s tem tipom proizvodnje nižja, vendar je razmerje med skupnimi prihodki in vložki neugodno, kar lahko pomeni dolgotrajnejša vlaganja brez večjih prihodkov. To je lahko dolgoročno problematično z vidika velike vključenosti mladih kmetov: glede na nizko delovno intenzivnost se poleg pašne živinoreje lahko ukvarjajo tudi z drugimi dejavnostmi in obstaja tveganje, da bodo s prihodki iz teh dejavnosti krili stroške pašne živinoreje, ne da bi se jim ti povrnili, ter tako vzdrževali status quo, dokler bodo zmogli.
- Pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, so ekonomski kazalniki zelo ugodni, vendar so ti obvezniki tudi daleč najbolj zadolženi in najbolj vezani na subvencije, kar dolgoročno predstavlja tveganje, npr. v primeru nezmožnosti odplačevanja dolgov.
- Razpršenost dejavnosti na mešanih kmetijah sicer lahko zmanjša učinkovitost določenega tipa proizvodnje, a hkrati omogoča prilagodljivost razmeram na trgu in manjšo odvisnost od vremenskih razmer. Obvezniki z mešano proizvodnjo dosegajo dobre rezultate ekonomskih spremenljivk in imajo zelo ugodno razmerje med prihodki in stroški, poleg tega so tudi manj zadolženi in manj odvisni od subvencij, kot je povprečje vseh obveznikov.

Primerjava obveznikov in vzorčnikov

Pri analizi smo primerjali enake spremenljivke, kot smo jih uporabili za analizo obveznikov po posameznih tipih kmetijstva. Pri vseh spremenljivkah je povprečje pri obveznikih višje kot pri vzorčnikih. Vzrok za višje povprečje pri obveznikih je lahko učinek prejemanja sredstev PRP 2007-2013, nenaključnost dodeljevanja sredstev PRP 2007-2013 ali (najbolj verjetno) kombinacija obeh vzrokov. Nenaključnost dodeljevanja sredstev je posledica tega, da so ukrepi PRP 2007-2013 namenjeni določenim ciljnim skupinam kmetov (npr. mladi kmetje, določene panoge) in da se za odobritev vlog uporablja določene kriterije. Da bi ločili vzročno posledično povezavo od pristranskosti nabora prejemnikov, bi bile potrebne dodatne raziskave in zanesljiva kontrolna skupina.

Pri obveznikih je amortizacija močnejše povezana (ima močnejšo pozitivno korelacijo) s spremenljivkami, kot so celotni vložek dela, vložek neplačanega dela, celotna kmetijska proizvodnja, stroški, splošni stroški, osnovna sredstva, obveznosti do virov sredstev in celotne subvencije. To je lahko posledica vlaganj, do katerih pride ob pomoči subvencij, povečanju učinkovitosti zaradi naložbe in s tem proizvodnje ter z večjimi stroški zaradi večjega obsega dela in investicij. Korelacija med amortizacijo in osnovnimi sredstvi je pri obveznikih precej višja kot pri vzorčnikih, kar kaže na to, da imajo obvezniki večja osnovna sredstva, verjetno tudi zaradi podpore iz ukrepov PRP 2007-2013, ki je v ukrepih, v katere so vključeni, neposredno (ukrep 121) ali posredno (ukrep 112) namenjena modernizaciji kmetij z

naložbami v opremo in zgradbe. Povezava med osnovnimi sredstvi in neto dohodki je pri vzorčnih znatno manjša kot pri obveznikih, na podlagi česar lahko sklepamo, da obvezniki učinkoviteje uporabljajo osnovna sredstva za generiranje dohodka kmečke družine, torej učinkoviteje uporabljajo opremo, prostore in zemljišča in s tem ustvarijo večje prihodke. Obvezniki imajo torej ne le več sredstev, ampak jih tudi učinkoviteje uporabljajo.

Da k boljšim rezultatom obveznikov pri povečevanju in učinkoviti rabi sredstev (vsaj delno) prispeva sodelovanje v ukrepih PRP 2007-2013, lahko sklepamo tudi na podlagi velike korelacije med celotnimi subvencijami ter subvencijami PRP 2007-2013 in neto dohodkom pri obveznikih v primerjavi z vzorčniki. Povezava med sodelovanjem v PRP 2007-2013 in povečevanjem osnovnih sredstev je precej jasna, povezava z učinkovito uporabo teh sredstev pa ne, saj je razlogov za učinkovitost lahko več. Poleg vključenosti v PRP 2007-2013 lahko k večji učinkovitosti pripomore izobraževanje, izbor opreme (ne le večja, ampak tudi učinkovitejša), ali pa nereprezentativnost obveznikov – med njimi je skoraj zagotovo več mladih kmetov kot v skupini vzorčnikov, ti pa so bolj izobraženi in imajo verjetno tudi več podjetniških veščin.

Zaključki

V obdobju PRP 2007-2013 je bilo zbranih veliko podatkov prejemnikov sredstev določenih ukrepov prve osi. Podatki tvorijo eno od podlag za analize stanja v kmetijstvu in predvsem pri prejemnikih sredstev PRP 2007-2013. Ker se je sistem FADN v Sloveniji večkrat spreminjal, podatki zaenkrat ne omogočajo časovne analize vplivov vključenosti prejemnikov v PRP 2007-2013. Glede na to, da je sedaj sistem FADN ustaljen, bo omogočal časovne analize vplivov sredstev Programa razvoja podeželja na razvoj in delovanje kmetijskih gospodarstev in tako olajšal načrtovanje kmetijske politike. Pri načrtovanju uporabe FADN pa se je treba zavedati tudi tega, da gre za knjigovodstvo na kmetiji, ki ne zajema morebitnih drugih dejavnosti in in njihovih prihodkov. Kakovost podatkov je pri FADN zelo pomembna, pri čemer pomembno vlogo igra tako izobraženost vključenih nosilcev kmetijskih gospodarstev kot usposobljenost računovodskih pisarn in primerna računalniška podpora.

Na podlagi pregleda podatkov obveznikov za eno samo leto je težko pripraviti natančnejše zaključke o izvajanju PRP 2007-2013 in njegovem vplivu na posamezne sektorje. To bi bilo mogoče s pregledom časovnih trendov FADN posameznih prejemnikov, ki jih je možno nato agregirati na raven tipa kmetijstva in na raven vseh obveznikov. Takšne analize bo možno izvesti v prihodnje, ko bo enoten sistem zajema podatkov FADN v uporabi dlje časa, in jih nato uporabiti za načrtovanje kmetijske politike.

Analiza obveznikov je pokazala nekaj zanimivih ugotovitev na skupni ravni. Na podlagi rezultatov analize lahko sklepamo, da so pri tistih tipih kmetovanja, ki imajo dolgoročnejši način dela (npr. trajni nasadi, živinoreja), kapitalna sredstva manj pomembna za profitabilnost kot za kmetijsko proizvodnjo. To je logično, saj npr. povečanje opreme pri mlečni živinoreji ne more povečati količine mleka, ki ga proizvede posamezna krava molznica, poveča lahko učinkovitost molže, kar pa je zelo majhen del, in prihrani čas. Podobno je v sadjarstvu, kjer oprema lahko le v manjši meri doprinese k povečanju rodnosti sadnega drevja, lahko pa kmetu prihrani veliko časa. Pri poljščinah pa je obratno, boljša oprema lahko izboljša setev in žetev in tako ne le skrajša čas, ampak tudi poveča pridelek.

Priporočila

Smiselno je tudi v naslednjem programskem obdobju, torej v PRP 2014-2020 prejemnike sredstev ukrepov, namenjenih konkurenčnosti, zavezati k poročanju s sistemom FADN računovodstva, kar bi to omogočilo primerjavo razvoja posameznih vključenih kmetijskih gospodarstev in vpogled v trende v posameznih sektorjih. Za ključne ukrepe bi bilo smiselno, da FADN uporabljajo vsi upravičenci že ob prijavi na razpise, vendar je natančnejši način uporabe FADN smiselno določiti skupaj z nosilci posameznih ukrepov pred začetkom izvajanja novega PRP ali njegovih razpisov, da bi v podatkih FADN zajeli vse tiste parametre, ki so pomembni z vidika načrtovanja politike razvoja podeželja.

Za kakovostno spremljanje FADN je treba zagotoviti tehnično podporo ter stalen sistem zajema podatkov, ki bo omogočal primerjavo med načrtovanim stanjem tako na ravni posameznika kot na ravni programa. Poleg računovodskih pisarn je smiselno zagotoviti tudi računalniške programe, da lahko FADN pričnejo uporabljati sami nosilci kmetijskih gospodarstev, in primerno izobraževanje tako za vzorčnike kot za obveznike, računovodske pisarne in javno službo kmetijskega svetovanja. Za kakovost rezultatov je treba zagotoviti podporo in občasno kontrolo rezultatov.

Pri izvajanju ukrepov PRP 2007-2013 in oblikovanju ukrepov v prihodnje je treba razmisliti, kako doseči manj podjetne, a sposobne nosilce kmetijskih gospodarstev, in kako lahko sodelovanje v PRP 2007-2013 pripomore k njihovi učinkovitosti. V prihodnje je smiselno oblikovati nabor spremenljivk, ki jih je potrebno spremljati, da bi zbrali podatke o učinkih politike razvoja podeželja, in vsaj pri obveznikih v s FADN povezljivi bazi podatkov spremljati še druge dejavnike, ki lahko vplivajo na vrednosti spremenljivk v FADN (npr. starost, stopnja izobrazbe, izobrazba družinskih članov, oddaljenost od urbanih središč, druge dejavnosti na kmetiji,...). Rezultate je smiselno spremljati vsaj vsaki dve leti, da bi lahko pravočasno prilagodili izvajanje ukrepov PRP 2014-2020 in nadgrajevali sistem spremljanja.

Kontrolno skupino, s katero bi lahko ovrednotili možne kratkoročne vplive izvajanja PRP bi lahko oblikovali tako, da bi v obrazcih vlog ključnih ukrepov, kot so ukrepi 112, 113, 121 in 123 upravičence zavezali (npr. v okviru priprave poslovnega načrta) k oceni vrednosti parametrov FADN, ki bi jih po njihovem mnenju dosegli brez prejemanja sredstev, za katera so zaprosili. Za napoved se izbere tiste parametre (npr. vložek dela in vložek neplačanega dela, vrednost proizvodnje in stroške, amortizacijo, neto dodano vrednost, dohodek kmečke družine,...), ki so pomembni za Organ upravljanja.

FADN bi lahko uporabljali za več analiz, če bi bili podatki lahko povezljivi z ostalimi bazami podatkov, ki jih imata Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja ter Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje. Ministrstvo in Agencija naj zato pri oblikovanju in urejanju baz podatkov prednostno poskrbita tudi za povezljivost podatkov preko različnih identifikacijskih števil, evidentiranih po enotnem sistemu za vse ukrepe. Enoten sistem pomeni uporabo enotnih identifikacijskih števil (npr. KMG_MID), zapisanih na enak način, enoten način beleženja imen in priimkov prejemnikov sredstev, njihovih naslovov, ekonomskih podatkov in strukturnih podatkov.

Analiza obveznikov po posameznih sektorjih je prinesla naslednja priporočila:

- Glede na relativno nizko proizvodnjo obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, je smiselno, da se v prihodnje pri tem sektorju spodbuja predvsem naložbe za povečanje učinkovitosti in zmanjšanje stroškov. Zanimivo bi bilo analizirati vpliv razpršenosti zemljišč na stroške, za kar pa je potrebna natančnejša raziskava z uporabo podatkov o GERK-ih obveznikov.
- Glede na velik del stroškov, povezanih z najemom delovne sile, amortizacijo in nakupom semen in sadik je v prihodnje pri v sektorju vrtnarstva smiselno spodbujati predvsem naložbe za manjšo odvisnost od najete delovne sile, torej v ureditev rastlinjakov in avtomatizacijo. Obenem je smiselno spodbujati inovacije na tem področju, saj je v vrtnarstvu velika možnost povečanja proizvodnje z inovativnimi pristopi. Pomemben dejavnik bo zagotavljanje stabilnega finančnega toka, za kar pa so namenjeni drugi finančni instrumenti.
- Pri vinogradništvu in obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, gre za sektor, ki je tesno povezan s predelavo, zato je v prihodnje smiselno še naprej zagotavljati možnost povezovanja pridelave in predelave ter pridobivanja sredstev za obe dejavnosti.
- V primeru, da pregled sektorja trajnih nasadov pokaže, da gre za sektor z višjo povprečno starostjo nosilcev kmetijskega gospodarstva, je smiselno posebej podpreti mlade prevzemnike, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi.
- Smiselno je analizirati, ali je v sektorju mleka, pašne živine in reje prašičev ter perutnine šibka povezava s predelavo na kmetiji posledica pomanjkanja interesa, sredstev za investicije ali predvsem specializacije in šibke konkurenčnosti manjših proizvajalcev. Rezultati so lahko podlaga za odločitev o povezanosti financiranja pridelave in predelave.

- Smiselno je analizirati, v kolikšni meri se nosilci kmetijskih gospodarstev, pri katerih kot tip proizvodnje prevladuje pašna živina, ukvarjajo še z drugimi dejavnostmi in ali se z njimi ukvarjajo zaradi nujnosti dodatnih prihodkov ali pa zaradi manjše zainteresiranosti za čisto kmetovanje. Predvsem je treba pri načrtovanju ukrepov biti pozoren na odločitve mladih prevzemnikov kmetij in primernost njihovega poslovnega načrta.
- Rejo prašičev in perutnine je smiselno še naprej podpirati, vendar je pri tem smiselno vlagati tudi v inovacije, da bi tako zmanjšali stroške, povečali učinkovitost in pomagali zmanjšati odvisnost od posojil in subvencij.
- Mešan tip proizvodnje je lahko pomemben dejavnik stabilnosti kmetijstva v trenutnih negotovih tržnih razmerah in ob tveganju, ki ga prinašajo podnebne spremembe, zato ga je smiselno še naprej spodbujati, tudi zato, ker je pomemben dejavnik pestrosti slovenskega podeželja in multifunkcijske vloge kmetijstva.

Executive Summary

The report is a part of the ongoing evaluation of the Rural Development Programme 2007-2013 (hereinafter referred to as the RDP 2007-2013) in 2013, the purpose of which is to analyze the FADN standard results of the beneficiaries of the RDP 2007-2013. The Evaluation should focus on the economic parameters and sectoral analyzes of the farms that kept the FADN accounts. Evaluation should show what are the profiles of the beneficiaries of the RDP 2007-2013 (recipients of funding measures 112, 113, 121, 123). The possibility to compare results between farms, which are included in the EU FADN sample farms ("sampled"), and farms that are under an obligation to keep RDP 2007-2013 FADN accounts ("recipients") was examined.

FADN is the only harmonized EU-wide source of microeconomic data, representing approximately 6.4 million farms in all EU Member States and is used for monitoring and evaluation of impacts and planning of the Common Agricultural Policy of the EU. It follows 140 variables and data are standardized and grouped into various classes according to type of production (8 types) and economic size of holdings (SO) and include information on the physical and structural characteristics and economic and financial data. In Slovenia, the introduction of the FADN began in 1994 at the experimental farms. Holdings included into the FADN in Slovenia can be divided into two groups:

- "sampled" - holdings which have voluntarily joined a representative sample of farms that Slovenia as an EU Member State must provide for reporting at EU level. In 2011, the sample included 929 farms.
- "recipients" - holdings that have received funding from certain measures of the RDP 2007-2013 that promote competitiveness and are obliged to remain in the FADN system for at least five years. In 2011, there were 1,575 recipients; they were participating in the following measures:
 - o 112 - Setting up of young farmers (997 or 63.30 % recipients)
 - o 113 - Early retirement of farmers (60 or 3.81% recipients)
 - o 121 - Modernisation of agricultural holdings (1081 or 68.63 % recipients)
 - o 123 - Adding value to agricultural and forestry products (70 or 4.44% recipients).

Methods

In the first step, we examined the use of the FADN system in Slovenia and examples of use of the FADN in other European countries. Information was used in the context of the implementation of the RDP 2007-2013 in Slovenia and the possibility or feasibility of such approaches for regular monitoring of the impacts of the rural development policy. Then we reviewed, edited and analyzed data of "recipients" - the beneficiaries of the RDP 2007-2013 who used the FADN system by their type of agriculture (sectors). We analyzed the following key FADN variables:

- Total labor input (AWU) (SE010),
- Unpaid labor input (FWU) (SE015),
- Total utilised agricultural area (in ha) (SE025),
- Total output (SE131),
- Total input (SE270),
- Total farming overheads (SE336),
- Total subsidies without investment (SE605),
- Total subsidies for rural development (SE624),
- Gross Farm Income (SE410),
- Depreciation (SE360),
- Farm Net value added (SE415),
- Farm net income (SE420),
- Farm Net Value Added/AWU (SE425),
- Farm net income/AWU (SE430),

- Total fixed assets (SE441),
- Total liabilities (SE485).

These variables were later also used for analysis and comparison of data of the sampled farms and recipients. The type of farming of the recipients is not defined, therefore we have determined them themselves (so called TF8 - 8 different types) according to the predominant type of production, special type of farming and source of income of individual recipient farms. Analysis of individual types of agriculture of the recipients were performed by comparing baseline data of the recipients by type of farming, collected by the FADN accounting. We used the basic information from the calls for proposals of the measures and attempted to identify those possible causes, which may originate from eligible investments and methods of implementation of the RDP.

In the second phase, the data of farms that were obliged under the RDP 2007-2013 to keep the FADN accounts ("recipients") were compared with the results of data of farms from the EU FADN sample farms ("sampled"). Possible possible correlations were examined and we tried to identify possible causes. The method selected was the comparison of the correlation between different variables. Given the large proportion of inclusion of agricultural holdings in the Rural Development Programme in Slovenia the overlap between the two groups of farms included in the FADN system is very large. Data of the sampled farms and recipients could not be linked to each other due to the confidentiality of personal information, so the recipients could not be excluded from the EU FADN sample, however, certain trends were shown by comparison of the two datasets.

Use of FADN in other countries

Due to extensive database and comparability with other countries, the information collected by the FADN accounting is suitable for a variety of other analysis and planning, not only for the planning and monitoring of the Common Agricultural Policy. In various countries and in research the data are used in many different ways, such as for microeconomic analysis of agriculture, macroeconomic analysis, analysis of the financial situation in agriculture... Computational models are systematically built for such analyses. A key limitation is the reliability of the data and the size and representativeness of the sample. FADN is used on a larger scale in larger countries in which the sample of the farms is large enough to be economically interesting, and where there is a system of state-level institutions in place that are widely engaged in economic analyzes of agriculture.

Analysis of participation of recipients in individual FADN reporting measures

Analysis of recipients showed that in 2011, farms engaged in animal husbandry strongly dominated among the recipients, as almost two thirds belonged to this sector. Most of them - more than a third of all recipients, is engaged in milk sector (dairy farming). Far smallest share, less than one percent of recipients were engaged in horticulture; also the recipients engaged in other permanent crops and wine sector were in small numbers - together they account for only about a tenth of recipients. A fifth of recipients who reported in 2011 is involved in cultivation of fieldcrops. More than three fifths (62.41 %) of recipients are involved in only one FADN reporting measure; less than a third (32.38 %) are included in the measure 121, only slightly less (29.46 %) are included in the measure 112. Between the recipients involved in two or more FADN reporting measures the most common combination is the one of measures 112 and 121 (30.10 %).

In measure 112 most of the recipients - nearly one third (31.39%) – are engaged in other grazing livestock farming type. Measure 121 stands out with the high proportion of recipients involved in the milk sector - as much as two fifths (41.81 %). Among the recipients who have retired early (measure 113) more than a quarter (26.67 %) of farms is growing other permanent crops, which is much larger than in the other measures (there, other permanent crops represent about one fifth). Measure 123 is designed for promotion of processing, so it is logical that more than a third of recipients is involved in wine sector and other permanent crops, while other measures such recipients account for only about one tenth. In addition, compared with other measures the measure 123 has the largest share (14.29 %) of mixed farms and exceptionally small proportion (just over 5%) of farms dealing with other grazing livestock.

Analysis of recipients according to the type of farming

Analysis of recipients by individual types of farming showed the following :

- Recipients dealing with fieldcrop production have relatively higher gross and net value added per AWU and relatively lower production, but this is also a type of farming that is labor and capital less intensive. They receive relatively high amounts of subsidies, but also seem to have less liabilities, but from this we cannot infer about their creditworthiness and potential dependence on subsidies.
- Recipients involved in horticulture receive fewer subsidies and have less liabilities. They have a relatively high income, but also high costs and depreciation. Less work can be carried out within the farm household, so the share of hired labor is high, which represents a significant cost and obligation.
- Recipients involved in wine sector and in other permanent crops, the income is large enough that they are able to cover most of the costs and maintain the operation of the farm despite the smaller farming areas, thus they are not dependent on subsidies. Gross and net value added of these recipients is high, as well as the farm income despite the needs for hired labor.
- Among the recipients dealing with other permanent crops there were very few young farmers (measure 112). There could be several reasons for that, such as the unfavorable age structure of farmers in this sector, the growing interest of young farmers for other types of agriculture and consequent restructuring of their farms. However, data should be analysed for the entire sector for more accurate conclusions.
- Economic and other indicators of the recipients involved in milk sector are favorable. It appears that the measures of the RDP 2007-2013 disproportionately support this type of agriculture; this is logical from the point of view of strengthening the type of agriculture which, according to economic and other variables of FADN shows stability and a satisfactory ratio between revenues and costs. It is a capital intensive type of production, which is reflected in the high fixed assets and depreciation and it is quite reliant on subsidies.
- The economic indicators are less favorable at the recipients involved in other grazing livestock. Indebtedness and dependence on subsidies is lower at this type of farming, but the ratio between total outputs and total inputs is unfavorable and can mean prolonged investments without significant revenue. This can be a long-term problem in terms of large involvement of young farmers: given the low labour intensity they may engage in other activities besides other grazing livestock and there is a risk that they will use the revenue from these activities to cover the costs of livestock grazing without later recovery of this revenue. In such a way they would just maintain the status quo until they can.
- Economic indicators of the recipients involved in the rearing of granivores are very good, but they are also by far the most indebted recipients and the most tied to the subsidies. On the long term this represents certain risk, for example in case of inability to repay debts.
- Diversification of activities on mixed farms may reduce the effectiveness of a certain type of farming, but at the same time it provides flexibility to market conditions and smaller dependence on weather conditions. The recipients with mixed farming were achieving good results of economic variables and have a very favorable ratio between revenues and costs. Moreover, they are also less indebted and less dependent on subsidies than the average of all recipients.

Comparison of recipients and sampled farms

In the analysis the same variables were used as in the analysis of recipients by individual types of agriculture. The recipients had higher average of all of the variables than the sampled farms. The reason for the higher average of the recipients can be the effect of receiving the funds from RDP 2007-2013, biased allocation of the RDP 2007-2013 funds or (most likely) a combination of both causes. Resources are not randomly allocated, but are biased because RDP 2007-2013 measures are aimed at specific target groups of farmers (e.g. young farmers, certain types of farming) and eligible investments, thus certain criteria are used for the approval of applications. In order to isolate the causal link from the biased selection of the recipients, additional research and a reliable control group are needed.

Recipients' depreciation is more strongly related (has a stronger positive correlation) with variables such as total labor input, the input of unpaid work, total agricultural production, costs, overheads, assets, liabilities and the total subsidies. This may be a result of investments that occur due to the subsidies, increased efficiency due to investment and production as well as increased costs due to the increased volume of work and investments. The correlation between depreciation and fixed assets is considerably higher at the recipients than at the sampled farms, which indicates that the subjects have bigger fixed assets, probably thanks to the support of the measures of RDP 2007-2013 which is either directly (measure 121) or indirectly (measure 112) intended for the modernization of farms by investing in equipment and buildings. Relationship between fixed assets and net income is significantly lower at the sample farms than at the recipients. On the basis of this it can be concluded that the recipients are more effective at using their assets to generate farm income – they are using the equipment, premises and land more effectively and thereby generate greater revenues. The recipients thus not only have more resources, they also use them more effectively.

That participation in RDP 2007-2013 measures contributes (at least partially) to better results of the recipients in terms of increased resources and their effective use can be concluded on the basis of large correlation between total subsidies and RDP 2007-2013 subsidies with the net income compared to the sample farms. The link between participation in the RDP 2007-2013 and increased assets is quite clear, while the link to the efficient use of these resources is not – there can be several reasons for efficiency. Besides participation in the RDP 2007-2013 measures the effectiveness can be increased by training, selection of equipment (not only larger but also more efficient) or unrepresentative structure of the recipients – almost certainly there are more young farmers among the recipients than among sample farms, and these are better educated and are likely to have more entrepreneurial skills.

Conclusions

A large amount of information was collected during the implementation of RDP 2007-2013 about the beneficiaries of certain measures of axis 1. The data constitute one of the bases for the analysis of agriculture and especially of the recipients of the RDP 2007-2013. Since the FADN system in Slovenia changed several times, it is currently not possible to perform a time-series analysis of the effects of participation of beneficiaries in the RDP 2007-2013. Since FADN system is now well established it will allow time-series analysis of the impact of funds the RDP on the development and operation of agricultural holdings, thus assisting at planning of the agricultural policy. When planning the use of the FADN, one must be aware of the fact that it is a farm accountancy system and therefore does not include any non-farming activity and its revenues. The quality of data is very important in the FADN and the level of education of farmers, qualifications of the accountancy offices and adequate IT support all play an important role in it.

Based on the review of one year worth of data on recipients it is difficult to draw precise conclusions on the implementation of the RDP 2007-2013 and its impact on individual sectors. This could be done by reviewing the FADN trends over time for individual recipients and aggregating them to the level of the type of farming and to the level of all recipients. Such analyses can be performed in the future after the system covering the FADN will be used for planning of the agricultural policy.

Analysis of recipients revealed some interesting findings at the aggregate level. Based on the analysis of the results it can be concluded that those types of farming which have more long-term way of farming (e.g. permanent crops, animal husbandry), the capital assets are less important for the profitability than for the agricultural production. This is logical since for example increased dairy farming equipment can not increase the quantity of milk produced by the dairy cows, but it can increase the efficiency of milking (a small part of milk production) and saves time. Similarly, in orchards (analysed as part of other permanent crops) equipment may only marginally contribute to increasing the production of fruit trees, but the farmer can save a lot of time. In case of fieldcrops it is the other way around: better equipment can improve sowing and harvesting, thus not only reducing the time needed, but also increasing the yield.

Recommendations

It is suggested that the beneficiaries of measures aimed at competitiveness commit to reporting with FADN accounting also in the next programming period, i.e. for the 2014-2020 RDP. This would allow a comparison of the development of individual farms involved and insight into trends in individual sectors. It would be useful if the beneficiaries applying at calls for proposals for the key measures used FADN already at the time of applying. The details of use of FADN should be determined with the desk officers of individual measures before the implementation of the new RDP and its calls for proposals so that the FADN data would appropriately entail all the parameters that are important for planning of rural development policy.

For good quality of FADN dataset it is necessary to provide technical support and ongoing system of data collection that will allow for comparison between the planned and actual values both at the individual level and at the level of the program. It would be good to provide besides the accountancy offices also the computer programs for farmers so that they can compute the FADN data on their own. In addition, suitable training both for sampled farmers and recipients, accountancy offices and public agricultural advisory service should be organised. Support and occasional control of results should be provided to ensure the quality of the FADN data

When implementing the measures of the RDP 2007-2013 and preparing the development of measures for the future programming period, consideration should be given how to reach the less entrepreneurial, but capable farmers and how their participation in the RDP 2007-2013 contributes to their effectiveness. It is recommended that in the future a set of variables is defined that need to be monitored in order to gather data on the effects of rural development policy. Information on other factors that could have an impact on FADN variables (e.g. age, level of education, education of family members, distance from urban centers, other activities on the farm,...) could be collected at least from the recipients and be managed in a database that could be linked to FADN database. It is reasonable to monitor the results at least every two years in order to timely adjust the implementation of RDP 2014-2020 and upgrade the monitoring system.

The control group which would help to evaluate possible short-term effects of the implementation of the RDP could be formed so that the beneficiaries applying for key measures such as 112, 113, 121 and 123 would be asked in the application forms (e.g. in the context of the preparation of the business plan) to estimate the value of the FADN parameters that would be in their opinion achieved without the funds for which they are applying. Forecast should be done for those parameters (e.g. labour input and the input of unpaid labor, total output and input, depreciation, net value added, farm income,...) which are important for the Managing Authority.

FADN could be used more for various analyses if the data could be linked with other databases of the Agency for Agricultural Markets and Rural Development and the Ministry of Agriculture and the Environment. When designing and managing databases, the Ministry and the Agency should prioritize the data connectivity through various identification numbers that would be recorded according to a single system for all measures. A single system means the use of unique identification numbers (eg KMG_MID), recorded in the same way, a uniform way of recording the names and surnames of the beneficiaries and their addresses, economic data and structural data.

The following recommendations were given on the basis of the analysis of recipients by individual types of farming:

- Given the relatively low production of recipients who are engaged in fieldcrops production, future support would be suitable for investments in this sector to increase efficiency and reduce costs. It would be interesting to analyze the impact of dispersed land ownership on the costs, but a more detailed study using Land Parcel Identification System (LPIS) data on recipients' farmland would be needed.
- Given the large proportion of the costs associated with hired labour, depreciation and seeds and seedlings the horticulture sector needs support for investments that would decrease the dependence on hired labour such as greenhouses and automation systems. At the same time it would be good to encourage innovation in this field, as

it has great potential for increasing the production with innovative approaches. An important factor will be the provision of a stable cash flow, however, other financial instruments are dedicated to that.

- Wine sector and other permanent crops sector are closely related to the processing, therefore further support for connecting production and processing and for acquisition of funds for both activities is needed.
- An analysis of the permanent crops sector should be made; in case it shows that higher average age of farmers is typical of this sector, targeted support should be provided to young farmers dealing with other permanent crops .
- It would be useful to analyze whether the weak link with the processing on the farm in the milk, other grazing livestock and granivores sector is due to lack of interest and investment funds or due to specialization and weak competitiveness of small producers. On the basis of the results decisions can be taken on linking the financing of production and processing .
- An analysis of other activities of the farmers involved in other grazing livestock farming is needed that would explore whether they are involved in these activities because of the need for additional revenue or due to lower interest in farming. In particular, when designing measures attention should be paid to the decisions of young farmers and the appropriateness of their business plan.
- It would be good to continue with the support to the granivores sector, but also support innovation in this sector in order to reduce costs, increase efficiency and help reduce dependence on loans and subsidies .
- Mixed type of farming may be an important factor in the stability of agriculture in the current uncertain market conditions and at the risks posed by climate change, therefore it would be suitable to further support it. Support is needed also because it is an important factor of diversity of Slovenian countryside and the multifunctional role of agriculture.

Kazalo vsebine

Povzetek.....	3
Executive Summary	9
1 Uvod.....	17
1.1 Ozadje vrednotenja.....	17
1.2 Uporabljene metode dela.....	17
2 Uporaba FADN	21
2.1 Izhodišča.....	21
2.2 Primeri uporabe FADN.....	22
3 Sektorska analiza »obveznikov« - prejemnikov sredstev PRP 2007–2013, ki vodijo knjigovodstvo FADN	25
3.1 Osnovni podatki	25
3.2 Analiza obveznikov po posameznih tipih kmetijstva	27
4 Primerjava rezultatov med kmetijami - »vzorčniki« FADN in med kmetijami - »obvezniki« FADN	46
4.1 Možnost primerjave podatkov in metodološki pomisleki	46
4.2 Rezultati primerjave	46
5 Zaključki in priporočila	48
5.1 Zaključki.....	48
5.2 Priporočila.....	49
6 Viri in literatura	52
Priloge	53
Seznam vseh standardnih spremenljivk FADN, ki se jih spremlja	53
Priloga B: Analiza izbranih spremenljivk pri obveznikih	66
Priloga C: Izračuni korelacijskih koeficientov za primerjavo obveznikov in vzorčnikov	68

Kazalo slik

Slika 1: Medsebojna povezanost izbranih spremenljivk.	19
--	----

Kazalo grafov

Graf 1: Deleži tipov kmetovanja v vzorcu FADN	26
Graf 2: Deleži obveznikov po tipih kmetovanja.....	26
Graf 3: Pregled tipov kmetovanja glede na število vključenih obveznikov po posameznih ukrepih.....	26
Graf 4: Pregled obveznikov, vključenih v posamezne ukrepe po tipih kmetovanja	27

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Spremenljivke FADN, uporabljene pri analizi obveznikov in vzorčnikov.....	18
Preglednica 2: Pregled primerov uporabe FADN	22
Preglednica 3: Pregled uporabe FADN za analize kmetijskega sektorja v različnih državah EU	23
Preglednica 4: Vključenost obveznikov v posamezne ukrepe	25
Preglednica 5: Pregled obveznikov po tipih kmetovanja in primerjava z deležem v vzorcu FADN (vzorčniki) leta 2011.....	26
Preglednica 6: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, v ukrepe PRP 2007-2013	28
Preglednica 7: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin.....	28
Preglednica 8: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, v ukrepe PRP 2007-2013.....	30
Preglednica 9: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom.....	30
Preglednica 10: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z vinogradništvom, v ukrepe PRP 2007-2013	32
Preglednica 11: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vinogradništvom	32
Preglednica 12: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, v ukrepe PRP 2007-2013	34
Preglednica 13: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi	34

Preglednica 14: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, v ukrepe PRP 2007-2013.....	36
Preglednica 15: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo.....	37
Preglednica 16: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, v ukrepe PRP 2007-2013.....	38
Preglednica 17: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo	39
Preglednica 18: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, v ukrepe PRP 2007-2013.....	41
Preglednica 19: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine	42
Preglednica 20: Vključenost obveznikov z mešanimi kmetijami v ukrepe PRP 2007-2013.....	44
Preglednica 21: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih z mešano proizvodnjo.....	44

1 Uvod

1.1 Ozadje vrednotenja

Poročilo predstavlja del sprotnega vrednotenja Programa razvoja podeželja 2007–2013 (v nadaljevanju PRP 2007–2013) v letu 2013, katerega namen je analizirati FADN standardne rezultate prejemnikov sredstev PRP 2007–2013.

Vrednotenje naj bi se osredotočilo na ekonomske parametre in sektorske analize kmetij, ki vodijo FADN knjigovodstvo. Vrednotenje naj bi prikazalo, kakšni so profili prejemnikov sredstev PRP 2007–2013 (prejemniki sredstev iz ukrepov 112, 113, 121, 123). Proučena je bila tudi možnost primerjave rezultatov med kmetijami, ki so vključene v EU vzorec FADN kmetij (»vzorčniki«), in med kmetijami, ki so v okviru PRP 2007–2013 obvezane voditi FADN knjigovodstvo (»obvezniki«).

1.2 Uporabljene metode dela

V prvem koraku smo pregledali sistem uporabe FADN v Sloveniji in primere uporabe FADN v drugih evropskih državah. Informacije smo umestili v kontekst izvajanja PRP 2007–2013 v Sloveniji in možnosti oziroma izvedljivost takih pristopov za redno spremljanje vplivov politike razvoja podeželja.

S predstavniki naročnika je bilo dogovorjeno, da bomo analizirali podatke obveznikov in vzorčnikov iz leta 2011, saj so podatki iz tega leta že zbrani in preverjeni ter najbolj zanesljivi v primerjavi s podatki prejšnjih let, podatki vzorčnikov pa so tudi obdelani in usklajeni z Evropsko komisijo. Časovna analiza FADN, s katero bi primerjali podatke obveznikov v času celotnega izvajanja PRP 2007–2013, ter jih primerjali s trendi vzorca oz. vzorčnikov žal ni mogoča, saj se je način zajema podatkov spreminjal in bi bila vsakršna primerjava metodološko sporna.

Podatke »obveznikov« - prejemnikov sredstev PRP 2007–2013 (prejemniki sredstev iz ukrepov 112, 113, 121, 123), ki so poročali po sistemu FADN, smo analizirali po posameznih tipih kmetijstva (sektorjih). Podatke nam je posredoval naročnik in so obsegali podatke 1778 obveznikov po posameznih spremenljivkah, vendar smo v nadaljnji analizi uporabili le podatke 1575 obveznikov. Nekaj podatkov smo namreč morali izločiti iz naslednjih razlogov:

- v dogovoru z naročnikom smo izločili 15 izrazito odstopajočih obveznikov, katerih spremenljivke so bile nesorazmerno velike in so zato imele izrazito nesorazmeren vpliv na rezultat.
- Izločili smo podatke obveznikov PRP 2004–2006, ki niso vključeni v nobenega od ukrepov PRP 2007–2013, a so še vedno obvezani poročati. Takih obveznikov je bilo leta 2011 še 188.

Za analizo smo izbrali nekaj ključnih spremenljivk, navedenih v spodnji preglednici, ki smo jih uporabili tudi za kasnejšo analizo primerjave podatkov obveznikov in vzorčnikov. Izbrane so bile spremenljivke, ki jih je po našem mnenju smiselno spremljati z vidika ugotavljanja učinkov PRP. Pri izboru nas je vodilo tudi to, da so izbrane spremenljivke čim bolj enostavne – torej čim manj agregatne (temelječe na drugih spremenljivkah) in da vsebujejo informacije, ki imajo čim večjo sporočilno vrednost in primerljivost (npr. dohodek kmečke družine). Pri izboru spremenljivk smo se ravnali tudi po tem, da smo zajeli celoten spekter – od sestave in donosa na kmetiji, do proizvodnje, stroškov, dohodkov in subvencij. Pri tem je treba opozoriti, da spremenljivka »Skupna podpora iz naslova razvoja podeželja« ne zajema investicij, saj obvezniki poročajo po FADN metodologiji šele v letu po investiciji. Investicije so tako posredno zajete v spremenljivki »amortizacija«. Pod preglednico je podana shema medsebojne odvisnosti izbranih spremenljivk¹.

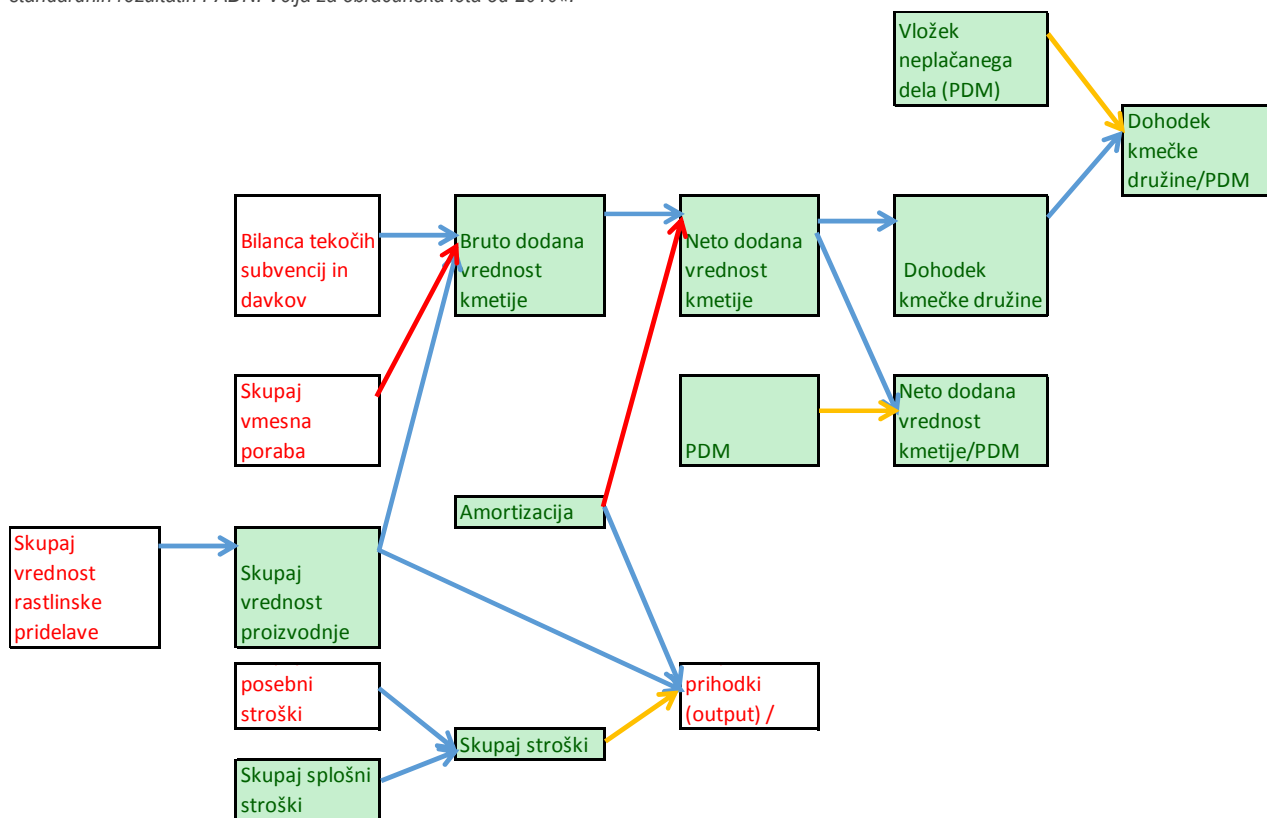
¹ Spremenljivk »Skupaj osnovna sredstva«, »Skupne subvencije, brez investicij«, »PRP subvencije« in »Skupaj obveznosti do virov sredstev« na shemi ni, saj niso povezane z ostalimi spremenljivkami.

Preglednica 1: Spremenljivke FADN, uporabljene pri analizi obveznikov in vzorčnikov

	Spremenljivka	Oznaka	Opis
Sestava in donos	Skupaj vložek dela (PDM)	SE010	Skupni input dela na gospodarstvu, izražen v letnih enotah polnovrednih delovnih moči (PDM).
	Vložek neplačanega dela (PDM)	SE015	Nanaša se v glavnem na delo družine, izraženo v enotah polnovrednih delovnih moči družine.
	Skupaj KZU	SE025	Skupaj KZU kmetije. Ne vključuje območij, ki se uporabljajo za gobe, zemlje, ki se občasno daje v najem za manj kot eno leto, ter gozdnih površin in drugih območij kmetijskega gospodarstva (ceste, ribniki, nekmetijska območja itd.). Zajema lastniško zemljo, zemljo v najemu in zemljo v skupni obdelavi (plačilo, povezano s proizvodnjo, izhajajočo iz zemlje, ki se da na razpolago). Vključuje kmetijsko zemljo, ki iz kmetijskih razlogov začasno ni obdelana ali ki se umika iz proizvodnje skladno z ukrepi kmetijske politike.
Proizvodnja	Skupaj vrednost proizvodnje	SE131	Skupaj vrednost rastlinske pridelave + Skupaj vrednost živali in živalskih proizvodov + Ostali prihodki.
Stroški	Skupaj stroški	SE270	=posebni stroški+splošni stroški + amortizacija+stroški z zunanjimi dejavniki. Stroški, ki se vežejo na opravljanje kmetijske dejavnosti lastnika kmetije in na proizvodnjo tekočega leta. Vključeni so zneski, ki se nanašajo na inpute, proizvedene na gospodarstvu (poraba na kmetiji). = semena in sadike ter krma za pašno živino, prašiče in perutnino, vendar brez zneskov, ki se nanašajo na gnoj Pri izračunu standardnih rezultatov FADN kmetijski davki in druge dajatve niso všteti v skupni seštevek stroškov, vendar pa so upoštevani v bilanci "subvencije in davki". Osební davki imetnika se ne smejo beležiti v računih FADN.
	Skupaj splošni stroški	SE336	Nabavni stroški, povezani s proizvodnimi dejavnostmi, vendar ne povezani s specifičnimi proizvodnimi linijami.
Subvencije	Skupne subvencije, brez investicij	SE605	Subvencije za tekoče dejavnosti, ki so povezane s proizvodnjo (ne investicije). Subvencionirane obresti in plačila za ukinitve kmetijskih dejavnosti zato niso vključeni. Vknjižba praviloma temelji na upravičenosti do plačila in ne na prejemu plačila, in sicer z namenom, da se pridobijo skladni rezultati (proizvodnja/stroški/subvencije) za določeno računovodsko leto.
	Skupna podpora iz naslova razvoja podeželja	SE624	= Okoljska plačila + OMD subvencije + druga plačila Razvoja podeželja vključno z nacionalnimi RP plačili
Dohodki	Bruto dodana vrednost kmetije	SE410	Skupaj vrednost proizvodnje - vmesna poraba + bilanca tekočih subvencij in davkov
	Amortizacija	SE360	Amortizacija osnovnih sredstev, ocenjena na nadomestitveno vrednost. Vknjižba amortizacije osnovnih sredstev v obračunskem letu v račune. Določena je na podlagi nadomestitvene vrednosti. Zadeva nasade trajnih posevkov, kmetijske stavbe in stacionarno opremo, izboljšave zemljišč, stroje in opremo ter gozdne nasade. Za zemljišča in obratna sredstva ni amortizacije.
	Neto dodana vrednost kmetije	SE415	Nadomestila za stalne proizvodne dejavnike (delo, zemljišča in sredstva), tako za zunanje kakor za družinske dejavnike. Zaradi tega se lahko kmetijska gospodarstva primerjajo ne glede na družinsko/nedružinsko naravo proizvodnih dejavnikov, ki jih uporabljajo. Ta kazalec pa je občutljiv na uporabljene metode proizvodnje: razmerje med vmesno potrošnjo + amortizacijo in osnovnimi dejavniki se lahko spreminja in s tem vpliva na raven neto dodane vrednosti

	Spremenljivka	Oznaka	Opis
			kmetije. V živinorejskem sektorju, na primer takrat, kadar proizvodnja poteka večinoma brez uporabe zemljišč (kupljena krma) ali ekstenzivno (nakup in najem krmnih zemljišč).
	Dohodek kmečke družine	SE420	Nadomestila za stalne proizvodne dejavnike (delo, zemljišča in sredstva) in nadomestila za podjetniška tveganja v obračunskem letu. Standardni rezultati FADN zato ne uporabljajo ocene nadomestil za družinske dejavnike (stroški za delo, zemljišča in družinska sredstva).
	Neto dodana vrednost kmetije/PDM	SE425	Neto dodana vrednost kmetije na enoto kmetijskega dela. Upošteva razlike v delovni sili, ki jih mora plačati kmetijsko gospodarstvo.
	Dohodek kmečke družine/PDM	SE430	Družinski dohodek kmetije na enoto družinskega dela. Upošteva razlike v družinski delovni sili, ki jo je treba plačati na kmetijsko gospodarstvo.
Bilanca stanja	Skupaj osnovna sredstva	SE441	= kmetijsko zemljišče in kmetijske zgradbe ter gozdni kapital + zgradbe + stroji in oprema + osnovna čreda
	Skupaj obveznosti do virov sredstev	SE485	= vrednost pri zaključnem vrednotenju vseh (dolgoročnih, srednjeročnih ali kratkoročnih) posojil, ki jih je še treba odplačati

Vir: dokument Odbora Skupnosti za mrežo računovodskih podatkov s kmetij RI/CC 882 Rev.9.1 »Opredelitev spremenljivk, ki se uporabljajo pri standardnih rezultatih FADN. Velja za obračunska leta od 2010«.

Slika 1: Medsebojna povezanost izbranih spremenljivk.

(Izbrane spremenljivke so označene z zeleno barvo. Druge spremenljivke FADN, ki so podlaga za izračun izbranih spremenljivk, so označene z belimi polji. Modra puščica: pozitivna povezava (seštevanje), rdeča puščica: negativna povezava (odštevanje), rumena puščica: deljenje.)

Tip kmetovanja je pri vzorčnikih določen na podlagi metode klasifikacije kmetijskih gospodarstev, ki je skupna za vse države v Uniji, rezultati iz baze podatkov FADN pa se predstavljajo v obliki standardnih tabel, ki navajajo povprečne standardne rezultate za skupine gospodarstev, ki so določene glede na specializacijo, ekonomsko velikost, velikost površin in razred družinskega kmetijskega dohodka. Standardno združevanje je določeno z Uredbo 1242/2008 in se naredi glede na tip proizvodnje in razred ekonomske velikosti v okviru obdelave vzorca FADN. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje (MKO) oz. Agencija RS za kmetijske trge tega pri zbranih podatkih obveznikov ne določita.

Obvezniki nimajo določenega tipa kmetovanja (oznaka TF8 ali TF14) ter ekonomske velikosti kmetijskega gospodarstva, izražene v 1.000 EUR standardiziranega prihodka - SO (šifra SE005). Da bi omogočili primerljivost rezultatov obveznikov in vzorčnikov ter primerjavo obveznikov znotraj tipov kmetovanja oziroma posameznih sektorjev, smo se odločili, da za obveznike uporabimo grupiranje TF8 (8 različnih tipov – glede na velikost vzorca bi bilo grupiranje TF14 manj primerno) in jim določimo tipe proizvodnje glede na glavni tip kmetovanja in posebni tip kmetovanja, kot so razvidni iz podatkov FADN. Za podlago smo vzeli Uredbo 1242/2008, prej navedeni dokument Odbora FADN in prikaz grupiranja in tipov na spletni strani FADN². Posameznemu obvezniku smo tip kmetijstva določili glede na prevladujoči tip proizvodnje in vir prihodkov, tiste, ki jih zaradi raznolikosti dejavnosti ni bilo mogoče razvrstiti, pa smo uvrstili v tip »mešano«. Tak pristop seveda prinaša možnost napačne opredelitve tipa kmetovanja, vendar so možnosti za to relativno majhne in menimo, da je to tveganje glede na namen naloge sprejemljivo; ocenjujemo, da je napaka največ 10 %.

Analizo posameznih tipov kmetijstva pri obveznikih smo opravili z enostavno primerjavo osnovnih podatkov obveznikov po posameznem sektorju, zbranih s FADN računovodstvom. S tako primerjavo naj bi ugotovili, kakšni so profili prejemnikov sredstev po posameznem sektorju in morebitne vplive določenih parametrov. Podatkov nismo mogli neposredno primerjati s podatki Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) in podatki iz Popisa kmetijstva 2010, saj Statistični urad kmetijskih gospodarstev ne opredeljuje po tipih kmetovanja, ki se uporabljajo v FADN (TF8), ampak uporablja svojo kategorizacijo, ki zaradi razlik ni primerljiva (npr. mlečna živinoreja oz. tip kmetijstva »mleko« v podatkih SURS ni posebej opredeljena). Primerjali smo tako izbrane spremenljivke (glej tabelo zgoraj), ki so opredeljene pri vseh sektorjih, kot posamične spremenljivke, značilne za določen sektor, s čimer smo poskusili natančneje opredeliti ozadje vrednosti izbranih spremenljivk ter osnovne značilnosti obveznikov posameznega sektorja oz. tipa kmetovanja. Pri analizi smo upoštevali tudi dejstvo, da gre pri obveznikih za nabor podatkov o kmetijskih gospodarstvih, ki so bila izbrana na podlagi določenih kriterijev, in ne naključnega vzorčenja. Zato smo uporabili osnovne informacije iz razpisov ukrepov, v katere so bili vključeni obravnavani obvezniki, in poskusili ugotoviti tiste možne vzroke, ki lahko izvirajo iz upravičenih sredstev in načina izvajanja PRP. Uporabili smo tudi metodo faktorske analize in poskusili uporabiti metodo »propensity score matching (PSM – metoda statističnega iskanja ujemanja, s katero se ocenjuje učinke intervencij), a nista dali oprijemljivih rezultatov, zato je v nadaljevanju nismo predstavili.

V drugi fazi smo podatke kmetij, ki so v okviru PRP 2007–2013 obvezane voditi FADN knjigovodstvo (»obvezniki«), primerjali s podatki rezultatov med kmetijami, ki so vključene v EU vzorec FADN kmetij (»vzorčniki«) ter poiskali možne korelacije ter poskusili opredeliti morebitne vzroke zanje. Izbrana je bila metoda primerjave s korelacijo med različnimi spremenljivkami, saj poskus klusterske analize in regresijske analize ni obrodil tehničnih rezultatov. S korelacijo opredelimo moč linearne povezanosti dveh spremenljivk, vendar le-ta ne pomeni nujno povezanosti. Koeficient korelacije (v nadaljevanju zanj uporabljamo kar izraz korelacija) ima vrednost med 0 in 1 in večja kot je vrednost, bolj sta spremenljivki povezani. Zanesljivost rezultata smo preverili s takoimenovanim t-testom, ki se uporablja za oceno podobnosti dveh populacij. Pri tem smo primerjali utežena povprečja vzorčnikov z aritmetičnimi povprečji obveznikov; s takšno primerjavo naj bi ugotovili, ali se prejemniki sredstev PRP 2007-2013 razlikujejo od reprezentativnega vzorca slovenskega kmetijstva in poiskali poiskati vzroke za razlike. Pri tem pristopu je ključno tveganje za napake dejstvo, da gre pri »vzorčnikih« vendarle le za vzorec, ki s primernimi utežmi za posamezna kmetijska gospodarstva poskrbi za to, da je vzorec reprezentativen. Podatki vzorčnikov in obveznikov zaradi zaupnosti osebnih informacij med seboj niso povezljivi, zato iz skupine vzorčnikov nismo mogli izločiti tistih, ki so hkrati tudi obvezniki. Primerjavo smo kljub temu opravili, saj je razlika med obema skupinama dovolj velika, da bi se lahko pokazali določeni trendi.

² http://ec.europa.eu/agriculture/rca/detailtf_en.cfm?TF=TF8&tf_Version=13185

2 Uporaba FADN

2.1 Izhodišča

Metodologija knjigovodstva na kmetijah (angl. Farm Accountancy Data Network – FADN; v nadaljevanju uporabljamo izraz FADN) je metoda, uveljavljena v državah članicah Evropske unije (EU), ki naj bi zagotovila popolno primerljivost dobljenih rezultatov med državami. FADN je na ravni EU predpisan z Uredbo Sveta (ES) št. 1217/09 o vzpostavitvi mreže za zbiranje računovodskih podatkov o dohodkih in poslovanju kmetijskih gospodarstev v Evropski skupnosti.

Podatki, zajeti s FADN računovodstvom, se primarno uporabljajo za spremljanje in vrednotenje vplivov ter načrtovanje Skupne kmetijske politike EU. FADN je na ravni EU edini harmoniziran vir mikroekonomskih podatkov in predstavlja približno 6.400.000 kmetij v vseh državah članicah EU³. Podatki so standardizirani in združeni v posamezne razrede po tipih proizvodnje (8 tipov) in ekonomski velikosti gospodarstev (SO). Podatki vključujejo:

- Podatke o fizičnih in strukturnih značilnostih - lokacija, površine pridelave posamzenih pridelkov, število živine, delovna sila itd.
- Gospodarske in finančne podatke - vrednost proizvodnje različnih pridelkov, zaloge, nakup in prodaja, stroški proizvodnje, osnovna sredstva, obveznosti, subvencije itd.

S FADN računovodstvom se spremlja 140 spremenljivk oziroma tipov podatkov; za ilustracijo so predstavljene v prilogi.

V Sloveniji se je uvajanje FADN pričelo leta 1994 na poskusnih kmetijah. Uporabo FADN določa Pravilnik o delovanju mreže za zbiranje računovodskih podatkov o dohodkih in poslovanju kmetijskih gospodarstev (Uradni list RS, št. 11/2010 in 90/2010). Kmetijska gospodarstva, vključena v sistem FADN v Sloveniji, lahko razdelimo na dve skupini:

- »vzorčniki« - kmetijska gospodarstva, ki so prostovoljno vstopila v reprezentativni vzorec kmetij, ki ga Slovenija kot članica EU mora zagotavljati za poročanje na ravni EU,
- »obvezniki« - kmetijska gospodarstva, ki so vstopila v naslednje ukrepe PRP 2007-2013, namenjene spodbujanju konkurenčnosti in so v sistemu FADN dolžni ostati vsaj pet let:
 - o 112 – Pomoč mladim prevzemnikom kmetij,
 - o 113 – Zgodnje upokojevanje kmetov,
 - o 121 - Posodabljanje kmetijskih gospodarstev,
 - o 123 - Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom.

Po podatkih Ministrstva RS za kmetijstvo in okolje je bilo leta 2011 v vzorec vključenih 929 kmetij. Velikost vzorca je sorazmerna z velikostjo države članice oziroma števila kmetijskih gospodarstev v njej. Vzorec se zagotavlja tako, da se na podlagi strukturnega popisa kmetijstva, ki ga vsako drugo leto izvaja Statistični urad Slovenije, izbere kmetijska gospodarstva, ki ustrezajo reprezentativnemu vzorcu glede na velikost samega gospodarstva, usmerjenost in podobno, in se jih povabi k enoletnemu sodelovanju. Tako vzorčniki kot obvezniki morajo mesečno izpolnjevati mesečna poročila (Denarno poročilo, Poročilo o gibanju pridelkov, živine in delovne sile) in pripraviti letne Popisne liste in Seznam za gibanje (1 seznam). Kmetijska gospodarstva so zbrane podatke posredovala računovodskim pisarnam, ki so jih vnesle v poseben program in jih posredovale dalje na Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje.

Bazi podatkov o vzorčnikih in obveznikih se vodita ločeno, a sta po strukturi enaki, razen tega, da za obveznike ni podatkov o tipu kmetijstva (TF8) in standardiziranega prihodka (SO). Končni podatki vzorčnikov in obveznikov se razlikujejo po tem, da so vzorčniki bolj podvrženi preverjanju in imajo več podpore pri pripravi mesečnih poročil, zato

³ Podatek je za vse države članice EU brez Hrvaške.

so njihovi podatki bolj zanesljivi, ter da se posameznim vzorčnikom pripiše določena utež. Zaradi velikega deleža vključenosti kmetijskih gospodarstev v Program razvoja podeželja v Sloveniji je prekrivanje med obema skupinama kmetijskih gospodarstev, vključenih v sistem FADN, veliko veliko vzorčnikov je obenem tudi prejemnikov sredstev.

2.2 Primeri uporabe FADN

Podatki, zajeti s FADN računovodstvom, so zaradi obširnosti in primerljivosti z drugimi državami primerni tudi za različne druge analize in načrtovanje, ne le za spremljanje in načrtovanje Skupne kmetijske politike EU. Uporabo FADN v različnih državah in raziskavah lahko v grobem razdelimo na naslednje skupine:

- mikroekonomska analiza kmetijstva,
- makroekonomska analiza (ekstrapolacija),
 - o analiza stanja,
 - o analiza vpliva politike,
- projekcije za napoved vplivov,
 - o analize prihodkov oziroma premoženjskega stanja v kmetijstvu,
 - o analiza produktivnosti in učinkovitosti,
 - o strukturne analize.

FADN je torej mogoče uporabljati na več različnih načinov, vendar je ključna omejitev zanesljivost podatkov in velikost ter reprezentativnost vzorca. Vzorec, ki se zajema za poročanje Evropski komisiji, je večkrat preverjan in vzorčnikom se nudi kakovostno podporo, zato je njegova zanesljivost večja, kot pri ostalih podatkih, ki se od kmetijskih gospodarstev pridobijo na druge načine in v druge namene (npr. obvezniki v Sloveniji). Pogosto se zato FADN uporablja predvsem pri analizah posameznih sektorjev v okviru raziskovalnih projektov in ne toliko na operativni ravni. V spodnji preglednici je prikazanih nekaj primerov uporabe FADN.

Preglednica 2: Pregled primerov uporabe FADN

Primer uporabe	Cilji	Primeri projektov/nalog	Primer rezultatov
Opisna analiza za »Zeleno poročilo«	Letne spremembe stanja v kmetijstvu in na kmetijskih gospodarstvih	Zeleno poročilo, redne in dodatne naloge za Organ upravljanja PRP	Kazalniki, ki temeljijo na računovodskih podatkih in standardnih rezultatih EU
Projekti na regionalni, nacionalni ali mednarodni ravni, ki se ukvarjajo predvsem z analizami produktivnosti in učinkovitosti ter strukturnimi spremembami	Ocena vitalnosti kmetijstva neke države ali regije v primerjavi z EU in na globalni ravni, modeli kalkulacij proizvodnih stroškov za različne kmetijske proizvode	Raziskovalni projekti v okviru 3., 6. in 7. okvirnega raziskovalnega programa: PACIOLI ⁴ , CAPRI ⁵ , FAIR ⁶ , FACEPA ⁷	Skupna faktorska produktivnost, skupna učinkovitost, finančno stanje kmetijskih gospodarstev ipd.
Oblikovanje modelov tipičnih kmetijskih sistemov	Analiza kmetijskih sistemov glede na izbrane spremenljivke	ESTO ⁸ , IDEMA ⁹	Tipična kmetijska gospodarstva ali skupine kmetijskih gospodarstev

⁴ PACIOLI = 'Panel in Accounting for Innovation, Offering a Lead-up to the use of Information modelling'.
<http://www.pacioli.org/>

⁵ CAPRI = Common Agricultural Policy Regionalised Impact Modelling System, <http://www.capri-model.org/dokuwiki/doku.php?id=start>

⁶ FAIR = 4. okvirni raziskovalni program v letih 1994-1998, ki je imel posebno temo "Kmetijstvo in ribištvo".

⁷ FACEPA = Farm Accountancy Cost Estimation and Policy Analysis of European Agriculture, <http://facepa.slu.se/>

⁸ ESTO = European Specialist in Traditional Orchards, <http://www.esto-project.eu/>

⁹ IDEMA = The Impact of Decoupling and Modulation in the Enlarged Union,
http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=result.document&RS_LANG=ES&RS_RCN=12679054&q=

Primer uporabe	Cilji	Primeri projektov/nalog	Primer rezultatov
Analize vplivov politik za pristojna ministrstva	Analiza vplivov sprememb različnih politik na kmetijstvo	Analiza neposrednih plačil, plačil za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (OMD), kmetijsko-okoljskih plačil (KOP) v različnih državah, IDEMA	Kazalniki, oblikovani na podlagi standardnih rezultatov FADN (v glavnem prihodek, stroški in podpore)
Multikriterijska analiza kmetijstva	Ovrednotenje vloge kmetijstva v večfunkcijskem razvoju nekega območja	Raziskovalne naloge na področju družbenih ved, večfunkcionalnosti, aktivnosti ENARPRI ¹⁰ , analize institucij	Kazalniki in razmerja, ki se uporabljajo pri multikriterijskih analizah

V različnih državah članicah EU uporabljajo FADN ne le pri vzorčnih za pripravo vzorca, ampak zbirajo podatke številnih kmetijskih gospodarstev in jih uporabljajo tudi v različne druge namene, predvsem za raziskave trendov. V Nemčiji, na primer, prejemniki sredstev PRP 2007-2013 poročajo na način, identičen vzorcu FADN, le da so podatki zbrani v ločeni bazi podatkov, ki se uporablja za vrednotenje učinkov PRP 2007-2013, v Italiji pa učinke PRP 2007-2013 vrednotijo na podlagi podatkov vzorca FADN za poročanje EU, ki ga kombinirajo s statističnimi in administrativnimi bazami podatkov. Za uporabnost podatkov za širši nabor analiz in načrtovanje je zelo pomembna kakovost zbranih podatkov, zato večina takih sistemov zbiranja temelji na dolgoročnem delu s kmeti. Pregled nekaterih primerov je podan v spodnji preglednici.

Preglednica 3: Pregled uporabe FADN za analize kmetijskega sektorja v različnih državah EU

Država, tema	Vsebina
Nizozemska	- Nihanja prihodkov med kmeti, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali pridelavo poljščin z integracijo vzorca FADN s podatki kmetijske svetovalne službe, ekspertnimi ocenami in drugimi bazami podatkov - Vpliv dejavnikov, kot so prašičja gripa ali dolgotrajno deževje na dohodke ali cene proizvodov - Vir: Bont, C.J.A.M. de, W.H. van Everdingen, B. Koole (2003): Standard Gross Margins in the Netherlands. The Hague, LEI, Report 1.03.04
Grčija	- Analiza dohodkovne neenakosti na podlagi vzorca FADN - Vir: Kaditi E. A., Nitsi E. I. (2011): Vertical and horizontal decomposition of farm income inequality in Greece. Agricultural Economics Review, Vol. 12, No. 1, str. 69-80
Madžarska	- Medsebojne povezave med kmetijsko proizvodnjo, uporabo naravnih virov in emisijami - Stopnja uporabe virov za proizvodne procese in emisije - Vrednotenje vplivov kmetij, ki se na Madžarskem ukvarjajo s poljščinami, na okolje, primerjava finančne situacije - Povezave med porabo energije in učinkovitostjo - Izračun ali primerjava številnih kmetijsko okoljskih kazalnikov (npr. bilanca dušika) - Analize temeljijo na kombinaciji vzorca FADN in okoljskih kazalnikov (izračun za določene sektorje, kjer je to možno, in uporaba približkov) - Vir: Pesti C., Keszthelyi S.: Additional environmental data in Hungarian FADN – analysis of crop farms. Agricultural Economics Research Institute.
Francija	- Popis emisij - Ocena stroškov in emisij na ravni kmetij - Poraba energije in ocena vsebnosti vsebnosti dušika - Analize temeljijo na vzorcu FADN, ki pa je razširjen na nacionalni ravni na 600 spremenljivk. - Corson M.S., J.F. Ruas, F. Levert, C. Guerrier, P. Dupraz, H.M.G. van der Werf (2010): Estimating emission inventories of French farms using the Farm Accountancy Data Network (FADN)
Italija	Vrednotenje PRP s sistematično integracijo vzorca FADN in statističnih baz podatkov (ISTAT) ter administrativnih baz podatkov

¹⁰ ENARPRI = European Network of Agricultural and Rural Policy Research Institutes

Država, tema	Vsebina
	- Izračuni dodane vrednosti za nacionalne račune - Cagliari R., Cislino F., Scardera A. (2011): Evaluating Rural Development Programmes Using FADN Data. National Rural Network, Monitoring and Evaluation Task Force.
Finska	- Izračun sprememb produktivnosti na podlagi vzorca FADN - Vir: Liesivaara P., Myyrä S., Jaakkola A. (2012): Feasibility of the the Income Stabilisation Tool in Finland. Paper prepared for the 123rd EAAE Seminar PRICE VOLATILITY AND FARM INCOME STABILISATION. Modelling Outcomes and Assessing Market and Policy Based Responses, Dublin, February 23–24, 2012
Nemčija	- Analiza vplivov ukrepov PRP na kmetijska gospodarstva. Prejemniki sredstev PRP poročajo po sistemu FADN v bazo podatkov, ki je ločena od vzorca za poročanje EU. - Vir: http://www.eier-evaluierung.de/, R. Bergs (ustno)

Zavedati se je treba, da je uporabnost FADN za različne druge namene, ki se jo zagotavlja z vključevanjem dodatnega nabora kmetijskih gospodarstev, omejena zaradi večih dejavnikov:

- kopičenja napak ali odstopanj, do katerih pride zaradi medsebojne povezanosti podatkov v sistemu FADN, kjer je lahko ena spremenljivka podlaga za več drugih spremenljivk. Pri tem velja, da je natančnost podatkov pri tistih, ki niso vzorčniki, manjša, ker sistem zbiranja podatkov običajno ni podvržen tako strogim kontrolam in ne nudi tolikšne podpore, kot pri vzorčnikih,
- manjše primerljivosti v primeru majhnega vzorca brez kontrolne skupine (zaradi same statistične zanesljivosti), kar je primer Slovenije,
- medsebojnega vpliva prejemnikov sredstev in vpliva na ostale kmetovalce zaradi medsebojnih interakcij (pomoč, sodelovanje, trgovanje,...),
- pomanjkanje makroekonomskih podatkov in analiz, s katerimi bi lahko primerjali ugotovitve.

Verjetno zaradi tega FADN v večjem obsegu uporabljajo večje države, v katerih je vzorec kmetijskih gospodarstev dovolj velik, da je tudi ekonomsko zanimiv, in kjer je na državni ravni vzpostavljen sistem institucij, ki se v večjem obsegu ukvarjajo z ekonomskimi analizami kmetijstva (npr. INEA, Nacionalni inštitut za agrarno ekonomiko v Italiji). Poudariti je treba, da se za uporabo FADN za analize sistematično gradijo računski modeli glede na potrebe kmetijske politike in politike razvoja podeželja – torej glede na to, ali nosilci teh politik želijo le analizirati stanje, spremljati vplive politik ali modelirati možne vplive novih politik.

3 Sektorska analiza »obveznikov« - prejemnikov sredstev PRP 2007–2013, ki vodijo knjigovodstvo FADN

3.1 Osnovni podatki

Obvezniki, ki vodijo knjigovodstvo FADN, so vključeni v ukrepe 112, 113, 121 in 123. Daleč največ obveznikov, dve tretjini, je vključenih v ukrepa 112 (63,30 %) in 121 (68,63 %): ukrep 121, namenjen naložbam v kmetijska gospodarstva, ki je do leta 2011 imel tudi daleč največ razpisov, sledi mu ukrep 112 namenjen podpori mladim prevzemnikom za prevzem kmetij. Številni so vključeni v več ukrepov hkrati: dobra tretjina jih je vključenih v po dva ukrepa, od tega velika večina v ukrepa 112 in 121, dobra dva procenta (39 obveznikov) v tri ukrepe, en obveznik pa celo v vse štiri ukrepe. Kombinacija ukrepov 112 in 121 je tudi posledica razpisnih pogojev, saj sta bila med razpisi do leta 2011 dva razpisa v okviru ukrepa 121 posebej namenjena mladim prevzemnikom. Pregled vključenosti obveznikov v posamezne ukrepe in kombinacije ukrepov je podan v spodnji preglednici.

Preglednica 4: Vključenost obveznikov v posamezne ukrepe

	Ukrep 112	Ukrep 113	Ukrep 121	Ukrep 123	Število vključenih	Delež
Kombinacije ukrepov	x				464	29,46 %
		x			0	0,00 %
			x		510	32,38 %
				x	9	0,57 %
	x	x			14	0,89 %
	x		x		474	30,10 %
	x			x	6	0,38 %
		x	x		27	1,71 %
		x		x	0	0,00 %
			x	x	31	1,97 %
	x	x	x		16	1,02 %
	x	x		x	1	0,06 %
	x		x	x	21	1,33 %
		x	x	x	1	0,06 %
	x	x	x	x	1	0,06 %
Skupaj v posam. ukrepu	997	60	1081	70	1575	
	63,30 %	3,81 %	68,63 %	4,44 %		

Med obvezniki – torej prejemniki sredstev PRP 2007-2013, ki vodijo knjigovodstvo FADN, so v letu 2011 močno prevladovala kmetijska gospodarstva, ki se ukvarjajo z živinorejo, saj jih je skoraj dve tretjini. Večina med njimi - kar tretjina vseh obveznikov, se ukvarja z mlečno živinorejo.

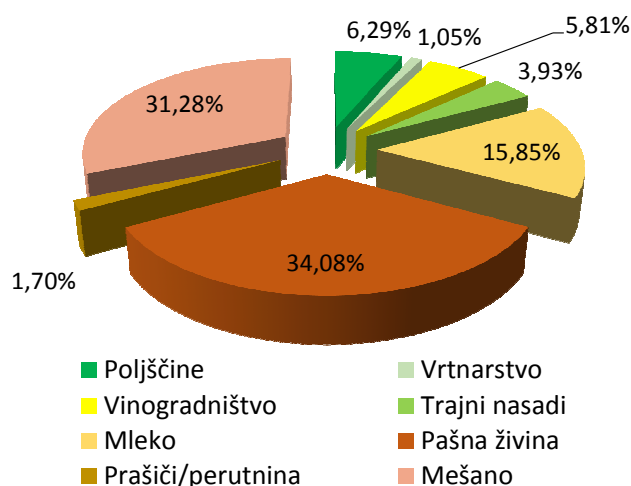
Daleč najmanj, manj kot odstotek, je bilo takih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, malo je bilo tudi obveznikov, ki se ukvarjajo s sadjarstvom in vinogradništvom – skupaj predstavljajo le slabo desetino obveznikov. S pridelavo poljščin se je ukvarjala dobra petina obveznikov, ki so poročali v letu 2011.

Preglednica 5: Pregled obveznikov po tipih kmetovanja in primerjava z deležem v vzorcu FADN (vzorčniki) leta 2011

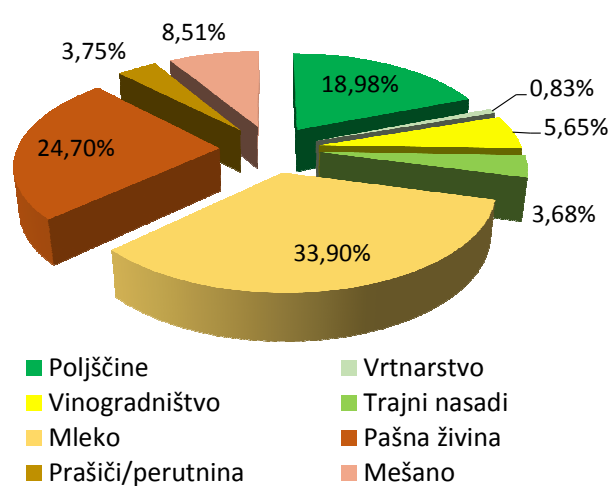
Tip kmetovanja (TF8)	Vzorec FADN		Obvezniki					
	Število*	Delež	Število	Delež	Zastopanost po ukrepih**			
					112	113	121	123
Poljščine	2.510	6,29 %	299	18,98 %	199	16	202	16
Vrtnarstvo	420	1,05 %	13	0,83 %	8	1	10	1
Vinogradništvo	2.322	5,81 %	89	5,65 %	69	3	44	17
Trajni nasadi	1.568	3,93 %	58	3,68 %	13	4	54	8
Mleko	6.330	15,85 %	534	33,90 %	260	16	452	12
Pašna živina	13.610	34,08 %	389	24,70 %	313	15	197	4
Prašiči/perutnina	680	1,70 %	59	3,75 %	31	2	51	2
Mešano	12.490	31,28 %	134	8,51 %	104	3	72	10
Skupaj	39.930		1575		997	60	1081	70

Opomba: * predstavljeno je celotno število kmetij, ki jih predstavlja vzorec FADN za poročanje EU

** Seštevek obveznikov po posameznih ukrepih je večji od števila obveznikov zaradi dvojnega štetja tistih, ki so vključeni v več ukrepov hkrati

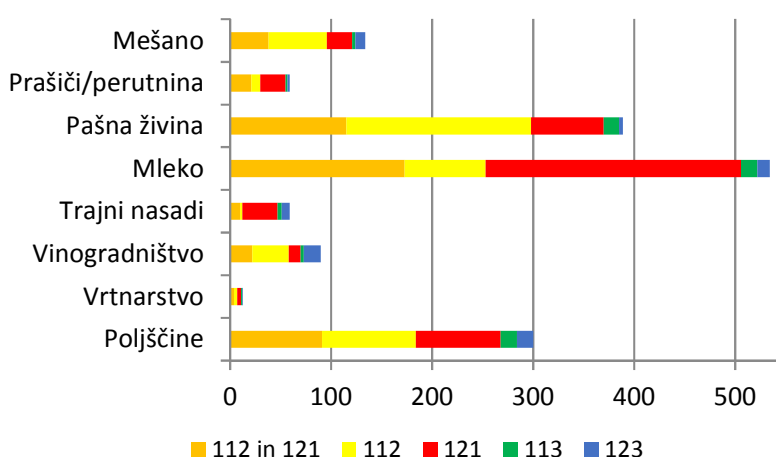
Graf 1: Deleži tipov kmetovanja v vzorcu FADN

Graf 2: Deleži obveznikov po tipih kmetovanja

Večina obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, je bila vključenih v samo ukrep 121 (skoraj polovica – 47,38 %) ali hkrati v ukrepa 112 in 121 (skoraj tretjina – 32,40 %). Ravno obratno je glede prevladujočega ukrepa pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo – skoraj polovica (47,04 %) jih je mladih prevzemnikov, vključenih le v ukrep 112, v obeh ukrepih pa jih je sodelovala manj kot tretjina (29,56%).

Med obvezniki je glede na vzorec - torej glede na strukturo slovenskega kmetijstva znatno večji delež pridelovalcev poljščin, večji je tudi delež vinogradnikov, rejcev mlečne živine in rejcev prašičev in perutnine, znatno

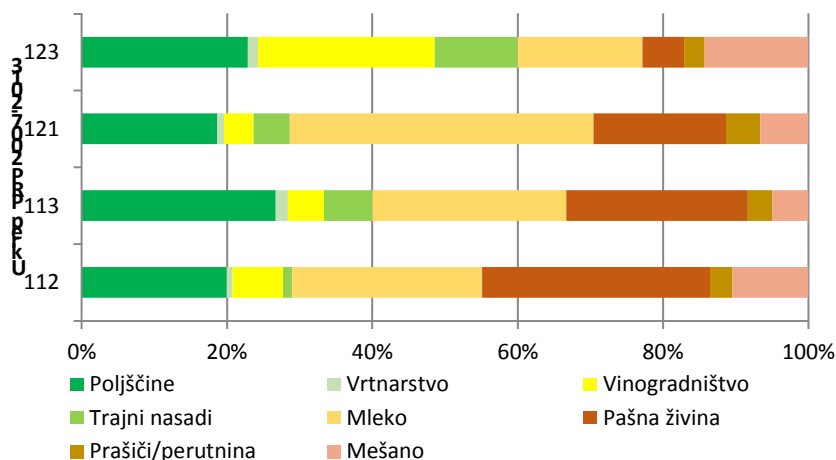

Graf 3: Pregled tipov kmetovanja glede na število vključenih obveznikov po posameznih ukrepih

(zaradi velikega števila obveznikov, vključenih hkrati v ukrepa 112 in 121, so le-ti prikazani posebej)

manj pa je mešanih kmetij in precej manj rejcev pašne živine. Vzroke za razlike je v določeni meri možno pripisati metodološkemu razlogom – naši opredelitvi tipov kmetijstva za posameznega prejemnika, v veliki meri pa je to odraz vsebin ukrepov in razpisnih pogojev, ki so privlačnejši za določene tipe kmetijstva.

V ukrepu 112, namenjenem mladim prevzemnikom, se največ obveznikov, skoraj tretjina (31,39%) ukvarja s pašno živino, dobra četrtina (26,08 %) pa z mlečno živinorejo in petina s poljščinami. V primerjavi z drugimi ukrepi je v ukrepu 112 delež obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, le dober procent. To je lahko v precejšnji meri povezano z ugodno kombinacijo z ukrepom 121 in temami posameznih razpisov. Dokaj velik

Graf 4: Pregled obveznikov, vključenih v posamezne ukrepe po tipih kmetovanja

je delež mešanih kmetij – na mešanih kmetijah kmetuje desetina mladih prevzemnikov. Ukrep 121 izstopa po tem, da se izrazito velik delež obveznikov tega ukrepa - kar dve petini (41,81 %) ukvarja z mlečno živinorejo. Obveznikov, ki se ukvarjajo s prašičjerejo ali rejo perutnine, je v ukrepu 121 skoraj 5 %, kar je več kot v ostalih ukrepih. Med obvezniki, ki so se zgodaj upokojili (ukrep 113) je izrazit velik delež kmetij, ki pridelujejo poljščine – takih je dobra četrtina (26,67 %), medtem ko jih je pri drugih ukrepih za približno petino. Ukrep 123 je namenjen predelavi, kar se odraža tudi na tipu kmetovanja obveznikov tega ukrepa: kar dobra tretjina se jih ukvarja z vinogradništvom in sadjarstvom, medtem ko je v drugih ukrepih takih obveznikov le okoli desetina. Poleg tega je v primerjavi z drugimi ukrepi v ukrepu 123 največji delež (14,29 %) mešanih kmetij in izrazito majhen delež (dobrih 5 %) kmetij, usmerjenih v pašno živinorejo.

3.2 Analiza obveznikov po posameznih tipih kmetijstva

V analizi obveznikov po posameznih tipih kmetijstva smo za vsak tip kmetijstva analizirali vključenost obveznikov v ukrepe PRP 2007-2013, pregledali ključne spremenljivke, pomembne za posamezen tip kmetijstva (npr. proizvodnja posameznih pridelkov, prihodki glede na tip živinoreje, stroški na GVŽ,...) in nato za izbrane spremenljivke primerjali povprečje posameznega tipa kmetijstva s povprečjem vseh obveznikov ter med seboj.

Preglednica s povprečnimi vrednostmi izbranih spremenljivk za obveznike po posameznem tipu kmetijstva (torej s povprečnimi vrednostmi spremenljivk za poljščine, vrtnarstvo, vinogradništvo,...) in primerjavo z vsemi obvezniki skupaj je zaradi preglednosti besedila podana v prilogi B.

3.2.1 Poljščine

Skoraj petina (299 oziroma 18,98 %) obveznikov se ukvarja s pridelavo poljščin; njihov delež je precej višji kot je delež kmetijskih gospodarstev s poljščinami kot prevladujočim tipom kmetijstva v vzorcu FADN. Vsebine razpisov posameznih ukrepov, niti razpisov ukrepa 121 niso bile posebej tematsko usmerjene v naložbe v pridelavo poljščin, zato je tako velik delež obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, lahko odraz velikega deleža mladih prevzemnikov (ukrep 112) v tem sektorju. S tem je povezan tudi višji delež vključenih v ukrep ugodnega upokojevanja (ukrep 113), saj se ukrepa 112 in 113 običajno izvajata hkrati na istem kmetijskem gospodarstvu.

Preglednica 6: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost		Vrednost	
		Poljščine	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki		299 (18,98 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	91 (30,33 %)	474 (30,04 %)
	112	93 (31,00 %)	464 (29,40 %)
	121	84 (28,00 %)	510 (32,32 %)
	113 in drugi	16 (5,33 %)	60 (3,80 %)
	123 in drugi	16 (5,33 %)	70 (4,44 %)

Med obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, je višji tudi delež tistih, ki so vključeni v ukrep 123; glede na podatke o odobrenih vlogah gre predvsem za naložbe v proizvodnjo izdelkov iz žit, moke, škroba (kruh, pecivo, slaščice, testenine) in v predelavo žit in proizvode mlinске industrije.

Obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, pridelujejo predvsem žita in krmne rastline. Primerjava vseh površin in proizvodnje med obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, in podatki za vse obveznike pokaže, da ima sektor poljščin kljub velikim pridelovalnim površinam relativno majhno skupno vrednost proizvodnje (v povprečju 43.124,27, povprečje vseh prejemnikov pa je 52.538,07), in da so skupni prihodki manjši od skupnih vložkov (indeks 0,93). Čeprav imajo obvezniki iz sektorja poljščin v povprečju veliko večje površine, je v povprečju njihov skupni prihodek rastlinske pridelave na hektar (1.464,05) komaj kaj večji od povprečja vseh obveznikov (1.419,66). Tako neugodno razmerje med površinami in donosi je predvsem odraz nižje proizvodnje pri energetskih poljščinah in ostalih poljščinah, saj ima proizvodnja žit in krmnih rastlin visoko proizvodnjo glede na površine (na 40,71 % površin vseh obveznikov, zasajenih z žiti, pridelajo 46,18 % pridelave žita vseh obveznikov). Razmerje med površinami in proizvodnjo je neugodno pri zlasti pri energetskih poljščinah, saj obvezniki iz sektorja poljščin na 58 % površin obveznikov, ki so zasejane z energetskimi poljščinami, pridelajo le 38,86 % proizvodnje.

Preglednica 7: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin

Spremenljivke FADN		Obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin			Vsi obvezniki	
Ime	Koda					
Sestava in donos		Vsota	Povprečje obveznika	Delež površin vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Žita	SE035	2.722,22	12,43	40,71 %	6.686,18	7,68
Ostale poljščine	SE041	813,36	4,93	62,08 %	1.310,18	1,79
Energetske poljščine	SE042	40,17	3,35	58,18 %	69,04	2,38
Krmne rastline	SE071	2.455,93	9,45	12,77 %	19.224,95	13,07
Proizvodnja						
Skupaj vrednost proizvodnje	SE131	12.894.157,27	43.124,27	15,58 %	82.747.453,01	52.538,07
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)	SE132	278,03	0,93	17,55 %	1.584,39	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave	SE135	9.295.708,95	31.089,33	26,69 %	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek rastl. pridelave/ha	SE136	437.752,18	1.464,05	19,63 %	2.230.291,00	1.419,66
Žita	SE140	4.304.880,42	19.479,10	46,18 %	9.321.687,51	10.392,07
Energetske poljščine	SE146	4.270,37	711,73	38,86 %	10.990,37	523,35
Krmne rastline	SE195	1.942.486,24	9.077,04	15,25 %	12.739.286,77	9.471,59

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, da obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, dosegajo nižje vrednosti velike večine spremenljivk v primerjavi s povprečjem vseh obveznikov. Pred ostalimi obvezniki prednjačijo predvsem v

povprečni velikosti kmetijskih zemljišč v uporabi, neto dodani vrednosti kmetije/PDM, dohodku kmečke družine/PDM in prejemanju subvencij.

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, da obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, v povprečju prejemajo več skupnih subvencij in subvencij iz PRP; slednje je lahko povezano z večjim obsegom površin in torej večjim obsegom plačil na hektar (OMD, KOP) v primerjavi z obvezniki iz drugih sektorjev (oz. z drugimi tipi proizvodnje), saj je treba upoštevati, da zaradi poznega zajema podatkov FADN pri obveznikih v subvencijah PRP niso zajete investicije (naložbam npr. v kmetijsko mehanizacijo, objekte za njeno shranjevanje, cestno in vodno infrastrukturo in podobno). Obenem imajo obvezniki, ki se ukvarjajo s poljščinami, precej manjše obveznosti do virov sredstev, torej so manj zadolženi.

Nekoliko večja neto dodana vrednost kmetije/PDM in dohodek kmečke družine/PDM sta posledica dejstva, da imajo kmetijska gospodarstva obveznikov, ki se ukvarjajo s poljščinami, nekoliko nižjo bruto in neto dodano vrednost kmetije ter nižji dohodek kmečke družine, a tudi manjši PDM in vložek neplačanega dela (izražen v PDM), saj gre za sektor, kjer mehanizacija znatno pripomore k učinkovitosti. Obenem so pri pridelavi poljščin tako osnovna sredstva kot amortizacija manjša od povprečja pri vseh obveznikih, kar je posledica manjših potreb po zgradbah in opremi v primerjavi z drugimi sektorji.

Splošni stroški (npr. vzdrževanje opreme, izboljšanje zemljišč, poraba energije in vode) so pri pridelavi poljščin blizu povprečnim splošnim stroškom vseh obveznikov; pri pridelavi poljščin je verjetno eden od pomembnejših splošnih stroškov vzdrževanje kakovosti tal (gnojenje, oranje,...).

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin:

obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, imajo relativno višjo bruto in neto dodano vrednost na PDM, relativno manjšo proizvodnjo, a gre tudi za delovno in investicijsko manj intenziven tip kmetijstva. Prejemajo relativno visoke zneske subvencij, a so kot kaže tudi manj zadolženi, vendar iz tega ne moremo sklepati o njihovi kreditni sposobnosti in morebitni odvisnosti od subvencij.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin:

Glede na relativno nizko proizvodnjo je smiselno, da se v prihodnje pri tem sektorju spodbuja predvsem naložbe za povečanje učinkovitosti in zmanjšanje stroškov. Zanimivo bi bilo analizirati vpliv razpršenosti zemljišč na stroške, za kar pa je potrebna natančnejša raziskava z uporabo podatkov o GERK-ih obveznikov.

3.2.2 Vrtnarstvo

Najmanj obveznikov - le 13 (manj kot en procent) se ukvarja z vrtnarstvom. Vrtnarstvo je tudi sicer tip kmetijstva, s katerim se ukvarja najmanj kmetijskih gospodarstev, pa vendar je zastopanost tega sektorja med obvezniki manjša od deleža kmetijskih gospodarstev, na katerih prevladuje vrtnarstvo, v vzorcu FADN (1,05 %).

Število obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, je premajhno za statistično analizo, zanimivo pa je, da so v ukrep 121 bili vključeni le 4 obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom kljub temu, da je bil 12. razpis (med drugim) posebej usmerjen v naložbe vrtnarstvo (pridelavo vrtnin, okrasnih rastlin in zelišč) in da je bilo v tem ukrepu tudi nekaj zelo splošnih razpisov, na katere so se lahko prijavi tudi upravičenci iz sektorja vrtnarstva.

Preglednica 8: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost	Vrednost	
	Vrtnarstvo	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki	13 (0,83 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	4 (30,77 %)
	112	474 (30,04 %)
	112	3 (23,08 %)
	121	464 (29,40 %)
	121	4 (30,77 %)
	113 in drugi	510 (32,32 %)
	123 in drugi	1 (7,69 %)
		60 (3,80 %)
		70 (4,44 %)

V nadaljevanju je predstavljenih nekaj zanimivih značilnosti obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom. Obvezniki v tem sektorju imajo z vrtninami zasajenih v povprečju več kot 4 ha, kar je več kot štirikrat več od povprečja vseh obveznikov. Poleg vrtnarstva manjši del njihove dejavnosti predstavljajo še trajni nasadi in govedoreja.

Preglednica 9: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom

Spremenljivke FADN				Obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom			Vsi obvezniki	
Ime	Koda							
Sestava in donos				Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek plačanega dela (PDM)	SE020			12,85	1,61	251,94%	158,75	0,64
Vrtnine in cvetje	SE046			54,85	4,22	465,78%	102,36	0,91
Proizvodnja								
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)	SE132			13,33	1,03	101,87%	1.584,39	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave	SE135			660.210,15	50.785,40	229,52%	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek rastl. pridelave/ha	SE136			64.813,37	4.985,64	351,18%	2.230.291,00	1.419,66
Vrtnine in cvetje	SE170			507.362,48	39.027,88	628,46%	732.790,02	6.210,08
Poraba na kmetiji	SE265			13.010,60	1.626,33	13,17%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški								
Posebni stroški rastlinske pridelave / ha	SE284			17.213,08	1.324,08	343,89%	564.835,33	385,03
Seme in sadike	SE285			59.812,96	4.601,00	287,89%	1.948.195,24	1.598,19
Seme in sadike, pridelano na kmetiji	SE290			422,00	211,00	135,60%	7.468,88	155,60
Izplačane plače	SE370			86.503,85	17.300,77	381,60%	884.082,35	4.533,76

Za obveznike, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom je značilna pridelava na majhnih površinah. Prihodek od vrtnin in cvetja (39.027,88) je v tem sektorju več kot šestkrat večji od povprečnega prihodka od vrtnin in cvetja ostalih obveznikov (6.210,08). Eden od vzrokov je tudi to, da se večina pridelka – torej predvsem vrtnin - proda, medtem ko se pri drugih tipih kmetijstva veliko pridelka (v povprečju približno osemkrat več) porabi na kmetiji za pridelavo končnih kmetijskih proizvodov (predvsem kot krma). V povprečju je skupaj vrednost rastlinske pridelave pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom (50.785,40) več kot dvakrat večja, skupni prihodek rastl. pridelave/ha (4.985,64) pa več kot trikrat večji od povprečja vseh obveznikov.

Povprečje posebnih stroškov rastlinske pridelave / ha (1.324,08) je več kot trikrat višje kot pri povprečju obveznikov, skoraj trikrat višji pa so tudi stroški semena in sadik (4.601,00), kar kaže na to, da je vrtnarstvo sicer donosno, a tudi finančno zahtevno. Zaradi intenzivnosti obdelave in sezonskih potreb po delovni sili, ki jim ni mogoče zadostiti v okviru kmečkega gospodinjstva, je v vrtnarstvu izrazito več najete delovne sile, kar se odraža tudi pri obveznikih v tem sektorju: pri njih vložek plačanega dela znaša 1,61 PDM, kar je dvainpolkrat več od povprečja obveznikov, izplačane

plače pa znašajo v povprečju 17.300,77 €, kar je skoraj štirikrat več od povprečja obveznikov. Tako razmerje kaže na to, da obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, najemajo bolj specializirano delovno silo. To se odraža tudi na razmerju med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input), saj so prihodki le malo večji od stroškov, tako da je razmerje (indeks 1,03) skoraj enako kot pri povprečju vseh obveznikov.

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, gre za delovno intenziven sektor, saj obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, kljub manjšim obdelovalnim površinam vložijo precej več dela, kot ga v povprečju vsi obvezniki – PDM znaša skoraj 3,5, kar je skoraj dvakrat več, kot pri obveznikih; k temu prispeva tako za četrtno večji vložek neplačanega dela v PDM kot izrazito večji vložek plačanega dela (glej zgoraj). Skupna vrednost proizvodnje (povprečje 53.833,90) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, malce (za dobra 2 %) višja od povprečja obveznikov, malce (za dobrih 5 %) je višja tudi bruto dodana vrednost kmetije.

Po drugi strani pa je neto dodana vrednost kmetije (povprečje 9.673,55) za tretjino nižja kot pri povprečju obveznikov, saj je imajo obvezniki, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, kar za 50% višjo amortizacijo, kot ta v povprečju znaša pri obveznikih. Domnevamo lahko, da je amortizacija visoka predvsem zaradi opreme in zgradb (rastlinjaki, namakalni sistemi in podobno). Izrazito manjše pridelovalne površine so verjetno pglavitni razlog, da skupna osnovna sredstva (164.063,26 €) v povprečju pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, ki znašajo le tri petine povprečja skupnih osnovnih sredstev vseh obveznikov. Dohodek kmečke družine je izrazito nizek zaradi izstopajočega posameznika z neto prihodkom -75.435 €, kar je več kot trikrat več od neto prihodkov ostalih. Obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, imajo v povprečju tudi višje skupne stroške (za 12,66 %) in višje skupne splošne stroške (za 32,22 %) od povprečja obveznikov.

Obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, pa imajo izrazito nizke obveznosti do virov sredstev – le slabo tretjino povprečja obveznosti vseh obveznikov, znatno nižji pa so tudi povprečni prejemki subvencij, tudi iz naslova PRP 2007–2013, saj oboji znašajo slabo polovico (46 %) povprečja vseh obveznikov.

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom:

obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, prejemajo manj subvencij in imajo manj obveznosti od drugih virov sredstev, a iz tega ne moremo sklepati o njihovi lastni finančni in kreditni sposobnosti. Imajo relativno visoke prihodke, a tudi stroške in amortizacijo. Manj dela lahko opravijo v družinskem krogu, zato imajo veliko najete delovne sile, ki predstavlja znaten strošek in obveznost.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom

Glede na velik del stroškov, povezanih z najemom delovne sile, amortizacijo in nakupom semen in sadik je v prihodnje pri tem sektorju smiselno spodbujati predvsem naložbe za manjšo odvisnost od najete delovne sile, torej v ureditev rastlinjakov in avtomatizacijo. Obenem je smiselno spodbujati inovacije na tem področju, saj je v vrtnarstvu velika možnost povečanja proizvodnje z inovativnimi pristopi. Pomemben dejavnik bo zagotavljanje stabilnega finančnega toka, za kar pa so namenjeni drugi finančni instrumenti.

3.2.3 Vinogradništvo

Z vinogradništvom se ukvarja dobrih 5 % vseh obveznikov, kar je podoben delež kot v vzorcu FADN. Med obvezniki, ki se ukvarjajo z vinogradništvom, izrazito prevladujejo mladi prevzemniki (ukrep 112) – skupni delež mladih prevzemnikov je približno enak kot delež med vsemi obvezniki, a jih je kar 40 % vključenih samo v ta ukrep, hkrati v ukrepa 112 in 121 pa le slaba četrtna (med vsemi obvezniki slaba tretjina) kljub temu, da sta bila 2 razpisa ukrepa 121 namenjena naložbam v vinogradništvo, eden pa mladim prevzemnikom. V ukrep 123 jih je vključenih skoraj petina (med vsemi obvezniki pa le slaba dvajsetina), kar je največ med obravnavanimi tipi kmetijstva izrazito odstopa od

povprečja pri ostalih tipih kmetijstva, vendar je vključenost v ukrep predelave logična posledica povezanosti vinogradništva in vinarstva na večini slovenskih vinogradniških kmetij. Delež vključenosti v ukrep 121 je pri tem tipu kmetijstva najnižji.

Preglednica 10: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z vinogradništvom, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost	Vrednost	
	Vinogradništvo	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki	89 (5,65%)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	22 (24,44 %)
	112	36 (40,00 %)
	121	12 (13,33 %)
	113 in drugi	3 (3,33 %)
	123 in drugi	17 (18,89%)
		474 (30,04 %)
		464 (29,40 %)
		510 (32,32 %)
		60 (3,80 %)
		70 (4,44 %)

Obvezniki, ki se ukvarjajo z vinogradništvom, so s številnih vidikov podobni obveznikom, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom. Poleg vinogradništva se ukvarjajo tudi z rejo živine (predvsem ovce in koze) in trajnimi nasadi. Povprečen prihodek od vina in grozdja (48.229,07) je v tem sektorju več kot trikrat večji od povprečnega prihodka od od vina in grozdja ostalih obveznikov, kar je verjetno povezano s kakovostjo pridelave in povezanostjo s kakovostno predelavo (vinarstvom). Zanimivo je, da je poraba v gospodinjstvu pri obveznikih vinogradnikih v povprečju za četrtno večja, kot pri povprečju vseh obveznikov, kar je lahko posledica tega, da vsi obvezniki nimajo lastne pridelave vina in grozdja, kar vpliva na povprečje obveznikov. Povprečna poraba na kmetiji obveznikov vinogradnikov znaša le četrtno povprečne porabe na kmetiji vseh obveznikov – gre za porabo pridelkov za pridelavo končnih kmetijskih proizvodov (predvsem krma), saj gre grozdje večinoma v predelavo ali prodajo.

Preglednica 11: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vinogradništvom

Spremenljivke FADN				Obvezniki, ki se ukvarjajo z vinogradništvom			Vsi obvezniki	
Ime		Koda						
Sestava in donos				Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek (PDM)	plačanega dela	SE020		20,77	0,99	155,13%	158,75	0,64
Vinogradi		SE050		361,49	4,06	283,52%	573,03	1,43
Proizvodnja								
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)		SE132		122,08	1,37	136,27%	1.584,39	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave		SE135		4.604.522,88	51.736,21	233,82%	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek rastl. pridelave/ha		SE136		604.518,84	6.792,35	478,45%	2.230.291,00	1.419,66
Vino in grozdje		SE185		4.292.386,93	48.229,07	330,49%	5.297.279,08	14.593,06
Poraba v gospodinjstvu		SE260		141.149,16	1.857,23	152,30%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji		SE265		133.284,46	2.961,88	23,99%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški								
Posebni stroški rastl. pridelave / ha		SE284		153.393,49	1.743,11	452,72%	564.835,33	385,03
Sredstva za varstvo rastlin		SE300		184.910,02	2.175,41	147,58%	1.584.663,16	1.474,11
Izplačane plače		SE370		95.425,66	6.361,71	140,32%	884.082,35	4.533,76

V povprečju je skupaj vrednost rastlinske pridelave pri obveznikih vinogradnikih (51.736,21) več kot dvakrat večja, skupni prihodek rastl. pridelave/ha (6.792,35) pa skoraj petkrat večji od povprečja vseh obveznikov. Obvezniki vinogradniki imajo torej na relativno majhnih površinah visoko vrednost proizvodnje. Po drugi strani pa podatki

obveznikov vinogradnikov kažejo na visoke stroške: povprečje posebnih stroškov rastlinske pridelave / ha (1.743,11) je štiriinpolkrat višje kot pri povprečju obveznikov, za skoraj 50 % pa so višji tudi stroški sredstev za varstvo rastlin.

Podobno kot pri vrtnarstvu je v vinogradništvu zaradi sezonske narave dela izrazito več najete delovne sile, kar se odraža tudi pri obveznikih v tem sektorju: pri njih vložek plačanega dela znaša skoraj 1 PDM, kar je skoraj 50 % več od povprečja obveznikov, izplačane plače pa znašajo v povprečju 6.361,71 €, kar je za 40 % več od povprečja obveznikov; tako razmerje kaže, da gre predvsem za nequalificirano delovno silo. V primerjavi z obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, pa je razmerje med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input) pri obveznikih vinogradnikih ugodnejše (indeks 1,37), kar je za dobro tretjino več kot pri povprečju vseh obveznikov.

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, da je vinogradništvo delovno intenziven sektor, a ne tako zelo kot vrtnarstvo: PDM obveznikov vinogradnikov je le za 16 % višji kot pri obveznikih, pri čemer je vložek neplačanega dela v PDM le za 3 % večji in gre torej za znaten del plačanega dela (glej zgoraj).

Skupna vrednost proizvodnje (povprečje 54.932,89) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, malce (za dobre 4 %) višja od povprečja obveznikov, a je povprečna bruto dodana vrednost kmetije (33.477,58) višja za več kot četrtino. Pri obveznikih vinogradnikih je povprečna amortizacija nižja od povprečne amortizacije vseh obveznikov, tako da je tudi neto dodana vrednost kmetije (povprečje 23.036,16) visoka – kar za dobrih 67 % je višja od povprečja obveznikov. Dohodek kmečke družine je pri obveznikih vinogradnikih dokaj visok (povprečje 13.383,60), saj je za dobrih 68 % višji od povprečnega dohodka kmečke družine obveznikov.

Obvezniki vinogradniki imajo relativno nizke splošne in posebne stroške v primerjavi s povprečnimi stroški obveznikov, saj je vinogradništvo manj zahtevno z vidika inputov za letno proizvodnjo (ni potrebe po semenih, sadikah, ki se obračunavajo pri splošnih stroških, verjetno so specifični stroški za gnojila, sredstva za varstvo rastlin nižji kot pri nekaterih drugih sektorjih). Obvezniki vinogradniki imajo povprečne obveznosti do virov sredstev, a so povprečni prejemki vseh subvencij skupaj brez investicij (povprečje 4.932,66) za polovico, subvencije iz naslova PRP 2007-2013 (3.412,31) pa za četrtino nižji povprečja vseh obveznikov. Pri subvencijah iz naslova PRP 2007-2013 gre verjetno predvsem za plačila OMD in v manjši meri KOP (npr. iz podukrepa za strme vinograde).

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo z vinogradništvom:

Pri obveznikih vinogradnikih so kljub manjšim površinam dohodki iz vinogradništva dovolj veliki, da je z njimi mogoče pokriti večino stroškov in vzdrževati delovanje kmetijskega gospodarstva, torej niso odvisni od subvencij. Bruto in neto dodana vrednost kmetije obveznikov vinogradnikov je visoka, prav tako pa dohodek kmečke družine, in to kljub potrebam po najeti delovni sili.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo z vinogradništvom:

Gre za sektor, ki je tesno povezan s predelavo, zato je v prihodnje smiselno še naprej zagotavljati možnost povezovanja pridelave in predelave ter pridobivanja sredstev za obe dejavnosti.

3.2.4 Trajni nasadi

Trajni nasadi so tip kmetijstva, ki je skromno zastopan med obvezniki, vključenimi v ukrepe PRP 2007-2013, a gre tudi sicer za manj pogost tip kmetijstva. Trajni nasadi so prevladujoč tip kmetijstva pri slabih 4 % vseh obveznikov, kar je podoben delež kot v vzorcu FADN. Med obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, je izrazito malo mladih prevzemnikov – skupaj (vključeni le v ukrep 112 in vključeni v ukrepa 112 in obenem 121) je mladih prevzemnikov le petina, medtem ko je pri drugih tipih kmetijstva mladih prevzemnikov okoli tri petine. Mladih prevzemnikov je torej malo in vsi razen dveh so se obenem vključili tudi v ukrep 121.

Obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi po drugi strani izstopajo po vključenosti v ukrep 121, saj so vanj vključeni vsi obvezniki s trajnimi nasadi razen štirih. Tako veliki vključenosti v ukrep 121 je verjetno botrovalo tudi dejstvo, da je bilo do l. 2011 6 od 12 razpisov namenjenih ureditvi trajnih nasadov. Poleg tega je med obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, več vključenih v ukrepa 113 in 123. Število obveznikov s tem tipom kmetijstva je sicer premajhno za zanesljive statistične ugotovitve, a je višja vključenost v ukrep 123 logična z vidika povezanosti s predelavo, npr. proizvodnjo sokov, marmelad in podobnih izdelkov. Zaradi majhnega vzorca pa na podlagi vključenosti v ukrep 113 ne moremo trditi, da gre med obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, za starejšo populacijo.

Preglednica 12: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost		Vrednost	
		Trajni nasadi	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki		58 (3,68 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	10 (16,95 %)	474 (30,04 %)
	112	2 (3,39 %)	464 (29,40 %)
	121	35 (59,32 %)	510 (32,32 %)
	113 in drugi	4 (6,78 %)	60 (3,80 %)
	123 in drugi	8 (13,56 %)	70 (4,44 %)

Obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, so podobni obveznikom, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom in vinogradništvom, a se skorajda ne ukvarjajo z živinorejo. Zanje je tako kot za obveznike vinogradnike in obveznike, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, značilno, da imajo pridelavo na relativno majhnih površinah (v povprečju 10,47 ha KZU, kar je dobrih 57 % več od povprečja vseh obveznikov) in velik vložek plačanega dela v PDM (v povprečju 1,08 PDM oz. 69 % več od povprečja vseh obveznikov) ter s tem povezan strošek izplačanih plač (dobrih 79 % več od povprečja vseh obveznikov). Razmerje med vložkom plačanega dela in stroškom izplačanih plač kaže na to, da gre vsaj delno za bolj specializirano delovno silo.

Preglednica 13: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi

Spremenljivke FADN				Obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi			Vsi obvezniki	
Ime		Koda						
Sestava in donos				Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek (PDM)	plačanega dela	SE020		32,34	1,08	169,08%	158,75	0,64
Sadovnjaki in jagodičje		SE055		302,31	5,40	228,05%	402,43	2,37
Oljčni nasadi		SE060		4,82	1,61	194,45%	6,61	0,83
Ostali trajni nasadi		SE065		1,30	1,30	152,64%	10,22	0,85
Proizvodnja								
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)		SE132		70,02	1,21	119,93%	1.584,39	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave		SE135		2.807.931,60	48.412,61	218,80%	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek rastl. pridelave/ha		SE136		298.755,11	5.150,95	362,83%	2.230.291,00	1.419,66
Sadje		SE175		2.332.721,54	40.924,94	262,78%	2.647.540,57	15.573,77
Oljke in oljčno olje		SE190		27.061,45	9.020,48	160,79%	33.659,85	5.609,98
Vrednost ostalih rastlinskih pridelkov		SE200		32.753,07	4.094,13	335,96%	350.965,34	1.218,63
Poraba v gospodinjstvu		SE260		49.331,27	1.027,73	84,28%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji		SE265		97.912,17	3.158,46	25,59%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški								
Posebni stroški rastlinske		SE284		73.642,83	1.269,70	329,77%	564.835,33	385,03

pridelave / ha						
Seme in sadike	SE285	162.222,01	4.506,17	281,95%	1.948.195,24	1.598,19
Sredstva za varstvo rastlin	SE300	287.623,17	4.959,02	336,41%	1.584.663,16	1.474,11
Izplačane plače	SE370	259.901,60	8.121,93	179,14%	884.082,35	4.533,76

Trajni nasadi večine obveznikov, ki se ukvarjajo s tem tipom kmetijstva, se v FADN uvršča v kategorijo sadovnjakov in jagodičja, ki so v povprečju veliki dobrih 5 ha, le za dobrih 6 ha pa je oljčnih nasadov in ostalih trajnih nasadov (trajni nasadi, gojeni v rastlinjaku, drevesnice, trsnice ipd.) – ti v povprečju merijo le 1,6 oz. 1,3 ha.

Povprečje skupne vrednosti rastlinske pridelave (48.412,61) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, za 118,80 % večje od povprečja vseh obveznikov, povprečni skupni prihodek rastlinske pridelave na hektar (5.150,95) pa je kar za 262,83 % večji od povprečja obveznikov. Poraba pridelkov v gospodinjstvu in na kmetiji je pri obveznikih nizka v primerjavi s povprečjem vseh obveznikov, tako da se velika večina pridelka proda ali predela. Po drugi strani imajo obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, tudi visoke posebne stroške rastlinske pridelave: ti v povprečju znašajo 1.269,70 €, kar je 329,77 % povprečja vseh obveznikov. Med stroški pri obveznikih tega sektorja izrazito izstopajo stroški za seme in sadike (povprečno 4.506,17 € oziroma 281,95 % povprečja obveznikov) in sredstva za varstvo rastlin (povprečno 4.959,02 oziroma 336,41 % povprečja obveznikov). Kljub temu je razmerje med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input) pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, ugodnejše (povprečni indeks 1,21) od povprečja vseh obveznikov, a še vseeno manjše kot pri obveznikih vinogradnikih.

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, da je PDM kmetijskih gospodarstev obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, za tretjino višji od povprečja vseh obveznikov, tako da se po delovni intenzivnosti uvrščajo med obveznike, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, in obveznike vinogradnike. K temu v znatni meri prispeva plačano delo (glej zgoraj), saj je PDM neplačanega dela le za 6 % višji od povprečja vseh obveznikov. Povprečna skupna vrednost proizvodnje je pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, primerljiva s povprečjem vseh obveznikov, a sta povprečna bruto dodana vrednost (33.093,34) in neto dodana vrednost kmetije (17.919,66) višji za dobro četrtino.

Pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, je povprečna amortizacija (15.173,68) za dobro četrtino višja od povprečne amortizacije vseh obveznikov; to je verjetno odraz opreme in zgradb (rastlinjaki, hladilnice), ki so potrebni v sadjarstvu, trsničarstvu in drevesničarstvu. Kljub temu je povprečje osnovnih sredstev pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, za skoraj petino nižje od povprečja vseh obveznikov, kar pa je verjetno odraz relativno majhnih površin kmetijskih zemljišč med osnovnimi sredstvi v primerjavi z obvezniki z drugimi tipi kmetijstva. Povprečni splošni stroški so pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, nižji od povprečja vseh obveznikov, zato so tudi povprečni skupni stroški nizki kljub visokim posebnim stroškom in amortizaciji.

Povprečen dohodek kmečke družine (15.432,81) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, za 14 % višji od povprečnega dohodka kmečke družine obveznikov. Neto dodana vrednost kmetije na PDM je pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi kljub visoki neto dodani vrednosti povprečna, saj je tudi PDM visok.

Obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, imajo v povprečju za dobro četrtino nižje obveznosti do virov sredstev (povprečje 31.608,78), kot je povprečje pri vseh obveznikih, torej imajo povprečno manjša posojila. Povprečni prejemki vseh subvencij skupaj brez investicij (povprečje 6.467,26) so znatno (za 40 %) nižji od povprečja skupnih subvencij pri vseh obveznikih, a ne toliko kot pri obveznikih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom in pri obveznikih vinogradnikih. Povprečje subvencij iz naslova PRP 2007-2013 (3.773,99) je za slabih 18 % nižje od povprečja vseh obveznikov, pri čemer gre verjetno za plačila OMD in KOP (npr. iz podukrepov za integrirano sadjarstvo, travniške sadovnjake).

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi:

Med obvezniki s tem tipom kmetijstva je bilo zelo malo mladih prevzemnikov, vendar je lahko za to več razlogov, od neugodne starostne strukture kmetov v tem sektorju, do večjega zanimanja mladih kmetov za druge tipe kmetijstva in posledičnega prestrukturiranja, vendar bi bilo za natančnejše ugotovitve treba analizirati podatke za celoten sektor.

Podobno kot pri obveznikih vinogradnikih so pri obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi kljub manjšim površinam dohodki dovolj veliki, da je z njimi mogoče pokriti večino stroškov in vzdrževati delovanje kmetijskega gospodarstva. Tako so tudi potrebe po subvencijah in posojilih manjše.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi:

Gre za sektor, ki je tesno povezan s predelavo, zato je podobno kot pri vinogradništvu v prihodnje smiselno še naprej zagotavljati možnost povezovanja pridelave in predelave ter pridobivanja sredstev za obe dejavnosti. V primeru, da pregled sektorja pokaže, da gre za sektor z višjo povprečno starostjo nosilcev kmetijskega gospodarstva, je smiselno posebej podpreti mlade prevzemnike, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi.

3.2.5 Mleko

Kar tretjina (534 oziroma 33,90 %) obveznikov se ukvarja z mlečno živinorejo; njihov delež je kar več kot dvakrat višji, kot je delež kmetijskih gospodarstev z mlečno živinorejo kot prevladujočim tipom kmetijstva v vzorcu FADN. Slaba polovica jih je mladih prevzemnikov; dve tretjini mladih prevzemnikov je hkrati vključenih tudi v ukrep 121. Kar štiri petine (80%) vseh obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, je vključenih v ukrep 121; do tako velike vključenosti je verjetno prišlo tudi zaradi ustreznosti razpisov, saj bilo naložbam v hleve in pripadajočo opremo za prirejo mleka do l. 2011 7 od 12 razpisov.

Med obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, je zelo malo takih, ki so se vključili v ukrep 123; verjetno je glavni vzrok pretežna omejitev razpisov na gospodarske družbe in samostojne podjetnike (le dva razpisa do l. 2011 sta bila namenjena kmetijam z dopolnilno dejavnostjo in agrarnim oz. pašnim skupnostim), lahko pa gre tudi za specializiranost zaradi zahtevnosti predelave mleka z vidika potrebnega znanja in tehnologije.

Preglednica 14: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost		Vrednost	
		Mleko	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki		534 (33,90 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	173 (32,40 %)	474 (30,04 %)
	112	80 (14,98 %)	464 (29,40 %)
	121	253 (47,38 %)	510 (32,32 %)
	113 in drugi	16 (3,00 %)	60 (3,80 %)
	123 in drugi	12 (2,25 %)	70 (4,44 %)

Obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, redijo predvsem krave molznice, zelo malo je koz in ovc; v povprečju imajo slabih 40 GVŽ, kar je za dobrih 40 % več od povprečja obveznikov (28, 20 GVŽ). Dokaj visoko povprečno število GVŽ pri vseh obveznikih je predvsem odraz zelo visokega povprečnega GVŽ pri obveznikih - rejcih prašičev in perutnine (skoraj 81 GVŽ) ter na mešanih kmetijah obveznikov (dobrih 28 GVŽ) in pri obveznikih – pridelovalcih poljščin (21 GVŽ). Obtežba njihovih površin z živino je največja med vsemi tipi kmetijstva in znaša v povprečju 2,04 GVŽ/ha, kar pa je le slabo četrtino (23,99 %) več od povprečja. Večino dela na njihovih kmetijah opravijo družinski člani, vložek plačanega dela je zato le 0,3 PDM.

Preglednica 15: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo

Spremenljivke FADN				Obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo			Vsi obvezniki	
Ime			Koda					
Sestava in donos				Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek (PDM)	plačanega dela		SE020	25,68	0,30	46,30%	158,75	0,64
Skupaj število GVŽ			SE080	21.251,13	39,80	141,11%	40.666,23	28,20
Krave molznice			SE085	13.109,58	24,74	111,42%	14.451,46	22,20
Ovce in koze			SE095	95,90	7,38	241,64%	390,76	3,05
Obtežba z živino			SE120	1.089,64	2,04	123,99%	2.137,77	1,65
Proizvodnja								
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)			SE132	568,63	1,07	105,98%	1.584,39	1,01
Skupni prihodek iz živinoreje / GVŽ			SE207	705.447,98	1.323,54	129,16%	1.469.416,15	1.024,70
Kravje mleko in mlečni izdelki			SE216	23.740.754,31	44.709,52	115,63%	25.248.592,65	38.665,53
Ovčje in kozje mleko			SE245	124.530,88	41.510,29	164,47%	126.195,88	25.239,18
Poraba v gospodinjstvu			SE260	673.007,44	1.407,97	115,46%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji			SE265	9.675.961,57	18.119,78	146,79%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški								
Posebni stroški živinoreje / GVŽ			SE309	440.964,71	827,33	119,89%	993.720,11	690,08

Pri mlečni živinoreji je v povprečju skupni prihodek iz živinoreje/GVŽ najvišji (1323,54) med vsemi tipi kmetijstva in je za slabih 30 % višji od povprečja, primerljiv je le še prihodek iz živinoreje/GVŽ pri pašni živini. Povprečna pridelava kravjega mleka in mlečnih izdelkov (povprečje 44.709,52) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, dva- do štirikrat višja kot pri ostalih tipih kmetijstva in glavni razlog za relativno visoko povprečje pri vseh obveznikih. S pridelavo ovčjega in kozjega mleka se ukvarjajo le trije obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo in dva obveznika z mešanimi kmetijami, tako da podatkov o njej ne moremo posplošiti na celoten tip kmetijstva. Povprečna poraba na kmetiji je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, je zaradi lastne pridelave krme za polovico večja od povprečja vseh obveznikov.

Obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, nimajo le visokih prihodkov, ampak tudi visoke stroške: posebni stroški živinoreje na GVŽ so v povprečju za petino višji od povprečja vseh obveznikov, visoki so tudi povprečni stroški krme. Kljub visokim stroškom je razmerje med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input) ugodno (indeks 1,07) in višje od povprečja vseh obveznikov.

Pri izbranih spremenljivkah obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, izstopajo po vseh parametrih, le zadolženost (obveznosti do virov sredstev) je povprečna. PDM, vložek neplačanega dela in površine KZU so v povprečju za petino do četrtno večji od povprečja obveznikov. Po drugi strani pa so tako povprečna skupna vrednost proizvodnje in povprečni skupni stroški pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, skoraj za polovico večji od povprečja vseh obveznikov.

Povprečni skupni stroški so visoki predvsem zaradi visokih posebnih stroškov (predvsem stroškov krme). Povprečna amortizacija (16.060,58) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, za tretjino višja od povprečja vseh obveznikov; to je odraz zgradb (hlevi) in opreme (molzni stroji ipd.), ki so nujni pri tem tipu kmetijstva. Tudi povprečje vsote osnovnih sredstev (42.861,53) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, za tretjino večje od povprečja vseh obveznikov, k čemur prispevajo tako nadpovprečne površine KZU kot visoka amortizacija.

Povprečna bruto dodana vrednost (36.280,27) in neto dodana vrednost kmetije (20.219,69) sta pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, za približno dve petini višji od povprečja vseh obveznikov; zaradi njihovega visokega povprečja so visoke tudi povprečne vrednosti neto dodane vrednosti kmetije na PDM, dohodek kmečke družine in dohodek kmečke družine na PDM.

Obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, v povprečju prejemajo za slabo četrtno več skupnih subvencij brez investicij (skoraj 14.000) od povprečja prejemnikov, po subvencijah iz PRP 2007-2013 pa se uvrščajo v povprečje obveznikov. Glede na to, da v podatkih o subvencijah PRP zaradi časa zajema podatkov niso zajete investicije, gre tu verjetno predvsem za plačila OMD in določene podukrepe KOP (predvsem podukrepi Sonaravna reja domačih živali, Planinska paša in Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri).

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo:

Ekonomski in drugi kazalniki so pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, ugodni. Stroški (zlasti posebni stroški) so visoki, a so visoki tudi prihodki. Kot kaže, so bili ukrepi PRP 2007-2013 nesorazmerno ugodni za ta tip kmetijstva, kar je smiselno z vidika krepitve tipa kmetijstva, ki glede na ekonomske in druge spremenljivke FADN kaže stabilnost in zadovoljivo razmerje med prihodki in stroški. Gre za investicijsko zahteven tip proizvodnje, kar se odraža v visokih osnovnih sredstvih in amortizaciji, ki je dokaj vezan na subvencije. Obvezniki, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, so verjetno večinoma specializirani za proizvodnjo in ni nujno, da bi se lotili predelave mleka, tudi če bi bili pogoji za vstop v ukrep 123 ugodnejši, saj bi se tako ukvarjali z dvema dejavnostima, ki sta zahtevni tako tehnološko kot glede standardov oziroma pogojev delovanja.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo:

Smiselno je analizirati, ali je šibka povezava s predelavo na kmetiji posledica pomanjkanja sredstev za investicije ali predvsem specializacije in šibke konkurenčnosti manjših proizvajalcev mlečnih proizvodov. Rezultati so lahko podlaga za odločitve o povezanosti financiranja pridelave in predelave mleka.

3.2.6 Pašna živina

Obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo predstavljajo slabo četrtno obveznikov in so tako druga najštevilčnejša skupina med obvezniki glede na tip proizvodnje. Njihov delež je precej nižji, kot je delež kmetijskih gospodarstev s pašno živinorejo kot prevladujočim tipom kmetijstva v vzorcu FADN, kjer tak tip proizvodnje prevladuje pri dobri tretjini.

Preglednica 16: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost	Vrednost	
	pašna živina	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki	389 (24,70 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	115 (29,56 %) 474 (30,04 %)
	112	183 (47,04 %) 464 (29,40 %)
	121	72 (18,51 %) 510 (32,32 %)
	113 in drugi	15 (3,86 %) 60 (3,80 %)
	123 in drugi	4 (1,03 %) 70 (4,44 %)

Več kot tri četrtine obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, je mladih prevzemnikov, kar je največji delež med obvezniki glede na tip proizvodnje – primerljiv delež (71,64 %) imajo le še obvezniki z mešanim kmetijstvom. Skoraj dve petini mladih prevzemnikov s tem tipom proizvodnje je hkrati vključenih tudi v ukrep 121. K veliki vključenosti je prispevala tudi ustreznost razpisov, saj bilo naložbam v hleve in pripadajočo opremo za prirejo mesa do I. 2011 namenjenih 7 od 12 razpisov. Zanimivo je, da je kljub zelo velikemu deležu mladih prevzemnikov in praktični povezanosti ukrepov 112 in 113 (pogosto se izvajata na isti kmetiji – ob zgodnji upokojitvi pride do predaje

gospodarstva) med obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, delež vključenih v ukrep 113 primerljiv z deležem med ostalimi obvezniki.

Med obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, so le štirje vključeni v ukrep 123, kar predstavlja najmanjši delež med obvezniki po tipih proizvodnje. Med vzroki so lahko pretežna omejitev razpisov na gospodarske družbe in samostojne podjetnike (le dva razpisa do l. 2011, namenjena kmetijam z dopolnilno dejavnostjo in agramim oz. pašnim skupnostim) ali pa zahtevnost predelave mesnih proizvodov z vidika potrebnega znanja, tehnologije in standardov.

Obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, redijo predvsem govedo, med katerim je manjši del (7 %) krav molznic, vendar mleko in mlečni izdelki predstavljajo zelo majhen dohodek in so verjetno predvsem za lastno porabo na kmetiji. Ovčjereja in kozjereja je zelo slabo zastopana, le eden od obveznikov s tem tipom proizvodnje redi več kot za 10 GVŽ koz in ovc. V povprečju imajo obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, dobrih 16,46 GVŽ, kar je le slabi dve petini povprečja obveznikov (28,20 GVŽ). Obtežba z živino znaša v povprečju le 1,30 GVŽ/ha, kar je dobro petino pod povprečjem vseh obveznikov.

Vložek plačanega dela je pri tej skupini obveznikov najnižji od vseh skupin obveznikov glede na tip proizvodnje in povprečno znaša le 0,16 PDM, torej večino dela na njihovih kmetijah opravijo družinski člani. Zaradi paše je pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, poraba na kmetiji v povprečju za dobro polovico manjša od povprečja obveznikov.

Preglednica 17: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo

Spremenljivke FADN		Obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo			Vsi obvezniki	
Ime	Koda					
Sestava in donos		Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek plačanega dela (PDM)	SE020	5,73	0,16	25,68%	158,75	0,64
Skupaj število GVŽ	SE080	6.386,70	16,46	58,37%	40.666,23	28,20
Krave molznice	SE085	357,96	10,23	46,07%	14.451,46	22,20
Ostalo govedo	SE090	5.078,82	13,51	102,35%	16.667,89	13,20
Ovce in koze	SE095	100,44	2,34	76,51%	390,76	3,05
Obtežba z živino	SE120	499,64	1,30	78,86%	2.137,77	1,65
Proizvodnja						
Skupni prihodki (output) /	SE132	305,24	0,78	77,95%	1.584,39	1,01
Skupni vložki (input)						
Skupni prihodek iz živinoreje /	SE207	448.212,90	1.155,19	112,73%	1.469.416,15	1.024,70
GVŽ						
Kravje mleko in mlečni izdelki	SE216	289.635,41	8.518,69	22,03%	25.248.592,65	38.665,53
Poraba v gospodinjstvu	SE260	334.546,04	1.086,19	89,07%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji	SE265	2.670.468,43	6.918,31	56,04%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški						
Posebni stroški živinoreje / GVŽ	SE309	211.222,12	544,39	78,89%	993.720,11	690,08

Obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo imajo v povprečju za skoraj 13 % višji skupni prihodek iz živinoreje na GVŽ in za dobro petino nižje posebne stroške živinoreje na GVŽ, kljub temu pa razmerje med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input) znaša le 0,78, kar kaže, saj je povprečna skupna vrednost proizvodnje obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živino (21.901,80) zelo nizka.

Pregled ostalih izbranih spremenljivk pokaže, da obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živino, dosegajo nižje povprečne vrednosti večine spremenljivk v primerjavi s povprečjem vseh obveznikov. Pri naslednjih spremenljivkah so povprečne vrednosti obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živino, najnižje v primerjavi z ostalimi skupinami obveznikov po tipih proizvodnje:

- PDM - 1,56 oziroma 78,22 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj vrednost proizvodnje - 21.901,80 oziroma 41,69 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj stroški - 25.886,35 oziroma 51,25 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj splošni stroški - 7.276,51 oziroma 60,54 % povprečja vseh obveznikov,
- Amortizacija - 7.609,48 oziroma 63,27 % povprečja vseh obveznikov,
- Bruto dodana vrednost kmetije - 11.769,05 oziroma 44,73 % povprečja vseh obveznikov,
- Neto dodana vrednost kmetije - 4.159,57 oziroma 29,11 % povprečja vseh obveznikov.

Nizek PDM kaže, da je pašna živinoreja delovno manj intenziven sektor, iz ostalih spremenljivk lahko razberemo, da se lahko večina dela opravi v družinskem krogu. Nizki stroški bi sicer lahko pripomogli k ugodnemu razmerju med prihodki in stroški, vendar je tudi skupna vrednost proizvodnje zelo nizka. To bi lahko pomenilo, da so glede na to, da so prihodki iz živinoreje na GVŽ visoki (glej zgoraj), ostale dejavnosti na kmetijah obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živino, tiste ki prinašajo manj dohodkov (ali pa več stroškov, vendar je to malo verjetno, saj so skupni stroški nizki). Zaradi nizke vrednosti proizvodnje je tudi bruto dodana vrednost kmetije relativno nizka, posledično pa (kljub nizki amortizaciji) tudi neto dodana vrednost, dohodek kmečke družine, dohodek kmečke družine/PDM in skupaj osnovna sredstva.

Nizka amortizacija sovпада z nizko vrednostjo osnovnih sredstev obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo (povprečje 199.163,15 oziroma 73,67 % povprečja vseh obveznikov). Vzrok za to je manjša povprečna vrednost površin KZU in verjetno manjši obseg zgradb in opreme: manjše število GVŽ v primerjavi z mlečno živinorejo kaže na to, da so v tem sektorju hlevi manjši, poleg tega pa za rejo pašne živine ni potrebne toliko tehnološko zahtevne opreme, ampak predvsem oprema za ureditev pašnikov.

Obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, so v povprečju manj zadolženi od ostalih obveznikov – v povprečju njihove obveznosti do drugih virov sredstev znašajo 28.267,13 € oziroma 65,67% povprečja vseh obveznikov. Manj so zadolženi le še obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom. Obenem obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, prejemajo v povprečju za četrtno manj subvencij (v celoti in subvencij iz PRP) kot ostali obvezniki. Subvencije PRP so verjetno večinoma iz naslova plačil OMD in določene podukrepe KOP (predvsem podukrepi Sonaravna reja domačih živali, Planinska paša in Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri).

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo:

Pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, so ekonomski kazalniki manj ugodni. Prihodki od živinoreje na GVŽ so sicer visoki, a je skupna vrednost proizvodnje relativno nizka. Pri pašni živinoreji je delovna intenzivnost nižja (nizek PDM) in večino dela lahko opravijo družinski člani. Zadolženost in vezanost na subvencije je pri obveznikih s tem tipom proizvodnje nižja, vendar je razmerje med skupnimi prihodki in vložki neugodno, kar lahko pomeni dolgotrajnejša vlaganja brez večjih prihodkov. To je lahko dolgoročno problematično z vidika velike vključenosti mladih kmetov: glede na nizko delovno intenzivnost se poleg pašne živinoreje lahko ukvarjajo tudi z drugimi dejavnostmi (npr. z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji), vendar o tem nimamo natančnejših podatkov. Obstaja tveganje, da bodo s prihodki iz teh dejavnosti krili stroške pašne živinoreje, ne da bi se jim ti povrnil v obliki prihodkov pašne živinoreje.

Nizka vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z živinorejo v ukrep 123 ni nujno posledica omejitev razpisnih pogojev. Širitev dejavnosti na področje predelave je morda za obveznike, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, manj zanimiva, saj zahteva večji vložek dela, določeno znanje in je zahtevna z vidika tehnoloških zahtev in standardov.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo:

Smiselno je analizirati, v kolikšni meri se nosilci kmetijskih gospodarstev, pri katerih kot tip proizvodnje prevladuje pašna živina, ukvarjajo še z drugimi dejavnostmi in ali se z njimi ukvarjajo zaradi nujnosti dodatnih prihodkov ali pa

zaradi manjše zainteresiranosti za čisto kmetovanje. Predvsem je treba pri načrtovanju ukrepov biti pozoren na odločitve mladih prevzemnikov kmetij in primernost njihovega poslovnega načrta.

Poleg tega je smiselno analizirati, ali je šibka povezava s predelavo na kmetiji posledica pomanjkanja interesa za širitev dejavnosti, sredstev za investicije ali predvsem posledica specializacije in šibke konkurenčnosti manjših proizvajalcev mesnih proizvodov. Rezultati so lahko podlaga za odločitev o financiranju dodatnih dejavnosti na kmetiji, izobraževanj in povezanosti financiranja pašne živinoreje in predelave mesnih proizvodov.

3.2.7 Prašiči/perutnina

Prašiči/perutnina so predstavljajo drugi najredkejši prevladujoči tip kmetovanja – s tem tipom kmetovanja se ukvarja 1,70 % obveznikov FADN, manj se jih ukvarja le še z vrtnarstvom. Med obvezniki je delež tistih, ki se ukvarjajo s tem tipom kmetovanja, nekoliko večji, saj jih je 59 oziroma 3,75 % vseh obveznikov. Približno polovica med njimi jih je mladih prevzemnikov (ukrep 112), med njimi jih je kar 70 % hkrati tudi vključenih v ukrep 121. V oba ukrepa (112 in 121) hkrati je vključenih več kot tretjina vseh obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine, kar je najvišji delež med vsemi skupinami obveznikov po tipih kmetijstva.

Preglednica 18: Vključenost obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost	Vrednost	
	Prašiči/perutnina	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki	59 (3,75 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	21 (35,59 %) 474 (30,04 %)
	112	9 (15,25 %) 464 (29,40 %)
	121	25 (42,37 %) 510 (32,32 %)
	113 in drugi	2 (3,39 %) 60 (3,80 %)
	123 in drugi	2 (3,39 %) 70 (4,44 %)

Visoka je tudi vključenost v ukrep 121, v katerega je podobno kot pri obveznikih, ki se ukvarjajo s predelavo mleka, vključenih skoraj štiri petine obveznikov s tem tipom kmetijstva, medtem ko je vključenost v ukrepa 113 in 123 minimalna (le po 2 obveznika). Za nizko vključenost v ukrepa 113 in 123 veljajo enake ugotovitve kot za sektor mleka in pašne živine. Visoka stopnja vključenosti v ukrep 121 v tem sektorju je verjetno tudi posledica ugodnih razpisnih pogojev, saj je 7 od 12 razpisov, objavljenih do leta 2011, podpiralo naložbe v hleve in in pripadajočo opremo za prirejo mesa in jajc.

Obvezniki, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, poleg le-teh redijo še govedo in pridelujejo žita in ostale poljščine. V povprečju imajo več kot 80 GVŽ, kar je za slabih 187 % več od povprečja vseh obveznikov. Povprečna obtežba z živino znaša 1,89 GVŽ/ha in je za skoraj 15 % večja od povprečne obtežbe vseh prejemnikov. Povprečne površine, zasejane z žiti in ostalimi poljščinami, so večje od povprečja vseh obveznikov in se uporabljajo za pridelavo krme, na kar kaže zelo visoka povprečna poraba na kmetiji (24.341,75), ki je skoraj še enkrat večja od povprečne porabe na kmetiji pri vseh prevzemnikih.

Preglednica 19: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine

Spremenljivke FADN		Obvezniki, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine			Vsi obvezniki	
Ime	Koda					
Sestava in donos		Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek plačanega dela (PDM)	SE020	1,40	0,23	36,60%	158,75	0,64
Žita	SE035	1.199,26	20,33	264,79%	6.686,18	7,68
Ostale poljščine	SE041	96,83	3,03	168,83%	1.310,18	1,79
Skupaj število GVŽ	SE080	4.767,70	80,81	286,54%	40.666,23	28,20
Ostalo govedo	SE090	278,07	15,45	117,06%	16.667,89	13,20
Prašiči	SE100	4.030,93	69,50	633,22%	7.474,26	10,98
Perutnina	SE105	397,92	49,74	454,61%	1.181,66	10,94
Obtežba z živino	SE120	35,93	1,89	114,91%	2.137,77	1,65
Proizvodnja						
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)	SE132	61,46	1,04	103,49%	1.584,39	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave	SE135	2.245.638,72	38.061,67	172,02%	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek iz živinoreje / GVŽ	SE207	50.756,66	860,28	83,95%	1.469.416,15	1.024,70
Govedo	SE220	320.254,26	17.791,90	187,08%	11.982.911,81	9.510,25
Prašiči	SE225	3.272.943,47	56.430,06	819,77%	4.508.765,02	6.883,61
Perutnina	SE235	26.195,59	3.742,23	1702,94%	22.194,89	219,75
Poraba v gospodinjstvu	SE260	72.020,50	1.263,52	103,61%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji	SE265	1.436.162,97	24.341,75	197,19%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški						
Posebni stroški živinoreje / GVŽ	SE309	35.710,34	605,26	87,71%	993.720,11	690,08
Posebni stroški rastlinske pridelave / ha	SE284	25.121,06	425,78	110,58%	564.835,33	385,03

Vložek plačanega dela je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, v povprečju nizek in znaša le dobro tretjino povprečja vseh obveznikov, obenem pa je PDM skoraj enak povprečju vseh obveznikov, kar kaže na to, da je ta tip kmetijstva po delovni intenzivnosti podoben mlečni živinoreji, a da večino dela lahko še vedno opravijo družinski člani.

Zaradi velike pridelave žit in ostalih poljščin je povprečna skupna vrednost rastlinske pridelave kar za 72 % višja od povprečja obveznikov, a so za dobrih 10 % višji tudi posebni stroški rastlinske pridelave na hektar. Povprečni skupni prihodek iz živinoreje na GVŽ in posebni stroški živinoreje na GVŽ so pri reji prašičev in perutnine nižji od povprečja vseh obveznikov, kar je lahko tudi odraz velikega števila GVŽ pri obveznikih s tem tipom proizvodnje. Povprečni prihodki obveznikov s tem tipom proizvodnje so veliki zlasti v prašičjereji (povprečje 56.430,06), kjer so kar 15-krat večji kot pri reji perutnine (povprečje 3.742,23) in trikrat večji od prihodkov iz govedoreje. Obvezniki, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine, imajo ugodno razmerje med prihodki in vložki (indeks 1,04), torej se jim splača še naprej ukvarjati s to panogo.

Pregled izbranih spremenljivk pokaže, da obvezniki, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine, dosegajo višje povprečne vrednosti številnih spremenljivk v primerjavi s povprečjem vseh obveznikov in najvišje vrednosti v primerjavi z ostalimi skupinami obveznikov po tipih proizvodnje. Take spremenljivke so:

- Skupaj KZU - 26,68 oziroma 146,67 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj vrednost proizvodnje - 106.003,98 oziroma 201,77 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj stroški - 101.748,85 oziroma 201,43 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj splošni stroški - 19.359,20 oziroma 161,07 % povprečja vseh obveznikov,

- Bruto dodana vrednost kmetije - 39.247,10 oziroma 149,17 % povprečja vseh obveznikov,
- Neto dodana vrednost kmetije/PDM - 11.885,09 oziroma 168,15 % povprečja vseh obveznikov,
- Dohodek kmečke družine/PDM - 10.695,37 oziroma 134,43 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupaj obveznosti do virov sredstev - 106.587,49 oziroma 247,61 % povprečja vseh obveznikov,
- Skupne subvencije, brez investicij - 15.959,72 oziroma 145,88 % povprečja vseh obveznikov,
- PRP subvencije - 8.514,47 oziroma 185,78 % povprečja vseh obveznikov.

Bruto dodana vrednost kmetije, neto dodana vrednost kmetije, dohodek kmečke družine, neto dodana vrednost kmetije/PDM in dohodek kmečke družine/PDM so v povprečju pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev in perutnine, zelo visoki, saj so za okoli 50 % do skoraj 70 % višji od povprečja vseh obveznikov. To je lahko tudi posledica dejstva, da gre pri reji prašičev in perutnine za večji obrat proizvodnje kot npr. pri mlečni živinoreji, kjer je življenski cikel živine daljši in bolj dolgoročno naravnan.

Povprečna amortizacija (17.124,98) je pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, kar za dve petini višja od povprečja vseh obveznikov; to je odraz urejenosti hlevov, kletk ipd., ki so ključni pri zagotavljanju ciljne proizvodnje v skladu s standardi na takih kmetijskih gospodarstvih. To in velike površine KZU se odražajo tudi na povprečju vsote osnovnih sredstev (345.398,50), ki je pri obveznikih s tem tipom proizvodnje za dobro četrtno večja od povprečja vseh obveznikov.

Uspešnost številnih ekonomskih kazalnikov pa je treba pogledati tudi v luči visokih zneskov prejetih subvencij: obvezniki, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, so od vseh obveznikov ukrepov PRP 2007-2013 za konkurenčnost najbolj vezani na subvencije – tako na splošno kot na subvencije, prejete iz naslova PRP. Povprečen znesek skupnih subvencij, brez investicij pri teh obveznikih znaša skoraj 16.000, kar je skoraj 46 % več od povprečja, od česa je dobra polovica subvencij iz PRP 2007- 2013, kar je celo za skoraj 86 % več od povprečja vseh obveznikov. Poleg tega so ti obvezniki tudi najbolj zadolženi – njihove obveznosti do virov sredstev znašajo kar 106.587,49 €.

Zaključek glede obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine:

Pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, so ekonomski kazalniki zelo ugodni, vendar so ti obvezniki tudi najbolj zadolženi in najbolj vezani na subvencije. Možno je, da je tako zaradi strukturnih sprememb v sektorju, vendar tako stanje dolgoročno predstavlja tveganje, npr. v primeru nezmožnosti odplačevanja dolgov.

Podobno kot pri pašni in mlečni živinoreji je širitev dejavnosti na področje predelave (ukrep 123) morda za obveznike, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine manj zanimiva zaradi večjih vložkov dela, potrebe po določenem znanju in tehnoloških zahtev in standardov.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine:

Rejo prašičev in perutnine je smiselno še naprej podpirati, vendar je pri tem smiselno vlagati tudi v inovacije, da bi tako zmanjšali stroške, povečali učinkovitost in pomagali zmanjšati odvisnost od posojil in subvencij.

Smiselno je analizirati, ali je šibka povezava s predelavo na kmetiji posledica pomanjkanja interesa za širitev dejavnosti, sredstev za investicije ali predvsem posledica specializacije in šibke konkurenčnosti manjših proizvajalcev mesnih proizvodov. Rezultati so lahko podlaga za odločitve o financiranju dodatnih dejavnosti na kmetiji, izobraževanj, inovacij in povezanosti financiranja reje prašičev in perutnine ter predelave mesnih proizvodov.

3.2.8 Mešano

Preglednica 20: Vključenost obveznikov z mešanimi kmetijami v ukrepe PRP 2007-2013

Značilnost		Vrednost	
		Mešano	Vsi obvezniki
Število obveznikov in delež med vsemi obvezniki		134 (8,51 %)	1575
Vključenost v ukrepe in delež vključenosti v ukrep med obvezniki s tem tipom kmetijstva	112 in 121	38 (28,36 %)	474 (30,04 %)
	112	58 (43,28 %)	464 (29,40 %)
	121	25 (18,66 %)	510 (32,32 %)
	113	3 (2,24 %)	60 (3,80 %)
	123	10 (7,46 %)	70 (4,44 %)

Obveznikov z mešanim tipom proizvodnje je 134 oziroma 8,51 % vseh obveznikov PRP 2007-2013, ki so poročali po FADN računovodstvu. Njihov delež je znatno nižji, kot je delež kmetijskih gospodarstev z mešanim tipom proizvodnje v vzorcu FADN, kjer predstavljajo skoraj tretjino (31,28 %) vzorca. To je do neke mere presenetljivo, saj bi pričakovali, da upravičenci z mešanimi kmetijami lažje vstopajo v ukrepe ne glede na morebitno tematsko usmerjenost njihovih razpisov (zaradi možnosti prijave npr. na razpis za naložbe v živinorejo ali na razpis za naložbe v sadjarstvo). Eden od možnih razlogov je lahko, da so mešane kmetije pogosto premajhne ali premalo ekonomsko učinkovite, da bi ustrezale razpisnim pogojem; na to bi lahko kazala relativno nizka vključenost obveznikov z mešanimi kmetijami v ukrep 121 – vanj jih je vključenih manj kot polovica, kar je primerljivo le še s sektorjem vinogradništva in pašne živine. Med obvezniki z mešanimi kmetijami je izrazito veliko mladih prevzemnikov – skoraj 72 %, kar jih po deležu mladih prevzemnikov uvršča takoj za obvezniki, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo. Dve petini mladih prevzemnikov med obvezniki z mešanimi kmetijami je hkrati vključenih v ukrep 121. Glede na visok delež mladih prevzemnikov preseneča majhno število vključenih v ukrep zgodnjega upokojevanja (ukrep 113), saj se oba ukrepa pogosto izvajata na isti kmetiji, vendar je to lahko tudi posledica relativno majhnega vzorca. Enako lahko velja za relativno višji delež vključenosti obveznikov z mešanimi kmetijami v ukrep 123.

Preglednica 21: Sestava, donos in proizvodnja pri obveznikih z mešano proizvodnjo

Spremenljivke FADN		Obvezniki, ki se ukvarjajo z mešano proizvodnjo			Vsi obvezniki	
Ime	Koda					
Sestava in donos		Vsota	Povprečje obveznika	Delež povprečja vseh obvez.	Vsota	Povprečje obveznika
Vložek plačanega dela (PDM)	SE020	4,02	0,24	36,60%	158,75	0,64
Žita	SE035	311,73	6,11	79,62%	6.686,18	7,68
Energetske poljščine	SE042	4,58	2,29	96,19%	69,04	2,38
Skupaj število GVŽ	SE080	1.968,94	15,50	54,97%	40.666,23	28,20
Ostalo govedo	SE090	1.092,31	9,26	70,14%	16.667,89	13,20
Ovce in koze	SE095	91,34	2,61	85,49%	390,76	3,05
Perutnina	SE105	140,61	12,78	116,83%	1.181,66	10,94
Obtežba z živino	SE120	150,95	1,21	73,38%	2.137,77	1,65
Proizvodnja						
Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)	165,61	1,24	1.584,39	122,78%	165,61	1,01
Skupaj vrednost rastlinske pridelave	SE135	1.121.994,42	8.436,05	38,13%	34.827.382,22	22.126,67
Skupni prihodek iz živinoreje / GVŽ	SE207	73.725,02	585,12	57,10%	1.469.416,15	1.024,70
Ovce in koze	SE230	26.705,17	763,00	104,00%	90.242,56	733,68
Poraba v gospodinjstvu	SE260	121.830,41	1.006,86	82,57%	1.614.552,85	1.219,45
Poraba na kmetiji	SE265	834.564,77	6.419,73	52,01%	18.022.785,12	12.344,37
Stroški						
Posebni stroški živinoreje / GVŽ	SE309	15.738,76	139,28	36,17%	564.835,33	385,03
Posebni stroški rastlinske pridelave / ha	SE284	64.019,99	504,09	73,05%	993.720,11	690,08

Obvezniki z mešanimi kmetijami se ukvarjajo z zelo raznoliko dejavnostjo, zaradi manjšega obsega posameznih tipov pridelkov ali živinoreje pri večini spremenljivk dosegajo nižje vrednosti. Za ostalimi tipi proizvodnje le malo zaostajajo pri pridelavi energetskih poljščin, a tudi žita, pri živinoreji pa je zanje značilen v povprečju velik obseg reje perutnine ter dokaj velik obseg ovčjereje in kozjereje, ki jim tudi prinaša prihodke, višje od povprečja vseh obveznikov.

Zaradi razpršenosti dejavnosti med različnimi tipi rastlinske pridelave in živinoreje obvezniki z mešano kmetijsko proizvodnjo dosegajo nižje povprečne vrednosti pri praktično vseh spremenljivkah sestave (povprečno število GVŽ) proizvodnje (skupaj vrednost rastlinske pridelave, skupni prihodek iz živinoreje / GVŽ, poraba v gospodinjstvu, poraba na kmetiji) in stroškov (posebni stroški živinoreje / GVŽ, posebni stroški rastlinske pridelave / ha). Ker živinoreja večinoma predstavlja le del dejavnosti, je povprečna poraba na kmetiji relativno nizka, le dobro polovico povprečne porabe vseh obveznikov, saj ni velike potrebe po krmi. Kot kaže razmerje med skupnimi prihodki (output) in skupnimi vložki (input), pa je taka mešana pridelava ugodna, saj je indeks 1,24 in torej krepko v prid prihodkov.

Obvezniki z mešano kmetijsko proizvodnjo dosegajo nižje povprečne vrednosti tudi pri večini spremenljivk, izbranih za primerjavo med vsemi osmimi tipi kmetijstva. Njihove kmetije so manjše od povprečja vseh obveznikov, saj imajo skupaj slabih 13 ha KZU, kar pa je kljub vsemu praktično dvakrat več od slovenskega povprečja KZU na kmetiji. Povprečni PDM obveznikov z mešano proizvodnjo je nižji od povprečja vseh obveznikov, majhen je tudi obseg plačanega dela, izražen v PDM, kar pomeni, da na mešanih kmetijah večino dela opravijo družinski člani. Povprečna bruto dodana vrednost kmetije in neto dodana vrednost kmetije sta pod povprečjem vseh obveznikov, medtem ko je dohodek kmečke družine povprečen, a sta zaradi nižje delovne intenzivnosti tega sektorja (nižji PDM) neto dodana vrednost kmetije/PDM in zlasti dohodek kmečke družine/PDM višja od povprečja obveznikov. Ključni ekonomski kazalniki so torej pri obveznikih z mešano kmetijsko proizvodnjo ugodni.

Povprečne vrednosti osnovnih sredstev in amortizacije so nižje od povprečja vseh obveznikov, kar je posledica tega, da je za mešano proizvodnjo sicer verjetno potrebne več različne opreme, a manjšega obsega in tehnološke zahtevnosti, poleg tega pa ni potrebnega toliko kapitala v obliki zgradb. Obvezniki z mešano proizvodnjo so v povprečju manj zadolženi, saj so njihove obveznosti do virov sredstev za slabih 30 % nižje od povprečja vseh obveznikov, in so v povprečju manj vezani na subvencije. Zanimivo pa je, je med subvencijami delež subvencij PRP velik, saj po povprečni vrednosti subvencij PRP skoraj dosegajo povprečje vseh obveznikov. Glede na strukturo dejavnosti obveznikov z mešano proizvodnjo gre verjetno predvsem za plačila OMD in širok nabor podukrepov KOP.

Zaključek glede obveznikov z mešano proizvodnjo:

Razpršenost dejavnosti sicer lahko zmanjša učinkovitost določenega tipa proizvodnje, a hkrati omogoča prilagodljivost razmeram na trgu in manjšo odvisnost od vremenskih razmer. Obvezniki z mešano proizvodnjo dosegajo dobre rezultate ekonomskih spremenljivk in imajo zelo ugodno razmerje med prihodki in stroški, poleg tega so tudi manj zadolženi in manj odvisni od subvencij, kot je povprečje vseh obveznikov.

Priporočila glede obveznikov, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine:

Mešan tip proizvodnje je lahko pomemben dejavnik stabilnosti kmetijstva v trenutnih negotovih tržnih razmerah in ob tveganju, ki ga prinašajo podnebne spremembe, zato ga je smiselno še naprej spodbujati, tudi zato, ker je pomemben dejavnik pestrosti slovenskega podeželja in multifunkcijske vloge kmetijstva.

4 Primerjava rezultatov med kmetijami - »vzorčniki« FADN in med kmetijami - »obvezniki« FADN

4.1 Možnost primerjave podatkov in metodološki pomisleki

FADN omogoča primerjavo med »subvencioniranimi« kmetijskimi gospodarstvi, torej tistimi, ki so prejela sredstva PRP 2007-2013 in poročajo v sistem FADN, in vzorcem za poročanje Evropski komisiji, v katerem sodelujejo vzorčniki in ki predstavlja prerez slovenskega kmetijstva, s katero bi lahko ugotovili povezanost med prejemanjem sredstev in rezultati. Z vidika analitičnih metod težavo predstavlja dejstvo, da spremenljivke, zajete v FADN, niso nujno neodvisne, saj so večinoma zajete ob podobnem času in potencialno odvisne od neke nam neznane spremenljivke. Poleg tega so določene spremenljivke medsebojno povezane, saj izračun določenih spremenljivk temelji na drugih, osnovnih spremenljivkah, zajetih v FADN. Pri uporabi uteženega niza podatkov o vzorčnikih se tveganje za napake z vsako obdelavo podatkov povečuje; pri podatkih za tip kmetijstva v vzorcu FADN, v katerem je majhno število vzorčnikov, je namreč največ možnosti za odstopanje le-teh od dejanskega stanja.

FADN je računovodska mreža, zato ne vsebuje drugih pomembnih podatkov o značilnostih posameznih kmetijskih gospodarstev in njihovih nosilcev, kot so npr. stopnja izobrazbe in starost, ki so lahko pomembna kontrolna spremenljivka za ugotavljanje vzročnih povezav pri učinkih vključenosti v ukrepe PRP 2007-2013. Po drugi strani pa je to razumljivo z vidika zagotavljanja varnosti osebnih podatkov. Ker nismo imeli podatkov o posameznih kmetijskih gospodarstvih, obeh vzorcev nismo mogli povezati med sabo in ugotoviti, kateri nizi podatkov predstavljajo obveznike, ki so hkrati tudi vzorčniki. Tega nismo mogli ugotoviti tudi s primerjavo podatkov zaradi občasnih popravkov podatkov vzorčnikov na podlagi usklajevanj z Evropsko komisijo. Iz istega razloga tudi nismo mogli ugotavljati morebitnih drugih vzrokov za trende, ki niso zajeti v FADN – npr. izobrazbe, starosti, oddaljenosti od urbanih središč in podobno. Možna pa bi bila povezava z drugimi bazami podatkov, ki trenutno niso enostavno združljive.

Pomembna razlika med obema vzorcema je tudi preverjenost podatkov, saj so vzorčniki podvrženi kontroli, a je zanje tudi podpora bolje organizirana. Sklepamo lahko, da so podatki vzorčnikov bolj natančni. Časovna vrsta podatkov iz večih let ter kontrolna skupina bi bili koristen pripomoček za ugotavljanje učinkov vključenosti v ukrepe PRP 2007-2013, saj bi omogočili ugotavljanje učinkov drugih, neznanih spremenljivk, ki niso zajete v FADN, zajet pa bi bil tudi morebiten časovni zamik učinkov prejemanja sredstev in trendi.

Velika raznolikost uteži, ki so uporabljene za oblikovanje reprezentativnega vzorca, zmanjšuje reprezentativnost, saj lahko v nekaterih primerih posamezna kmetija zaradi velike uteži predstavlja velik del določenega tipa kmetijstva. Z manj raznolikimi utežmi bi bile ugotovitve bolj zanesljive, saj bi bilo tveganje za napake manjše. Po drugi strani pa uteži zmanjšajo vrzel med vzorcem in populacijo.

Kot metodo smo izbrali analizo korelacije. Večja kot je korelacija, večji je korelacijski koeficient, in vrednosti koeficienta nad 0,7 pomenijo zelo močno povezanost obeh spremenljivk – vendar to še ne pomeni vzročno-posledične odvisnosti. Druge metode, ki smo jih preizkusili, kot je faktorska analiza in »propensity score matching« niso dale oprijemljivih rezultatov. Predlog glede oblikovanja kontrolne skupine je podan v priporočilih.

4.2 Rezultati primerjave

Pri analizi smo primerjali enake spremenljivke, kot smo jih uporabili za analizo obveznikov po posameznih tipih kmetijstva. Pri vseh spremenljivkah je povprečje pri obveznikih višje kot pri vzorčnikih. Vzrok za višje povprečje pri obveznikih je lahko učinek prejemanja sredstev PRP 2007-2013, nenaključnost dodeljevanja sredstev PRP 2007-2013

ali (najbolj verjetno) kombinacija obeh vzrokov. Nenaključnost dodeljevanja sredstev je posledica tega, da so ukrepi PRP 2007-2013 namenjeni določenim ciljnim skupinam kmetov (npr. mladi kmetje, določene panoge) in da se za odobritev vlog uporablja določene kriterije. Da bi ločili vzročno posledično povezavo od pristranskosti nabora prejemnikov, bi bile potrebne dodatne raziskave in zanesljiva kontrolna skupina.

Drug možen vir razlik v povprečju posameznih spremenljivk so uteži, uporabljene v vzorcu, saj smo primerjali utežena povprečja z aritmetičnimi povprečji. Nekatera kmetijska gospodarstva imajo veliko večjo težo kot ostala. Povprečna utež je 43, srednja vrednost 29, standardna deviacija pa 66, kar kaže na to, da ima manjše število ekstremnih primerov velik vpliv na povprečje. Največja utež je 1230 (1 primer), najmanjša pa 2 (5 primerov), tako da ima kmetija, utežena s prvo utežjo, 615-krat večji vpliv na podatke kot kmetije, utežene z najmanjšo utežjo. To je lahko problematično, če kmetija s tako veliko utežjo ni dejansko reprezentativna za svoj sektor, vendar smo privzeli, da je ta možnost zanemarljivo majhna.

Linearno razmerje med amortizacijo in drugimi spremenljivkami se zelo razlikuje med obvezniki in vzorčniki. Pri obveznikih je amortizacija močnejše povezana (ima močnejšo pozitivno korelacijo) s spremenljivkami, kot so celotni vložek dela, vložek neplačanega dela, celotna kmetijska proizvodnja, stroški, splošni stroški, osnovna sredstva, obveznosti do virov sredstev in celotne subvencije. To je lahko posledica vlaganj, do katerih pride ob pomoči subvencij, povečanju učinkovitosti zaradi naložbe in s tem proizvodnje ter z večjimi stroški zaradi večjega obsega dela in investicij. Pri vzorčnikih pa je amortizacija negativno povezana (ima negativno korelacijo) z neto dodano vrednostjo in neto dohodkom kmečke družine (z naraščanjem amortizacije neto dodana vrednost in dohodek kmečke družine upadata), kar je posledica načina izračunavanja¹¹.

Amortizacija se izračunava na podlagi osnovnih sredstev (zgradbe, proizvodna oprema, druga oprema, osnovna čreda, večletni nasadi ipd. ter zemljišča). Korelacija med amortizacijo in osnovnimi sredstvi je 0,82 pri obveznikih, a le 0,55 pri vzorčnikih. To kaže na to, da so osnovna sredstva pri obveznikih večja kot pri vzorčnikih, verjetno tudi zaradi podpore iz ukrepov PRPR 2007-2013, ki je v ukrepih, v katerih sodelujejo obvezniki, neposredno (ukrep 121) ali posredno (ukrep 112) namenjena modernizaciji kmetij z naložbami v opremo in zgradbe. Povezava med osnovnimi sredstvi in neto dohodki je pri vzorčnikih znatno manjša kot pri obveznikih (koeficient korelacije je 0,41 pri obveznikih, a le 0,07 pri vzorčnikih). Na podlagi tega lahko sklepamo, da obvezniki učinkoviteje uporabljajo osnovna sredstva za generiranje dohodka kmečke družine, torej učinkoviteje uporabljajo opremo, prostore in zemljišča in s tem ustvarijo večje prihodke. Obvezniki imajo torej ne le več sredstev, ampak jih tudi učinkoviteje uporabljajo.

Da k boljšim rezultatom obveznikov pri povečevanju in učinkoviti rabi sredstev (vsaj delno) prispeva sodelovanje v ukrepih PRP 2007-2013, lahko sklepamo tudi na podlagi velike korelacije med celotnimi subvencijami in subvencijami PRP 2007-2013 in neto dohodkom (približno 0,5) pri obveznikih v primerjavi z vzorčniki (približno 0,2). Sklepanje o vzročnosti temelji na tem, da s pomočjo sredstev PRP 2007-2013 obvezniki lažje vlagajo v osnovna sredstva in kapitalska sredstva, ki jih učinkovito uporabljajo za generiranje prihodkov, višjih od stroškov sredstev, poleg tega lahko zaradi večjih vlaganj in obsega proizvodnje pride že do učinkov ekonomije obsega, ki dodatno zmanjšajo stroške. Povezava med sodelovanjem v PRP 2007-2013 in povečevanjem osnovnih sredstev je precej jasna, povezava z učinkovito uporabo teh sredstev pa ne, saj je razlogov za učinkovitost lahko več. Poleg vključenosti v PRP 2007-2013 lahko k večji učinkovitosti pripomore izobraževanje, izbor opreme (ne le večja, ampak tudi učinkovitejša), ali pa nereprezentativnost obveznikov – med njimi je skoraj zagotovo več mladih kmetov kot v skupini vzorčnikov, ti pa so bolj izobraženi in imajo verjetno tudi več podjetniških veščin.

¹¹ Neto dodana vrednost (SE415) = SE410 (bruto dodana vrednost) – SE360 (amortizacija), neto dodana vrednost pa se uporabi tudi za izračun dohodka kmečke družine.

5 Zaključki in priporočila

5.1 Zaključki

V obdobju PRP 2007-2013 je bilo zbranih veliko podatkov prejemnikov sredstev določenih ukrepov prve osi. Podatki tvorijo eno od podlag za analize stanja v kmetijstvu in predvsem pri prejemnikih sredstev PRP 2007-2013. Ker se je sistem FADN v Sloveniji večkrat spreminjal, podatki zaenkrat ne omogočajo časovne analize vplivov vključenosti prejemnikov v PRP 2007-2013. Glede na to, da je sedaj sistem FADN ustaljen, bo omogočal časovne analize vplivov sredstev Programa razvoja podeželja na razvoj in delovanje kmetijskih gospodarstev in tako olajšal načrtovanje kmetijske politike.

Spreminjanje sistema FADN je privedlo tudi do nepoznavanja, to pa se odraža v težavah pri pridobivanju vzorčnikov. Ankete prejemnikov sredstev pri prejšnjih nalogah sprotnega vrednotenja so pokazale, da so nosilci kmetijskih gospodarstev mnenja, da je pri poročanju preveč administracije, da pa so pripravljeni sami poročati in se izobraževati za to. Novo programsko obdobje predstavlja priložnost za prenovo pristopa do nosilcev kmetijskih gospodarstev in uporabe FADN. Večja uporaba FADN bo zagotovo pripomogla k njegovi prepoznavnosti, večji pripravljenosti za sodelovanje in novim načinom uporabe. Pri načrtovanju uporabe FADN pa se je treba zavedati tudi tega, da gre za knjigovodstvo na kmetiji, ki ne zajema morebitnih drugih dejavnosti in in njihovih prihodkov.

Zaradi medsebojne povezanosti podatkov v sistemu FADN je kakovost podatkov zelo pomembna. Pri tem pomembno vlogo igra tako izobraženost vključenih nosilcev kmetijskih gospodarstev kot usposobljenost računovodskih pisarn in primerna računalniška podpora. Za zagotavljanje kakovosti podatkov je zato treba zagotoviti primerno začetno izobraževanje tako za vzorčnike kot za obveznike.

Na podlagi pregleda podatkov obveznikov za eno samo leto je težko pripraviti natančnejše zaključke o izvajanju PRP 2007-2013 in njegovem vplivu na posamezne sektorje. To bi bilo mogoče s pregledom časovnih trendov FADN posameznih prejemnikov, ki jih je možno nato agregirati na raven tipa kmetijstva in na raven vseh obveznikov. Takšne analize bo možno izvesti v prihodnje, ko bo enoten sistem zajema podatkov FADN v uporabi dlje časa, in jih nato uporabiti za načrtovanje kmetijske politike.

Analiza obveznikov je pokazala nekaj zanimivih ugotovitev na skupni ravni. Na podlagi rezultatov analize lahko sklepamo, da so pri tistih tipih kmetovanja, ki imajo dolgoročnejši način dela (npr. trajni nasadi, živinoreja), kapitalna sredstva manj pomembna za profitabilnost kot za kmetijsko proizvodnjo. To je logično, saj npr. povečanje opreme pri mlečni živinoreji ne more povečati količine mleka, ki ga proizvede posamezna krava molznica, poveča lahko učinkovitost molže, kar pa je zelo majhen del, in prihrani čas. Podobno je v sadjarstvu, kjer oprema lahko le v manjši meri doprinese k povečanju rodnosti sadnega drevja, lahko pa kmetu prihrani veliko časa. Pri poljščinah pa je obratno, boljša oprema lahko izboljša setev in žetev in tako ne le skrajša čas, ampak tudi poveča pridelek.

Analiza obveznikov po posameznih sektorjih je prinesla naslednje zaključke:

- Obvezniki, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, imajo relativno višjo bruto in neto dodano vrednost na PDM, relativno manjšo proizvodnjo, a gre tudi za delovno in investicijsko manj intenziven tip kmetijstva. Prejemajo relativno visoke zneske subvencij, a so kot kaže tudi manj zadolženi, vendar iz tega ne moremo sklepati o njihovi kreditni sposobnosti in morebitni odvisnosti od subvencij.
- obvezniki, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, prejemajo manj subvencij in so manj zadolženi. Imajo relativno visoke prihodke, a tudi stroške in amortizacijo. Manj dela lahko opravijo v družinskem krogu, zato imajo veliko najete delovne sile, ki predstavlja znaten strošek in obveznost.

- Pri obveznikih vinogradnikih in obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, so kljub manjšim površinam dohodki iz vinogradništva oz. trajnih nasadov dovolj veliki, da je z njimi mogoče pokriti večino stroškov in vzdrževati delovanje kmetijskega gospodarstva, torej niso odvisni od subvencij. Bruto in neto dodana vrednost kmetije obveznikov teh obveznikov je visoka, prav tako pa dohodek kmečke družine, in to kljub potrebam po najeti delovni sili.
- Med obvezniki, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi je bilo zelo malo mladih prevzemnikov, vendar je lahko za to več razlogov, od neugodne starostne strukture kmetov v tem sektorju, do večjega zanimanja mladih kmetov za druge tipe kmetijstva in posledičnega prestrukturiranja, vendar bi bilo za natančnejše ugotovitve treba analizirati podatke za celoten sektor.
- Ekonomski in drugi kazalniki so pri obveznikih, ki se ukvarjajo z mlečno živinorejo, ugodni. Kot kaže, so bili ukrepi PRP 2007-2013 nesorazmerno ugodni za ta tip kmetijstva, kar je smiselno z vidika krepitve tipa kmetijstva, ki glede na ekonomske in druge spremenljivke FADN kaže stabilnost in zadovoljivo razmerje med prihodki in stroški. Gre za investicijsko zahteven tip proizvodnje, kar se odraža v visokih osnovnih sredstvih in amortizaciji, ki je dokaj vezan na subvencije.
- Pri obveznikih, ki se ukvarjajo s pašno živinorejo, so ekonomski kazalniki manj ugodni. Zadolženost in vezanost na subvencije je pri obveznikih s tem tipom proizvodnje nižja, vendar je razmerje med skupnimi prihodki in vložki neugodno, kar lahko pomeni dolgotrajnejša vlaganja brez večjih prihodkov. To je lahko dolgoročno problematično z vidika velike vključenosti mladih kmetov: glede na nizko delovno intenzivnost se poleg pašne živinoreje lahko ukvarjajo tudi z drugimi dejavnostmi in obstaja tveganje, da bodo s prihodki iz teh dejavnosti krili stroške pašne živinoreje, ne da bi se jim ti povrnili, ter tako vzdrževali status quo, dokler bodo zmogli.
- Pri obveznikih, ki se ukvarjajo z rejo prašičev ali perutnine, so ekonomski kazalniki zelo ugodni, vendar so ti obvezniki tudi daleč najbolj zadolženi in najbolj vezani na subvencije, kar dolgoročno predstavlja tveganje, npr. v primeru nezmožnosti odplačevanja dolgov.
- Razpršenost dejavnosti na mešanih kmetijah sicer lahko zmanjša učinkovitost določenega tipa proizvodnje, a hkrati omogoča prilagodljivost razmeram na trgu in manjšo odvisnost od vremenskih razmer. Obvezniki z mešano proizvodnjo dosegajo dobre rezultate ekonomskih spremenljivk in imajo zelo ugodno razmerje med prihodki in stroški, poleg tega so tudi manj zadolženi in manj odvisni od subvencij, kot je povprečje vseh obveznikov.

Primerjava obveznikov in vzorčnikov je pokazala na verjeten vpliv vključenosti v ukrepe PRP 2007-2013 na uporabo osnovnih sredstev, generiranje neto dohodkov in doseganje dodane vrednosti. Pri interpretaciji rezultatov pa je treba biti previden zaradi metodoloških zadržkov – nesorazmernosti uteži posameznih nizov podatkov v vzorcu FADN ter zaradi »pristranskosti« obveznikov, saj razpisni pogoji posameznih ukrepov sredstva usmerjajo k določenim ciljnim skupinam.

5.2 Priporočila

Sedanje programsko obdobje PRP 2007-2013 se zaključuje. Da bi lahko spremljali in analizirali vpliv vključenosti v Program razvoja podeželja na razvoj in delovanje kmetijskih gospodarstev, je smiselno tudi v naslednjem programskem obdobju, torej v PRP 2014-2020 prejemnike sredstev ukrepov, namenjenih konkurenčnosti, zavezati k poročanju s sistemom FADN računovodstva. Ker je sistem FADN sedaj ustaljen, bi to omogočilo primerjavo razvoja posameznih vključenih kmetijskih gospodarstev in vpogled v trende v posameznih sektorjih. Da bi zagotovili kakovostne in smiselne podatke, ki bodo zajeli vsa prejeta sredstva in učinek njihove porabe, je smiselno že pred začetkom izvajanja novega PRP 2014-2020 določiti, kdaj in kako naj prejemniki sredstev – torej obvezniki – poročajo. Za ključne ukrepe bi bilo smiselno, da FADN uporabljajo že vsi upravičenci, ki se prijavljajo na razpise ključnih ukrepov, vendar je natančnejši način uporabe FADN smiselno določiti skupaj z nosilci posameznih ukrepov pred začetkom izvajanja novega PRP oziroma vsaj pred začetkom izvajanja razpisov, da bi v podatkih FADN zajeli vse tiste parametre, ki so pomembni z vidika načrtovanja politike razvoja podeželja.

Za kakovostno spremljanje FADN je treba zagotoviti tehnično podporo ter sistem zajema podatkov, ki bo relativno stalen in ki bi omogočal primerjavo med načrtovanim stanjem tako na ravni posameznika kot na ravni programa in v določenem časovnem obdobju. Računovodske pisarne že delujejo, smiselno pa je zagotoviti tudi dostopne in enostavne računalniške programe, da lahko FADN pričnejo nosilci kmetijskih gospodarstev sami uporabljati, in primerno izobraževanje tako za vzorčnike kot za obveznike, računovodske pisarne in javno službo kmetijskega svetovanja. Da bodo rezultati obveznikov kakovostni, jim je treba tudi zagotoviti podporo in občasno kontrolo rezultatov.

Primerjava vzorčnikov in obveznikov je pokazala tudi možnost, da obvezniki predstavljajo nereprezentativno skupino, ki je verjetno bolj podjetna od povprečja v slovenskem kmetijstvu. Zato je pri izvajanju ukrepov PRP 2007-2013 in oblikovanju ukrepov v prihodnje treba razmisliti, kako doseči manj podjetne, a sposobne nosilce kmetijskih gospodarstev, in kako lahko sodelovanje v PRP 2007-2013 pripomore k njihovi učinkovitosti.

Analiza obveznikov in primerjava obveznikov z vzorčniki je tokrat temeljila na naboru spremenljivk FADN, izbranih glede na namen naloge. V prihodnje je smiselno oblikovati nabor spremenljivk, ki jih je potrebno spremljati, da bi zbrali podatke o učinkih politike razvoja podeželja, in vsaj pri obveznikih v s FADN povezljivi bazi podatkov spremljati še druge dejavnike, ki lahko vplivajo na vrednosti spremenljivk v FADN (npr. starost, stopnja izobrazbe, izobrazba družinskih članov, oddaljenost od urbanih središč, druge dejavnosti na kmetiji,...). Rezultate je smiselno spremljati vsaj vsaki dve leti, da bi lahko pravočasno prilagodili izvajanje ukrepov PRP 2014-2020 in nadgrajevali sistem spremljanja.

Ena od prihodnjih možnosti uporabe podatkov FADN za spremljanje izvajanja PRP 2007-2013, pa tudi prihodnjega PRP je, da se v obrazcih vlog ključnih ukrepov, kot so ukrepi 112, 113, 121 in 123 upravičence zaveže k oceni vrednosti parametrov FADN, ki bi jih po njihovem mnenju dosegli brez prejemanja sredstev, za katera so zaprosili. Za napoved se izbere tiste parametre (npr. vložek dela in vložek neplačanega dela, vrednost proizvodnje in stroške, amortizacija, neto dodano vrednost, dohodek kmečke družine,...), ki so pomembni za Organ upravljanja. Tako napoved bi bilo relativno enostavno podati v okviru priprave poslovnega načrta. S takim pristopom naredimo umetno kontrolno skupino: napovedane vrednosti nam služijo kot kontrolna skupina, ki jo primerjamo z doseženimi vrednostmi ob koncu poročanja, ter s statističnimi metodami (t-test) preverimo, ali je prišlo do statistično značilnih razlik. V primeru, da so vrednosti ekonomskih parametrov po prejemanju sredstev nižje ali enake napovedanim vrednostim brez prejemanja sredstev, je treba preveriti morebitne negativne vplive drugih dejavnikov, saj je možno, da imajo ukrepi PRP pozitiven vpliv, a se njihov prispevek izniči zaradi negativnih vplivov okolja. S takim pristopom sicer ne moremo zanesljivo spremljati dolgoročnih vplivov, vendar lahko spremljamo vsaj rezultate obveznikov in na podlagi tega kvalitativno ali kvantitativno (ob upoštevanju vseh možnosti napake in drugih tveganj) ovrednotimo možne kratkoročne vplive izvajanja PRP.

FADN bi lahko uporabljali za več analiz, če bi bili podatki lahko povezljivi z ostalimi bazami podatkov, ki jih imata Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja ter Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje. Ministrstvo in Agencija naj zato pri oblikovanju in urejanju baz podatkov prednostno poskrbi tudi za povezljivost podatkov preko različnih identifikacijskih števil, evidentiranih po enotnem sistemu za vse ukrepe. Enoten sistem pomeni, da bi šlo tako v bazah prejemnikov sredstev Programa razvoja podeželja kot v Registru kmetijskih gospodarstev, bazah prejemnikov plačil iz I. stebra Skupne kmetijske politike in podobno za:

- uporabo enotnih identifikacijskih števil (npr. KMG_MID), zapisanih na enak način,
- enoten način beleženja imen in priimkov prejemnikov sredstev,
- enoten način beleženja naslovov kmetijskih gospodarstev,
- enotno beleženje ekonomskih podatkov,
- enotno beleženje strukturnih podatkov.

Analiza obveznikov po posameznih sektorjih je prinesla naslednja priporočila:

- Glede na relativno nizko proizvodnjo obveznikov, ki se ukvarjajo s pridelavo poljščin, je smiselno, da se v prihodnje pri tem sektorju spodbuja predvsem naložbe za povečanje učinkovitosti in zmanjšanje stroškov. Zanimivo bi bilo analizirati vpliv razpršenosti zemljišč na stroške, za kar pa je potrebna natančnejša raziskava z uporabo podatkov o GERK-ih obveznikov.
- Glede na velik del stroškov, povezanih z najemom delovne sile, amortizacijo in nakupom semen in sadik je v prihodnje pri v sektorju vrtnarstva smiselno spodbujati predvsem naložbe za manjšo odvisnost od najete delovne sile, torej v ureditev rastlinjakov in avtomatizacijo. Obenem je smiselno spodbujati inovacije na tem področju, saj je v vrtnarstvu velika možnost povečanja proizvodnje z inovativnimi pristopi. Pomemben dejavnik bo zagotavljanje stabilnega finančnega toka, za kar pa so namenjeni drugi finančni instrumenti.
- Pri vinogradništvu in obveznikih, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi, gre za sektor, ki je tesno povezan s predelavo, zato je v prihodnje smiselno še naprej zagotavljati možnost povezovanja pridelave in predelave ter pridobivanja sredstev za obe dejavnosti.
- V primeru, da pregled sektorja trajnih nasadov pokaže, da gre za sektor z višjo povprečno starostjo nosilcev kmetijskega gospodarstva, je smiselno posebej podpreti mlade prevzemnike, ki se ukvarjajo s trajnimi nasadi.
- Smiselno je analizirati, ali je v sektorju mleka, pašne živine in reje prašičev ter perutnine šibka povezava s predelavo na kmetiji posledica pomanjkanja interesa, sredstev za investicije ali predvsem specializacije in šibke konkurenčnosti manjših proizvajalcev. Rezultati so lahko podlaga za odločitve o povezanosti financiranja pridelave in predelave.
- Smiselno je analizirati, v kolikšni meri se nosilci kmetijskih gospodarstev, pri katerih kot tip proizvodnje prevladuje pašna živina, ukvarjajo še z drugimi dejavnostmi in ali se z njimi ukvarjajo zaradi nujnosti dodatnih prihodkov ali pa zaradi manjše zainteresiranosti za čisto kmetovanje. Predvsem je treba pri načrtovanju ukrepov biti pozoren na odločitve mladih prevzemnikov kmetij in primernost njihovega poslovnega načrta.
- Rejo prašičev in perutnine je smiselno še naprej podpirati, vendar je pri tem smiselno vlagati tudi v inovacije, da bi tako zmanjšali stroške, povečali učinkovitost in pomagali zmanjšati odvisnost od posojil in subvencij.
- Mešan tip proizvodnje je lahko pomemben dejavnik stabilnosti kmetijstva v trenutnih negotovih tržnih razmerah in ob tveganju, ki ga prinašajo podnebne spremembe, zato ga je smiselno še naprej spodbujati, tudi zato, ker je pomemben dejavnik pestrosti slovenskega podeželja in multifunkcijske vloge kmetijstva.

6 Viri in literatura

- Podatki o »vzorčnikih« in »obveznikih«, ki nam jih je posredovalo Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje
- Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Kmetijski inštitut Slovenije (2012): Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011. Ljubljana.
- Spletna stran FADN: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>
- Argilés and Slof (2010): New Opportunities for Farm Accounting.
- Bont, C.J.A.M. de, W.H. van Everdingen, B. Koole (2003): Standard Gross Margins in the Netherlands. The Hague, LEI, Report 1.03.04
- Cagliero R., Cisilino F., Scardera A. (2011): Evaluating Rural Development Programmes Using FADN Data. National Rural Network, Monitoring and Evaluation Task Force.
- Corson, Ruas, Levert, Guerrier, Dupraz, van der Werf, SAS and SMART Research Units (2010): Estimating emission inventories of French farms using the Farm Accountancy Data Network (FADN),
- Evaluation and Comparability of European Union and Member Country FADN Databases, Delame and Butault
- Franco, Alfonso and Linda (2008): Policy evaluation through Farm Statistics: the case of the Italian Farm Accountancy Data Network (RICA)
- <http://www.eler-evaluierung.de>
- Income stability in Dutch agriculture; Analyzing volatility of farm incomes with FADN data, Hans C.J. Vrolijk
- Kaditi E. A., Nitsi E. I. (2011): Vertical and horizontal decomposition of farm income inequality in Greece. Agricultural Economics Review, Vol. 12, No. 1, str. 69-80
- Karanikolas P., Zografakis S. (2009): Greek Farm Households: Income inequality, poverty and distributional impact of farm income,
- Liesivaara P., Myyrä S., Jaakkola A. (2012): Feasibility of the the Income Stabilisation Tool in Finland. Paper prepared for the 123rd EAAE Seminar PRICE VOLATILITY AND FARM INCOME STABILISATION. Modelling Outcomes and Assessing Market and Policy Based Responses, Dublin, February 23–24, 2012
- Pesti C., Keszthelyi S.: Additional environmental data in Hungarian FADN – analysis of crop farms. Agricultural Economics Research Institute.
- RI/CC 882 Rev.9.1, Odbor skupnosti za mrežo računovodskih podatkov s kmetij (FADN), DG Agri, Bruselj, oktober 2012
- Colson, Chatellier and Daniel: Using the Farm Accounts Data Network (FADN) to identify the structural characteristics and economic performance of EU cattle systems

Priloge

Seznam vseh standardnih spremenljivk FADN, ki se jih spremlja

Seznam je povzet po dokumentu: RI/CC 882 Rev.9.1, Odbor skupnosti za mrežo računovodskih podatkov s kmetij (FADN), DG Agri, Bruselj, oktober 2012.

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
Vzorec in populacija			
SYS02	FADN populacija	Seštevek utežnih koeficientov posameznih gospodarstev v vzorcu (izračun teh koeficientov je bil razložen v poglavju 1.3.).	
SYS03	Poročevalske kmetije v vzorcu	Število poročevalskih kmetij v vzorcu.	
SYS04	Menjalni tečaj	Povprečni menjalni tečaj države članice za pretvorbo nacionalne valute v EUR. Izračuna se kot povprečje mesečnih tečajev, ponderirano s številom dni v vsakem mesecu.	
Sestava in donos			
SE005	Ekonomska velikost	Ekonomska velikost gospodarstva, izražena v enotah ESU (European size unit).	$\sum SGM / 1200$
SE010	Skupaj vložek dela (PDM)	Skupni input dela na gospodarstvu, izražen v letnih enotah polnovrednih delovnih moči (PDM).	$(\#53+\#57+\#61+\#65+\#69+\#72+\#75+\#79+\#81+(A)+(C))/100$
SE011	Vložek dela (v urah)	Delovni čas v urah skupnega inputa dela na poročevalski kmetiji.	$\#54+\#58+\#62+\#66+\#70+\#73+\#76+\#77+\#80+\#82+\#83$
SE015	Vložek neplačanega dela (PDM)	Nanaša se v glavnem na delo družine, izraženo v enotah polnovrednih delovnih moči družine.	$(\#53+\#57+\#61+\#65+\#69+\#72+\#75+(A))/100$
SE016	Vložek neplačanega dela (v urah)	Delovni čas v urah neplačanega inputa dela (v glavnem družine) na poročevalski kmetiji.	$\#54+\#58+\#62+\#66+\#70+\#73+\#76+\#77$
SE020	Vložek plačanega dela (PDM)	Plačilo je lahko v denarju in/ali v naravi.	$(\#79+\#81+(C))/100$
SE021	Vložek plačanega dela (v urah)	Delovni čas v urah plačanega inputa dela na poročevalski kmetiji.	$\#80+\#82+\#83$
SE025	Skupaj KZU	Skupaj KZU poročevalske kmetije. Ne vključuje območij, ki se uporabljajo za gobe, zemlje, ki se občasno daje v najem za manj kot eno leto, ter gozdnih površin in drugih območij kmetijskega gospodarstva (ceste, ribniki, nekmetijska območja itd.). Zajema lastniško zemljo, zemljo v najemu in zemljo v skupni obdelavi (plačilo, povezano s proizvodnjo, izhajajočo iz zemlje, ki se da na razpolago). Vključuje kmetijsko zemljo, ki iz kmetijskih razlogov začasno ni obdelana ali ki se umika iz proizvodnje skladno z ukrepi kmetijske politike.	$(\#48+\#49+\#50) / 100$
SE030	Najeta KZU.	KZU, ki jih ima imetnik v najemu s pogodbo o najemu (plačilo v gotovini ali naravi) za obdobje vsaj leto dni.	$\#49 / 100$
SE035	Žita	Navadna pšenica in pira, trda pšenica, rž, ječmen, oves, poletne mešanice žit, koruza za zrnje, druga žita.	$[K120(4)..128(4)] / 100$
SE041	Ostale poljščine	Suha zrna stročnic, krompir, sladkorna pesa, oljna zrna in posevki predivnic (vključno s semeni, razen bombaža), hmelj, tobak drugi industrijski posevki (vključno z bombažem in sladkornim trsom).	$\{[K129(4)..135(4)] + K142(4) + K143(4)\} / 100$
SE 042	Energetske poljščine	Površina posejana z energetskimi poljščinami.	$[(K120(4)..133(4)] + K135(4) + K144(4) + K145(4) + K147(4) + K148(4) + K150(4) + K158(4) + K160(4) + K161(4) + K284(4) + K304(4) + [K330(4)..334(4)]$

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
			$+ [K345(4) \cdot 348(4)] + [K360(4) \cdot 364(4)] / 100$ if $K \dots (2) = 10$
SE046	Vrtnine in cvetje	Sveže vrtnine, melone, jagode, cvetje in okrasne rastline (gojene na odprtem ali v rastlinjaku). Upošteva se osnovno območje (in ne posejano območje), tudi če se uporablja zaporedoma v času enega (in istega) setvenega leta. Površine za gojenje gob so izključene!	$\{[K136(4) \cdot K138(4)] + K140(4) + K141(4)\} / 7100$
SE050	Vinogradi	Vključno z mladimi nasadi.	$K155(4)/100$
SE054	Trajni nasadi, brez vinogradov	Sadje in nasadi jagodičja (vključno s tropskim sadjem), nasadi citrusov, oljčni nasadi, drevesnice in drugi trajni nasadi (vrbovo protje, rogoz, bambus), vključno z mladimi nasadi in trajnimi nasadi, gojenimi v zavetju.	$\{[K152(4) \cdot 154(4)] + [K156(4) \cdot 158(4)]\} / 100$
SE055	Sadovnjaki in jagodičje	Sadna drevesa in jagodičje (vključno s tropskim in subtropskim sadjem) ter citrusi.	$[K152(4) \cdot 153(4)] / 100$
SE060	Oljčni nasadi	Oljčni nasadi.	$K154(4)/100$
SE065	Ostali trajni nasadi	Trajni nasadi, gojeni v rastlinjaku, drevesnice (vključno s trsnicami), drugi trajni nasadi (na primer vrbovo protje, rogoz in bambus) ter gojenje mladih nasadov.	$[K156(4) \cdot 158(4)] / 100$
SE071	Krmne rastline	Krmno korenje in kapusnice (blitva itd.), druge krmne rastline, začasna trava, travniki in stalni pašniki, ekstenzivni pašniki.	$[K144(4) + K145(4) + K147(4)] + K150(4) + K151(4) / 100$
SE072	Neobdelana kmetijska zemljišča	Kmetijska zemlja, ki se ne obdeluje zaradi kmetijskih razlogov.	$[K146(4)]$, če je $[K146(2) = 1]$, in $K146(3)$ ni enako 5 do 8] / 100
SE073	Praha	Zemlja, ki je zaradi obveznih ukrepov kmetijske politike umaknjena iz proizvodnje in ni obdelana. Vendar vključena je obdelovana zemlja, na katero se nanašajo prostovoljni dogovori o prahah. Zemlja, ki je podvržena obvezni prahi, a ki se lahko obdeluje, se vključi v območje, na katerem se goji zadevni posevek.	$[K146(4)]$, če je $[K146(2) = 1]$ in $K146(3) = 5$ to 8] / 100
SE074	Skupna kmetijska površina izvedn pridelave	= Kmetijska zemljišča, ki ni obdelano iz kmetijskih razlogov + zemljišča umaknjena iz pridelave v okviru obveznih ukrepov kmetijske politike + (od leta 2009) Zemljišča trajnih pašnikov in travnikov, ki se ne uporabljajo več za proizvodne namene, ampak vzdržujejo v dobrem kmetijskem in okoljskem stanju in so upravičeni do finančne podpore.	Od 2009: $\text{sum(SE072, SE073, K314AA)}$ Pred 2009: sum(SE072, SE073)
SE075	Gozdovi	Gozdno območje, gozdovi, topolovi nasadi, vključno z drevesnicami. Se ne vključuje v KZU (SE025).	$K173(4) / 100$
SE080	Skupaj število GVŽ	Število kopitarjev, goveda, ovac, koz, prašičev in perutnine na gospodarstvu (letno povprečje), pretvorjeno v GVŽ (za koeficiente glejte priložo). Vključeni niso čebelji panji, zajci in druge živali. Živali, ki ne pripadajo imetniku, temveč jih ta poseduje na podlagi pogodbene reje, se upoštevajo glede na njihovo letno prisotnost.	$[D22(5) \cdot 0,08] + [D34(5) \cdot 0,2] + SE085 + SE090 + SE095 + SE100 + SE105$
SE085	Krave molznice	Govedo ženskega spola (vključno s samicami bivola), ki je telilo in se ga uporablja v glavnem za proizvodnjo mleka za prehrano ljudi. Vključene niso krave molznice za zakol.	$D30(5) \cdot 0,1$
SE090	Ostalo govedo	Vso drugo govedo.	$\{[D23(5) + D24(5)] \cdot 0,04\} + \{[D25(5) + D26(5)] \cdot 0,06\} + \{[D28(5) + D29(5)] \cdot 0,08\} + \{[D27(5) + D31(5)] \cdot 0,1\} + [D32(5)] \cdot 0,08$
SE095	Ovce in koze	Koze samice, druge koze, ovce samice in druge ovce.	$[D38(5) \cdot 41(5)] \cdot 0,01$
SE100	Prašiči	Pujski, plemenske svinje, prašiči za pitanje, drugi prašiči.	$[D43(5) \cdot 0,0027] + [D44(5) \cdot 0,05] + \{[D45(5) + D46(5)] \cdot 0,03\}$
SE105	Perutnina	Piščanci za zakol, kokoši nesnice in druga perutnina.	$[D47(5) \cdot 0,007] + [D48(5) \cdot 0,014] + [D49(5) \cdot 0,03]$
SE110	Hektarski pridelek	Proizvodnja navadne pšenice, navedena v 100 kg/ha.	$[K120(5) \cdot 100] / K120(4)$

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
	pšenice in pire		
SE115	Hektarski pridelek koruze za zrnje	Proizvodnja koruze za zrnje v 100 kg/ha.	$[K126(5) * 100] / K126(4)$
SE120	Obtežba z živino	Obtežba pašne živine: povprečno število GVŽ goveda (razen telet za pitanje) in ovac/koz na hektar krmne KZU. Krmne površine zajemajo krmne rastline, kmetijske praxe in zemljo, umaknjeno iz proizvodnje (ki se ne obdeluje, razen v izjemnih primerih pri posevkih, ki se posejejo v skladu z načrtom o prahi). Obtežba z živino se izračunava samo za gospodarstva z ustreznimi živalmi in s krmnimi površinami.	$\{ SE085 + SE090 - [D23(5) * 0,04] + SE095 \} / \{ [K144(4)..147(4)] + K150(4) + K151(4) \} / 100$
SE125	Mlečnost	Povprečna proizvodnja mleka in mlečnih izdelkov (kg na kravo). Proizvodnja vključuje potrošnjo kmetije in porabo na kmetiji (razdelitev živalim). Izvzeta so gospodarstva brez krav molznic.	$\{ [K162(5) + K163(5)] * 1000 \} / \#130$
Proizvodnja			
SE131	Skupaj vrednost proizvodnje	Skupaj vrednost rastlinske pridelave + Skupaj vrednost živali in živalskih proizvodov + Ostali prihodki. = prodaja in poraba proizvodov (rastlinskih in živalskih) ter živine. + sprememba zalog proizvodov (rastlinskih in živalskih) + sprememba v vrednosti živine – nakupi živine + različni drugi proizvodi	SE135 + SE206 + SE256
SE132	Skupni prihodki (output) / Skupni vložki (input)	[Skupna pridelava pridelkov in rastlinskih proizvodov, živine in živalskih proizvodov ter drugih prihodkov. Prodaja in uporaba (rastlinskih in živalskih) proizvodov in živine + Sprememba zalog proizvodov (rastlinskih in živalskih) + Sprememba v vrednosti živine - Nakupi živine + Različne izdelke, ki niso izjemne] / [Posebni stroški + Režijski stroški + amortizacija + zunanji dejavniki. Stroški, povezani s kmetijsko dejavnostjo imetnika in v zvezi s proizvodnjo v obračunskem letu. Vključeni so zneski, ki se nanašajo na vložena sredstva, proizvedena na kmetijskem gospodarstvu (kmetije uporaba) = semena in sadike in krma za pašno živino in granivore, ne pa gnoj. Pri izračunu standardnih rezultatov FADN, kmetijski davki in druge dajatve niso vključene v skupni znesek za stroške, vendar so upoštevani v bilanci "Subvencije in davki" (subvencije - davki) za sedanje in ne tekočega poslovanja. Osebnosti davki imetnika se ne izkazujejo v FADN računov]	SE131 / SE270
SE135	Skupaj vrednost rastlinske pridelave	= prodaja + poraba na kmetiji + poraba v gospodinjstvu + (zaključno vrednotenje – začetno vrednotenje)	$[K120(7..10)..148(7..10)] - [K120(6)..148(6)] + [K150(7..10)..161(7..10)] - [K150(6)..161(6)]$
SE136	Skupni prihodek rastl. pridelave / ha	= [Prodaja + uporaba na kmetiji + Poraba v gospodinjstvu + (vrednost na koncu obračunskega – začetna vrednost)]/ha (razen območja dana v zakup za krajši čas in površine izključene iz proizvodnje).	SE135 / (SE025-K149AA) – SE074
SE140	Žita	Navadna pšenica in pira, trda pšenica, rž, ječmen, oves, poletne mešanice žita, koruza za zrnje, drugo žito. Vrednosti se beležijo po odbitku dajatve za soodgovornost (pred reformo leta 1992) za žita.	$[K120(7..10)..128(7..10)] - [K120(6)..128(6)]$
SE145	Stročnice za zrnje	Gojene za semena, a ne v primeru, če se pridelek pospravi zelen (krma). Ne zajema zelenjave in soje.	$[K129(7..10)] - K129(6)$

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
SE146	Energetske poljščine	Oljna ogrščica, soja, sončnice, sirek.	$\{[K120(7..10)..133(7..10)] + K135(7..10) + 144(7..10) + K145(7..10) + K147(7..10) + K148(7..10) + K150(7..10) + K158(7..10)] + K160(7..10) + K161(7..10) + K154(7..10) + K155(7..10)] - [K120(6)..133(6)] + K135(6) + 144(6) + K145(6) + K147(6) + K148(6) + K150(6) + K158(6) + K160(6) + K161(6) + K154(6) + K155(6)\}$ if K...(2)= 10
SE150	Krompir	Vključno z zgodnjim krompirjem in semeni.	$[K130(7..10)] - K130(6)$
SE155	Sladkorna pesa	Izključujoč vrednost vrhnih delov, vendar vključujoč vrednost kaše, ki se vrne imetniku ali ki jo ta proda tovarni sladkorne pese.	$[K131(7..10)] - K131(6)$
SE160	Oljnice	Oljnice (soja, sončnice, oljna ogrščica) in predivnice (razen bombaža).	$[K132(7..10)] - K132(6)$
SE165	Industrijske rastline	Hmelj, tobak in drugi industrijski posevki (vključno z zdravilnimi rastlinami, aromatičnimi rastlinami, dišavami in začimbami, bombažem in sladkornim trsom, lanom za vlakna in konopljo).	$[K133(7..10)..135(7..10)] - [K133(6)..135(6)]$
SE170	Vrtnine in cvetje	Sveže vrtnine, melone, jagode, cvetje in okrasne rastline (gojene na odprtem ali v rastlinjaku). Vključena je proizvodnja gob (vendar območje z gobami ni vključeno v SE046).	$[K136(7..10)..141(7..10)] - [K136(6)..141(6)]$
SE175	Sadje	Sadno drevje in jagodičje, gojeno na prostem (vključno s tropskim sadjem).	$K152(7..10) - K152(6)$
SE180	Citrusi	Pomaranče, tangerine, mandarine, klementine, limone in drugi citrusi.	$K153(7..10) - K153(6)$
SE185	Vino in grozdje	Namizno grozdje, grozdje za kakovostno/namizno vino, razni trtni izdelki (grozdni mošt itd.), vino, stranski izdelki trt (tropine, droži itd.) ter rozine.	$K155(7..10) - K155(6)$
SE190	Oljke in oljno olje	Namizne oljke, oljke za proizvodnjo olja, oljno olje in stranski izdelki oljčnih nasadov.	$K154(7..10) - K154(6)$
SE195	Krmne rastline	Krmno korenje in kapusnice (blitva), druge krmne rastline, začasna trava, travniki in stalni pašniki, ekstenzivni pašniki, začasno neobdelana kmetijska zemljišča in praha.	$[K144(7..10)..147(7..10)] + K150(7..10) + K151(7..10) - [K144(6)..147(6)] - K150(6) - K151(6)$
SE200	Vrednost ostalih rastlinskih pridelkov	Semena in sadike (trav, poljščin in vrtnin, razen žit, zrn stročnic, krompirja in oljnih rastlin), drugi poljski posevki (ki niso zajeti v podrobnih naslovih) ter trajni nasadi, gojeni v rastlinjaku.	$K142(7..10) + K143(7..10) + K148(7..10) + [K156(7..10)..161(7..10)] - K142(6) - K143(6) - K148(6) - [K156(6)..161(6)]$
SE206	Skupaj vrednost živali in živalskih proizvodov	= proizvodnja živali + sprememba v vrednosti živine + živalski izdelki <u>Proizvodnja živali</u> = prodaja + poraba v gospodinjstvu – nakupi Izračunava se za kopitarje, govedo, ovce, koze, prašiče, perutnino in druge živali. <u>Sprememba v vrednosti živine</u> = vrednost pri zaključnem vrednotenju – vrednost pri začetnem vrednotenju: za živali, ki so na gospodarstvu prisotne več kot eno leto, se oceni vrednost, ki ustreza povečanju obsega. <u>Živalski izdelki</u> = prodaja + poraba v gospodinjstvu + poraba na kmetiji + (zaključno vrednotenje – začetno vrednotenje) Ti izdelki so: mleko in mlečni izdelki krav, ovac in koz; volna; kokošja jajca; drugi živalski izdelki (provizije za osemenjevanje, gnoj, druga jajca itd.); prejemki od živali, gojenih na podlagi pogodbene reje (živali, ki niso v lasti kmeta) in med.	$[E51(2..3)..58(2..3)] - [E51(I)..58(1)] + [K162(7..10)..171(7..10)] + K313(7..10) - [K162(6)..171(6)] + K313(6) + (J) + (L) + (M) + (P) + (K) + (N)$
SE207	Skupni prihodek iz	= [Živinoreja + sprememba v vrednosti živine + živalskih	SE206 / SE080

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
	živinoreje / GVŽ	proizvodov. Živinoreja = prodaja + Potrošnja v gospodinjstvu - Nakupi Izračuna se za kopitarje, govedo, ovce, koze, prašiče, perutnino in druge živali. Sprememba v vrednosti živine = vrednost pri zaključnem vrednotenju - vrednost pri odpiranju vrednotenja. Za živali, ki so prisotne na gospodarstvu za več kot eno leto, je ocenjena vrednost, ki ustreza povečanju obsega. Živalski izdelki = prodaja + Potrošnja gospodinjstev + Poraba na kmetiji + (vrednost na koncu obračunskega - Otvoritev vrednotenja). Izdelki so: mleko in mlečni izdelki od krav, ovac, koz, volna, kokošja jajca, drugi živalski izdelki (stud pristojbine, gnoj, druga jajca, itd) in prejemki od živali, vzrejenih po pogodbi o storitvah (živali, ki niso v lasti kmet) in medu] / [Število kopitarjev, goveda, ovce, koze, prašiče in perutnino, ki je na gospodarstvu (letno povprečje), pretvori v glav živine. Niso vključene, so čebelarje panje, zajci in druge živali. Živali, ki ne pripadajo imetniku, vendar so v pogodbeni reji se upoštevajo glede na njihovo letno prisotnost]	
SE211	Sprememba v vrednosti živine	Neto sprememba ali ocena, ki ustreza povečanju obsega živali, ki so prisotne na gospodarstvu več kot eno leto. Ocena omogoča, da iz vrednosti letnega proizvoda izločimo kratkoročne spremembe cen, ki zadevajo živali, ki se bodo prodale šele na srednji ali dolgi rok. Živali, za katere se izvaja ta posebni izračun, so: kopitarji, govedo (razen goveda pod enim letom starosti), krave za zakol, koze, ovce samice, plemenske svinje (za pojasnila glejte oddelek 3 v Prilogi).	$(J) + (L) + (M) + (P) + (K) + (N)$
SE216	Kravje mleko in mlečni izdelki	Vrednosti so beležene po odbitku vrednosti dajatve za soodgovornost (če ta obstaja), vendar pred odbitkom zneska splošne dajatve (če ta obstaja). Slednja nastopa kot negativna subvencija, ki je specifična za mlekarstvo panogo.	$K162(7..10) + K163(7..10) - K162(6) - K163(6)$
SE220	Govedo	Proizvodnja + sprememba v vrednotenju. Neto sprememba v vrednotenju pri teletih za pitanje, drugem govedu pod enim letom starosti in kravah molznicah za zakol; sprememba v vrednotenju prilagojena pri vseh drugih kategorijah goveda.	$E52(2..3) - E52(I) + (J)$
SE225	Prašiči	Proizvodnja + sprememba v vrednotenju. Neto sprememba v vrednotenju pri pujskih, prašičih za pitanje in drugih prašičih; sprememba v vrednotenju prilagojena pri plemenskih svinjah.	$E56(2..3) - E56(I) + (L)$
SE230	Ovce in koze	Proizvodnja + sprememba v vrednotenju. Neto sprememba v vrednotenju pri drugih ovcah in drugih kozah; sprememba v vrednotenju prilagojena pri plemenskih ovcah in kozah.	$E54(2..3) + E55(2..3) - E54(I) - E55(I) + (M)$
SE235	Perutnina	Proizvodnja + sprememba v vrednotenju. Neto sprememba v vrednotenju pri vseh kategorijah perutnine.	$E57(2..3) - E57(I) + (K)$
SE240	Jajca	$[(Prodaja + Poraba v gospodinjstvu + Končna vrednost + Poraba na kmetiji) - (začetna vrednost)]$ kokošjih jajc.	$K169(7..10) - K169(6)$
SE245	Ovčje in kozje mleko	(Ovčje mleko + kozje mleko - mlečni izdelki iz ovčjega mleka + mlečni izdelki iz kozjega mleka) - začetna vrednost.	$K164(7..10) + K165(7..10) + K167(7..10) + K168(7..10) - K164(6) - K165(6) - K167(6) - K168(6)$
SE251	Vrednost ostalih živali in živalskih proizvodov	Meso kopitarjev in drugih živali (vključno s spremembo v vrednotenju), volna, drugi živalski izdelki (gnoj, provizije za osemenjevanje itd.), prejemki za živali v pogodbeni reji, in mleko. Neto sprememba v vrednotenju glede na čebelarje panje, zajce in druge živali; sprememba v vrednotenju glede na kopitarje.	$E51(2..3) + E58(2..3) - E51(I) - E58(I) + K166(7..10) + K170(7..10) + K171(7..10) + K313(7..10) - K166(6) - K170(6) - K171(6) - K313(6) + (P) + (N)$
SE256	Otali prihodki	Zakupljena zemlja, ki je pripravljena za setev, prejemki od	$K149(7..10) +$

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
		občasnega oddajanja krmnih območij, oddaja paše v najem, gozdni izdelki, pogodbeno delo za druge, oddajanje opreme v najem, obresti na tekoča sredstva, ki so potrebna za obratovanje gospodarstva, prejemki od turizma, prejemki, ki se nanašajo na prejšnja računovodska leta, drugi izdelki in proizvodi (npr. proizvodnja osnovnih sredstev).	$[(K172(7..10)..K181(7..10))] - K149(6) - [K172(6)..181(6)]$
SE260	Poraba v gospodinjstvu	Vrednost kmetijskih proizvodov (rastlinskih in živalskih), ki jih potroši družina imetnika. Upošteva se pri izračunu kmetijskega proizvoda.	$K183(8) + [E51(3)..58(3)]$
SE265	Poraba na kmetiji	Vrednost rastlinskih izdelkov, ki se proizvedejo in uporabijo na gospodarstvu za pridelavo končnih kmetijskih proizvodov. Zadevni izdelki so v glavnem rastlinski izdelki, ki se uporabljajo za krmo živali na gospodarstvu, ter semena in posevki, ki se proizvedejo in uporabijo na gospodarstvu. Ti izdelki se upoštevajo pri višini kmetijskega outputa.	$K183(10)$
Stroški			
SE270	Skupaj stroški	=posebni stroški+splošni stroški+amortizacija+stroški z zunanjimi dejavniki. Stroški, ki se vežejo na opravljanje kmetijske dejavnosti lastnika kmetije in na proizvodnjo tekočega leta. Vključeni so zneski, ki se nanašajo na inpute, proizvedene na gospodarstvu (poraba na kmetiji). = semena in sadike ter krma za pašno živino, prašiče in perutnino, vendar brez zneskov, ki se nanašajo na gnoj Pri izračunu standardnih rezultatov FADN kmetijski davki in druge dajatve niso vštet v skupni seštevek stroškov, vendar pa so upoštevani v bilanci "subvencije in davki". Osební davki imetnika se ne smejo beležiti v računih FADN.	$SE281+SE336+SE360+SE365$
SE275	Skupaj vmesna poraba	Skupni posebni stroški (skupaj z inputi, pridelanimi na kmetijskem gospodarstvu) in splošni stroški, nastali iz proizvodnje v obračunskem letu. = posebni stroški + splošni stroški	$\#(260..282) + \#284 + \#287$
SE281	Skupaj posebni stroški	= stroški specifični za posevke (semena in sadike, gnojila, izdelki za zaščito posevkov, drugi specifični stroški za posevke), stroški, specifični za živino (krma za pašno živino, prašiče in perutnino, drugi specifični stroški za živino) ter specifični gozdarski stroški	$\#(264..277)$
SE284	Posebni stroški rastlinske pridelave / ha	= [Kmetijske in hortikulturne rastline + kupljena gnojila in sredstva za izboljšanje tal + Fitofarmacevtska sredstva, pasti in vabe, ptičja strašila, zaščita proti toči lupine, zaščita proti zmrzali, itd + vključno z analizo tal, nakup še stoječih pridelkov, najem pridelek zemljišča za obdobje manj kot eno leto, nakup rastlinskih pridelkov (grozdje, itd), stroške, ki nastanejo pri pripravi za trg, skladiščenje, trženje pridelkov, etc] / Total kmetijskih zemljišč v uporabi gospodarstva	$\text{sum}(SE285, SE295, SE300, SE305) / SE025$
SE285	Seme in sadike	Zadeva kmetijske in vrtnarske posevke. Novi nasadi trajnih nasadov in gozda ter gozdnih površin se štejejo kot investicije!	$\#272 + \#273$
SE290	Seme in sadike, pridelano na kmetiji	Seme in sadike proizvedene in porabljene na gospodarstvu.	$\#273$
SE295	Gnojila	Kupljena gnojila in izboljševalci zemlje (brez tistih, ki se uporabljajo za gozdove).	$\#274$
SE300	Sredstva za varstvo rastlin	Izdelki za zaščito rastlin, pasti in vabe, strašila, rakete proti toči, zaščita pred pozebo itd. (razen tistih, ki se uporabljajo za gozdove).	$\#275$
SE305	Ostali posebni stroški z rastlinsko	Vključno z analizo prsti, nakupi stoječih posevkov, občasnim najemom pridelovalne zemlje (za obdobje, krajše od enega	$\#276$

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
	pridelavo	leta), nakupom rastlinskih pridelkov (grozdje ipd.), stroški, nastali ob pripravi na trg, hranjenju, trženju rastlinskih pridelkov itd.	
SE309	Posebni stroški živinoreje / GVŽ	= [Koncentrirana krma (vključno z mineralnimi lizalnimi kamni in konzervansi), voluminozna krma, izdatki za uporabo skupnih pašnikov, izdatki za agistment, stroški najema krmnih površin, ki niso vključene v KZU za kopitarje, govedo, ovce in koze + Krma za prašiče in + perutnine Veterinarske pristojbine in stroški reprodukcije, analize mleka, občasni nakupi živalskih proizvodov (mleko, itd), stroške, ki nastanejo pri pripravi proizvodov za trg, skladiščenje, trženja živalskih proizvodov, etc] / [Število kopitarjev, goveda, ovac, koz, prašiče in perutnino, ki je na gospodarstvu (letno povprečje), pretvori v glav živine. Niso vključene čebelji panji, zajci in druge živali. Živali, ki ne pripadajo imetniku, vendar so v pogodbeni reji se upoštevajo glede na njihovo letno prisotnost]	sum(SE310,SE320,SE330) / SE080
SE310	Krma za pašno živino	Koncentrirana krma (vključno z mineralnimi lizalnimi kamni in konzervativi), groba krma, izdatki za uporabo skupnih pašnikov, izdatki za najemanje paše, stroški najema krmnih površin (ki niso vključene v KZU) za kopitarje, govedo, ovce in koze.	#264 + #265 + #268
SE315	Krma za pašno živino, pridelana na kmetiji	Tržni kmetijski pridelki (vključno z mlekom, razen sesanega mleka), ki se uporabljajo kot krma za pašno živino.	#268
SE320	Krma za prašiče in perutnino	Krma za prašiče in perutnino.	#266 + #267 + #269 + #270
SE325	Krma za prašiče in perutnino, pridelana na kmetiji	Tržni kmetijski pridelki (vključno z mlekom, razen sesanega mleka), ki se uporabljajo kot krma za prašiče in perutnino.	#269 + #270
SE330	Ostali posebni stroški z živinorejo	Veterinarske provizije in stroški reprodukcije, testiranje mleka, občasni nakupi živalskih izdelkov (mleko itd.) ter stroški, nastali ob pripravi za trg, hranjenju, trženju živalskih izdelkov itd.	#271
SE331	Posebni stroški gozdarstva	Gnojila, zaščitni materiali, razni specifični stroški. Stroški dela, pogodbenega dela in mehanizacije niso vključeni; ti so prikazani pod ustreznimi stroškovnimi naslovi!	#277
SE336	Skupaj splošni stroški	Nabavni stroški, povezani s proizvodnimi dejavnostmi, vendar ne povezani s specifičnimi proizvodnimi linijami.	\$(260..263) + \$(278..282) + #284 + #287
SE340	Tekoči stroški za mehanizacijo in zgradbe	Stroški tekočega vzdrževanja opreme (in nakup manjše opreme), avtomobilski stroški, tekoče vzdrževanje poslopij in izboljšave zemlje, zavarovanje poslopij. Večja popravila se štejejo za investicije.	#261 + #263 + #278 + #287
SE345	Energija	Motorna goriva in olja, elektrika, kurilna goriva.	#262 + #279 + #280
SE350	Najeto delo in storitve	Stroški, povezani z delom, ki ga opravijo pogodbeniki, in stroški najema strojne opreme.	#260
SE356	Ostali neposredni stroški	Voda, zavarovanje (razen za poslopja in nesreče pri delu) ter drugi kmetijski režijski stroški (provizije računovodij, stroški telefona itd.).	#281 + #282 + #284
SE360	Amortizacija	Amortizacija osnovnih sredstev, ocenjena na nadomestitveno vrednost. Vknjižba amortizacije osnovnih sredstev v račune v računovodskem letu. Določena je na podlagi nadomestitvene vrednosti (vrednost ob zamenjavi). Zajema trajne nasade, kmetijske stavbe in stacionarno opremo, izboljšave zemljišč, stroje in opremo ter gozdne nasade. Za zemljo in obratna sredstva ni amortizacije.	#300 + #348 + #356

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
SE365	Soški z zunanjimi dejavniki	Nadomestila za inpute (delo, zemlja in kapital), ki niso v lasti imetnika. = plače, najemnina in plačane obresti	SE370+SE375+SE380
SE370	Izplačane plače	Plače in socialni prispevki (z zavarovanjem) delavcev. Zneski, ki jih prejmejo delavci, ki se štejejo za neplačane delavce (plače, nižje od normalnih plač), so izključeni!	#259
SE375	Plačane najemnine	Plačane najemnine za kmetijsko zemljo in poslopja ter stroški najema.	#285
SE380	Plačane obresti	Obresti in drugi finančni stroški, plačani za prejeta posojila (posojila za nakup zemlje, poslopij, strojev in opreme, živine, obratnega kapitala), ter obresti in finančni stroški dolgov.	#289
Subvencije			
SE605	Skupne subvencije, brez investicij	Subvencije za tekoče dejavnosti, ki so povezane s proizvodnjo (ne investicije). Subvencionirane obresti in plačila za ukinitve kmetijskih dejavnosti zato niso vključeni. Vknjižba praviloma temelji na upravičenosti do plačila in ne na prejemu plačila, in sicer z namenom, da se pridobijo skladni rezultati (proizvodnja/stroški/subvencije) za določeno računovodsko leto.	SE610 + SE615 + SE624 + SE625 + SE626 + SE630+ SE699 ¹²
SE610	Skupaj subvencije za rastlinsko pridelavo	Vse kmetijske subvencije za posevke, vključno s kompenzacijskimi plačili/plačili na površino, premijami za prahe in pomočjo v skladu s členom 68.	SE611 + SE612 + SE613 + JC924 + JC925
SE611	Neposredna plačila za poljščine	Zneski, plačani proizvajalcem žit, oljnic in stročnic in plačila za energetske poljščine.	<2000: J600(2) ; 2000–...: M(602..614)(5) + M618(5)+M(622...629)(5)+M(632...634)(5) +M655(5)
SE612	Plačila za površine v prahi	Zneski, ki so jih prejeli pridelovalci žit, oljnic in stročnic, ki so na delu svoje zemlje morali oblikovati prahe. Vendar se takšna zemlja lahko uporablja za določene neprehanske posevke.	1989–1999: J146(2) ; 2000–...: M650(5)
SE613	Ostale subvencije za rastlinske pridelke	Vsa druga plačila za poljske in vrtnarske posevke ter trajne nasade. Sem so vključena plačila za škrobnin in ves ostali krompir.	[J120..145(2) + [J147..161(2)] + J185(2) + [J281..284(2)] + [J296(2)..301(2)] + [J326..357(2)] + [J360..374(2)] + J952(2) + JC155 + JC285 + JC286 + JC288 + JC289 + [JC291...JC295]+ JC 304
SE615	Skupaj subvencije za živali	Vsa plačila za živali in živalske izdelke vključno s pomočjo v skladu s členom 68.	SE616+SE617+SE618+ SE619
SE616	Subvencije za prirajo mleka	Poleg premije za krave molznice, vključuje vse subvencije za izdelke iz mleka vključno s pomočjo v skladu s členom 68. Odšteje se znesek morebitne splošne dajatve na mleko.	J30(2) + J162(2) + J163(2)+M770(5)-L401(10) + JC921
SE617	Subvencije za govedo	Vsa kmetijska plačila, prejeta za govedo, razen za krave molznice, npr. premije za teleta moškega spola, premije za mlado govedo moškega spola, premije za krave dojilje, pomoč v skladu s členom 68 itd.	[J23..29(2)] + [J31..32(2)] + J52(2) + J307(2) + M700(5) + JC922
SE618	Subvencije za drobnico	Poleg premij za ovce samice in koze vključuje tudi vse subvencije za ovčje/kozje mlečne izdelke.	[J38..41(2)] + [J54..55(2)] + [J164..168(2)] + J308(2) + JC923
SE619	Ostale subvencije za živali	Vsa druga kmetijska plačila za drugo živino ali živalske izdelke vključno s pomočjo v skladu s členom 68. (Izjemoma lahko zajema zneske za katero koli od predhodnih kategorij – mleko, govedina/teletina, ovce/koze – kadar se takšni zneski zaradi pomanjkanja podrobnih podatkov ne morejo šteti v njihovih	J22(2) + [J33..34(2)] + [J43..51(2)] + [J56..58(2)]+ [J169..171(2)] + [J309..311(2)] + J3 13(2) + J95 1(2)]

¹² If year<1993 and country "FRA" then: J118 + SE610 + SE615 + ~~SE620~~ + SE624 + SE625 + SE626 + SE630+SE650 + SE699

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
		kategorijah.)	
SE621	Okoljska plačila	Plačila za ukrepe povezane z varovanjem okolja (pazite, da ne pride do podvojevanja z neposrednimi plačili v skladu s členom 69 uredbe 1782/2003) + plačila zaradi okoljskih omejitev.	J800(2) + J810(2)
SE622	Izravnalna plačila za OMD	Plačila za območja z omejenimi dejavniki za kmetijsko proizvodnjo.	J820(2)
SE623	Subvencije za razvoj podeželja	Pomoč kmetom za prilagajanje veljavnim standardom, za uporabo svetovalne pomoči, za zvišanje kakovosti proizvodov, izobraževanja, pogozdovanje in ekološka stabilnost gozdov	J830(2)+J835(2)+J840(2)+J900(2)+J910(2)+J953(2)
SE624	Skupna podpora iz naslova razvoja podeželja	= Okoljska plačila + OMD subvencije + druga plačila Razvoja podeželja vključno z nacionalnimi RP plačili	sum(SE621,SE622,SE623,JC173..176], JC179)
SE625	Subvencije za proizvode vmesne porabe	Vse kmetijske subvencije za stroške (vmesno porabo). Subvencije za plače, najemnine, davke, obresti so izključene!	[J60..82(2)]+J84(2)+J87(2)
SE626	Subvencije za zunanje dejavnike	Subvencije za plače, najemnine in obresti	J59(2)+J85(2)+J898(2)
SE630	Proizvodno nevezana plačila	Plačila na kmetijo in plačila vezana na površino. (vključena je tudi »dodatna pomoč«)	SE631+SE632+(SE640 samo do 2010)
SE631	Enotno plačilo na kmetijo		J670(2)
SE632	Enotno plačilo na površino	Samo za nove države članice (razen Malte in Slovenije)	J680(2)
SE640 (samo do 2010)	Dodatna pomoč	Znesek modulacije za prvih 5000 EUR ali manj neposrednih plačil.	J955(2)
SE650	Skupna Pomoč v okviru člena 68	Vsota vseh pomoči v okviru člena 68. Pozor! Ta SE ni vključen v SE605, ker so pomoči po členu 68 že vključene v SE610 in SE615.	sum(JC921...JC928)
SE699	Druge subvencije	Druge prejete subvencije vključno s pomočmi v okviru člena 68, dotacije in subvencije za nesreče ali izredne subvencije (kmetijsko-ekonomske pomoči itd)	sum(JC172,JC177,JC178,JC180,JC181,JC182,JC950,JC998,JC999,JC927)
Bilance subvencij in davkov			
SE600	Bilanca tekočih subvencij in davkov	Subvencije in davki, ki izhajajo iz tekoče proizvodne dejavnosti v obračunskem letu. Bilanca subvencij in davkov na tekoče poslovanje. = kmetijske subvencije + bilanca DDV na tekoče poslovanje – kmetijski davki	SE605 + SE395- SE390
SE605	Skupne subvencije, brez investicij	Subvencije za tekoče dejavnosti, ki so povezane s proizvodnjo (ne investicije). Subvencionirane obresti in plačila za ukinitve kmetijskih dejavnosti zato niso vključene. Vknjižba praviloma temelji na upravičenosti do plačila, in ne na prejemu plačila, in sicer z namenom, da se pridobijo skladni rezultati (proizvodnja/stroški/subvencije) za določeno računovodsko leto.	SE610 + SE615 + SE624 + SE625 + SE626 + SE630+ + SE699 ¹³
SE395	Bilanca DDV,brez investicij	Splošno pravilo je, da se vse vknjižbe beležijo brez DDV; to ne predstavlja nobenih težav, kadar je imetnik podvržen običajnemu sistemu DDV. Kadar velja poseben kmetijski sistem, je treba različne zneske DDV beležiti, tako da se pri izračunu rezultatov lahko upoštevajo prednosti nacionalnega kmetijskega DDV sistema. = bilanca DDV za tekoče poslovanje =	#402 + #405 –#403

¹³ If year<1993 and country "FRA" then: J118 + SE610 + SE615 + SE620 + SE624 + SE625 + SE626 + SE630+SE650 + SE699

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
		(DDV od prodaje + povračilo pavšalnega DDV – DDV od nakupov)	
SE390	Davki	Kmetijski davki in druge takse (razen DDV in osebnih davkov imetnika) ter davki in druge dajatve na zemljo in poslopja.	#283 + #288 – J83(2) – Jc88(2)
SE405	Bilanca subvencij in davkov na investicije	Subvencije in davki, ki ne izhajajo iz tekoče proizvodne dejavnosti v obračunskem letu. = subvencije za investicije + premije za opustitev mlečne živinoreje – DDV, plačan za investicije	#370 + SE407 – #404
SE406	Subvencije za investicije		#370
SE407	Plačila za opustitev mlečne proizvodnje	Ta premija se lahko prejme v obliki enkratnega zneska ali pa je razdeljena na obdobje več let.	J1052(2) + J2052(2)
SE408	DDV na investicije	Štelo se je, da je za namene izračuna prihodkov primernejše, da se ta znesek obravnava ločeno od skupne bilance DDV. Ponavadi gre za velik znesek, ki nima nobene povezave z letno proizvodnjo. Če bi se ta znesek upošteval pri bilanci DDV, bi popačil bilanco subvencij za tekoče poslovanje in davkov nanj.	#404
Dohodki			
SE131	Skupaj vrednost proizvodnje	Skupaj vrednost rastlinske pridelave + Skupaj vrednost živali in živalskih proizvodov + Ostali prihodki. = prodaja in poraba proizvodov (rastlinskih in živalskih) ter živine. + sprememba zalog proizvodov (rastlinskih in živalskih) + sprememba v vrednosti živine – nakupi živine + različni drugi proizvodi	SE135 + SE206 + SE256
SE275	Skupaj vmesna poraba	Skupni posebni stroški (skupaj z vlaganji na kmetijskem gospodarstvu) in splošni stroški, nastali iz proizvodnje v obračunskem letu. = posebni stroški + splošni stroški	#(260..282) + #284 + #287
SE600	Bilanca tekočih subvencij in davkov	Subvencije in davki, ki izhajajo iz tekoče proizvodne dejavnosti v obračunskem letu. Bilanca subvencij in davkov na tekoče poslovanje. = kmetijske subvencije + bilanca DDV na tekoče poslovanje – kmetijski davki	SE605 + SE395 + SE390
SE410	Bruto dodana vrednost kmetije	Skupaj vrednost proizvodnje – vmesna poraba. + bilanca tekočih subvencij in davkov	SE131 – SE275 + SE600
SE360	Amortizacija	Amortizacija osnovnih sredstev, ocenjena na nadomestitveno vrednost. Vknjižba amortizacije osnovnih sredstev v obračunskem letu v račune. Določena je na podlagi nadomestitvene vrednosti. Zadeva nasade trajnih posevkov, kmetijske stavbe in stacionarno opremo, izboljšave zemljišč, stroje in opremo ter gozdne nasade. Za zemljišča in obratna sredstva ni amortizacije.	#300 + #348 + #356
SE415	Neto dodana vrednost kmetije	Nadomestila za stalne proizvodne dejavnike (delo, zemljišča in sredstva), tako za zunanje kakor za družinske dejavnike. Zaradi tega se lahko kmetijska gospodarstva primerjajo ne glede na družinsko/nedružinsko naravo proizvodnih dejavnikov, ki jih uporabljajo. Ta kazalec pa je občutljiv na uporabljene metode proizvodnje: razmerje med vmesno potrošnjo + amortizacijo in osnovnimi dejavniki se lahko spreminja in s tem vpliva na raven neto dodane vrednosti kmetije. V živinorejskem sektorju, na primer takrat, kadar	SE410 – SE360

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
		proizvodnja poteka večinoma brez uporabe zemljišč (kupljena krma) ali ekstenzivno (nakup in najem krmnih zemljišč).	
SE365	Stroški z zunanjimi dejavniki	Nadomestila za vlaganja (delo, zemljišča in sredstva), ki niso v lasti nosilca. = plačane plače, najemnina in obresti	SE370+SE375+SE380
SE405	Bilanca subvencij in davkov na investicije	Subvencije in davki, ki ne izhajajo iz tekoče proizvodne dejavnosti v obračunskem letu. = subvencije za investicije + premije za opustitev mlečne živinoreje – DDV, plačan za investicije	#370 + SE407 – #404
SE420	Dohodek kmečke družine	Nadomestila za stalne proizvodne dejavnike (delo, zemljišča in sredstva) in nadomestila za podjetniška tveganja v obračunskem letu. Standardni rezultati FADN zato ne uporabljajo ocene nadomestil za družinske dejavnike (stroški za delo, zemljišča in družinska sredstva).	SE415-SE365+SE405
SE425	Neto dodana vrednost kmetije/PDM	Neto dodana vrednost kmetije na enoto kmetijskega dela. Upošteva razlike v delovni sili, ki jih mora plačati kmetijsko gospodarstvo.	SE415 / SE010
SE430	Dohodek kmečke družine/PDM	Družinski dohodek kmetije na enoto družinskega dela. Upošteva razlike v družinski delovni sili, ki jo je treba plačati na kmetijsko gospodarstvo.	SE420/SE015
Bilanca stanja			
SE436	Skupaj sredstva	Upoštevana so le lastniška sredstva. Kapitalski kazalci temeljijo na vrednosti različnih sredstev pri zaključnem vrednotenju. = osnovna sredstva + tekoča sredstva	SE441 + SE465
SE441	Skupaj osnovna sredstva	= kmetijsko zemljišče in kmetijske zgradbe ter gozdni kapital + zgradbe + stroji in oprema + osnovna čreda	#301 + #349 + #357 + D28(4) + D30(4) + D32(4) + D38(4) + D40(4) + D44(4)
SE446	Zemljišča, trajni nasadi in kvote	Zemljišča in zgradbe: kmetijska zemljišča, trajni nasadi, izboljšave zemljišč, kvote in druge predpisane pravice (skupaj s stroški pridobitve) ter gozdna zemljišča. Kvote (in druge predpisane pravice), pridobljene brezplačno, se ne vrednotijo kot sredstva (zabeleži se le njihova prodaja).	#301 – #333 + #349
SE450	Zgradbe	Zgradbe in stacionarna oprema v lasti nosilca.	#333
SE455	Mehanizacija	Stroji, traktorji, avtomobili in tovorna vozila, namakalne naprave (razen, kadar je njihova vrednost majhna ali se uporabljajo le eno leto).	#357
SE460	Osnovna čreda	= vrednost pri zaključnem vrednotenju telic, krav molznic, drugih krav za razplod, koz, ovc samic za razplod, svinj za razplod	D28(4) + D30(4) + D32(4) + D38(4) + D40(4) + D44(4)
SE465	Skupaj obratna sredstva	= neplemenska živina + obratni kapital (zaloge kmetijskih proizvodov + drugi obratni kapital)	SE470 + #365
SE470	Neplemenska živina	= vrednost pri zaključnem vrednotenju vse živine, razen osnovne črede (glejte RICC 882 rev. 6)	[D22(4)..27(4)] + D29(4) + D31(4) + [D33(4)..34(4)] + D39(4) + D41(4) + D43(4) + [D45(4)..50(4)]
SE475	Zaloga kmetijskih pridelkov	= vrednost pri zaključnem vrednotenju vseh rastlinskih in živalskih pridelkov (razen mladih nasadov)	[K183(9) – K159(9)]
SE480	Ostala obratna sredstva	= vrednost posevkov, lastništvo kmetijskih deležev, zneski kratkoročnih terjatev, denar v blagajni ali na banki (sredstva, potrebna za poslovanje kmetijskega gospodarstva)	#365 – SE475
SE485	Skupaj obveznosti do virov sredstev	= vrednost pri zaključnem vrednotenju vseh (dolgoročnih, srednjeročnih ali kratkoročnih) posojil, ki jih je še treba odplačati	#394
SE490	Dolgoročna in	Posojila, najeta za obdobje, daljše od enega leta.	#378

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
	srednjeročna posojila		
SE495	Kratkoročna posojila	Posojila, najeta za obdobje, krajše od enega leta, in neplačane terjatve.	#386
Finančni indikatorji			
SE501	Lastni kapital	= skupna sredstva - dolgovi	SE436 – SE485
SE506	Sprememba vrednosti lastnega kapitala (+/-)	= [(skupna sredstva – dolgovi) pri zaključnem vrednotenju] - [(skupna sredstva – dolgovi) pri začetnem vrednotenju]	SE501 – {#296 + #344 + #352 + #360 + [D22(2)..50(2)] – #390}
SE510	Povprečna vrednost kapitala v obračunskem letu	Povprečna vrednost (= [začetna + zaključna] / 2) kapitala = živina + trajni posevki + izboljšave zemljišča + zgradbe + stroji in oprema + obratni kapital Vrednost kvot in drugih predpisanih pravic ni vključena, ker jo je včasih težko ločiti od vrednosti zemljišč. Obračuna se le, kadar je zemljiški kapital knjižen ločeno od vrednosti zgradb.	{ [D22(2)..50(2)] + [D22(4)..50(4)] + #312 + #320 + #328 + #352 + #360 + #317 + #325 + #333 + #357 + #365} / 2
SE516	Bruto investicije	= nakupi - prodaje osnovnih sredstev + sprememba v vrednosti osnovne črede	[#297 + #345 + #353] – [#299 + #347 + #355] + (Z)
SE521	Neto investicije	= bruto investicije - amortizacija	SE516-SE360
SE526	Denarni tok (I)	= sposobnost kmetijskega gospodarstva za varčevanje in samofinanciranje = Prejemki - izdatki v obračunskem letu (pri čemer se ne upošteva kapital, dolgove in posojila). Ta indikator je podoben tistemu, ki ga na podlagi makro ekonomskih računov uporablja EUROSTAT. = neto prejemki kmetijske dejavnosti in drugi prejemki + bilanca kmetijskih subvencij in davkov + bilanca subvencij in davkov na investicije = prodaja proizvodov + drugi prejemki + prodaja živine – plačilo vseh stroškov in nakupi živine = prejemki – izdatki za obračunsko leto = neto prejemki kmetijske dejavnosti in drugi prejemki + bilanca kmetijskih subvencij in davkov + bilanca subvencij za investicije in davkov nanje + bilanca delovanja na kapital + bilanca delovanja na dolgove in posojila = prodaja proizvodov + drugi prejemki + prodaja živine – plačilo vseh stroškov in nakupi živine + kmetijske subvencije in kmetijski davki + bilanca DDV + subvencije za investicije – davki na investicije + prodaja kapitala – investicije + zaključno vrednotenje dolgov – začetno vrednotenje dolgov."	{K183(7) + [E51(2)..58(2)]} – {[SE275 – #268 – #269 – #270 – #273] + SE365 + [E51(I)..58(I)]} + SE600 + SE405
SE530	Denarni tok (2)	= sposobnost kmetijskega gospodarstva za varčevanje in samofinanciranje = prejemki – izdatki za obračunsko leto = neto prejemki kmetijske dejavnosti in drugi prejemki + bilanca kmetijskih subvencij in davkov + bilanca subvencij in davkov na investicije + bilanca delovanja na kapital + bilanca delovanja na dolgove in posojila = prodaja proizvodov + drugi prejemki + prodaja živine	SE526 + (#371 – #369) + (#394 – #390)

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Formula
		– plačilo vseh stroškov in– nakupi živine + kmetijske subvencije in– kmetijski davki + bilanca DDV + subvencije za investicije – davki na investicije + prodaja kapitala – investicije + zaključno vrednotenje dolgov – začetno vrednotenje dolgov	
SE532	Denarni tok / skupno vrednost kapitala KMG	= (Prejemki - izdatki v obračunskem letu) / (Osnovna sredstva + gibljiva sredstva)	SE530 / SE436

Priloga B: Analiza izbranih spremenljivk pri obveznikih

Spodnja preglednica je zbirna preglednica podatkov o vrednosti spremenljivk pri obveznikih glede na tip kmetijstva. Prikazane so vsote in povprečne vrednosti za vsako spremenljivko za posamezen tip kmetijstva (TF8) in za vse obveznike skupaj. Delež pomeni delež povprečja obveznikov posameznega tipa kmetijstva v primerjavi s povprečjem vseh obveznikov skupaj.

Spremenljivka FADN	Koda	Poljščine			Vrtnarstvo			Vinogradništvo			Trajni nasadi		
		vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež
PDM	SE010	519,92	1,74	86,93%	45,18	3,48	173,74%	206,99	2,33	116,27%	153,68	2,65	132,46%
Vložek neplačanega dela (PDM)	SE015	433,71	1,45	82,68%	27,95	2,15	122,55%	161,50	1,81	103,44%	102,05	1,76	100,29%
Skupaj KZU	SE025	6.158,64	20,60	113,23%	144,79	11,14	61,23%	801,83	9,01	49,53%	607,00	10,47	57,53%
Skupaj vrednost proizvodnje	SE131	12.894.157,27	43.124,27	82,08%	699.840,64	53.833,90	102,47%	4.889.027,53	54.932,89	104,56%	3.050.446,66	52.593,91	100,11%
Skupaj stroški	SE270	13.329.858,14	44.581,47	88,26%	739.786,05	56.906,62	112,66%	3.344.484,48	37.578,48	74,39%	2.669.267,33	46.021,85	91,11%
Skupaj splošni stroški	SE336	3.442.104,74	11.512,06	95,78%	206.593,49	15.891,81	132,22%	1.004.119,45	11.282,24	93,87%	688.409,91	11.869,14	98,75%
Amortizacija	SE360	3.196.820,79	10.727,59	89,19%	236.089,77	18.160,75	151,00%	929.286,67	10.441,42	86,82%	880.073,39	15.173,68	126,16%
Bruto dodana vrednost kmetije	SE410	6.988.353,29	23.372,42	88,83%	361.845,98	27.834,31	105,79%	2.979.505,06	33.477,58	127,24%	1.919.413,67	33.093,34	125,78%
Neto dodana vrednost kmetije	SE415	3.791.532,42	12.680,71	88,73%	125.756,18	9.673,55	67,69%	2.050.218,45	23.036,16	161,20%	1.039.340,32	17.919,66	125,39%
Dohodek kmečke družine	SE420	3.445.481,23	11.523,35	85,12%	33.618,77	2.586,06	19,10%	2.022.245,32	22.721,86	167,84%	895.103,22	15.432,81	114,00%
Neto dodana vrednost kmetije/PDM	SE425	2.362.622,40	7.901,75	111,79%	7.700,69	592,36	8,38%	928.044,17	10.427,46	147,53%	406.647,02	7.011,16	99,19%
Dohodek kmečke družine/PDM	SE430	2.464.357,72	8.242,00	103,59%	-19.539,05	-1.503,00	-18,89%	1.191.140,15	13.383,60	168,21%	575.490,69	9.922,25	124,71%
Skupaj osnovna sredstva	SE441	67.500.416,40	225.753,90	83,51%	2.132.822,42	164.063,26	60,69%	22.670.875,46	254.728,94	94,22%	12.857.928,59	221.688,42	82,00%
Skupaj obveznosti do virov sredstev	SE485	2.450.194,55	37.695,30	87,57%	55.423,64	13.855,91	32,19%	843.951,22	44.418,49	103,19%	379.305,32	31.608,78	73,43%
Skupne subvencije, brez investicij	SE605	3.780.419,96	12.685,97	115,95%	65.607,35	5.046,72	46,13%	409.410,47	4.932,66	45,09%	368.633,76	6.467,26	59,11%
Subvencije PRP	SE624	1.448.234,81	5.635,15	122,95%	25.498,33	2.124,86	46,36%	269.572,58	3.412,31	74,45%	200.021,58	3.773,99	82,34%

Poročilo o sprotnem vrednotenju Programa razvoja podeželja 2007–2013 v letu 2013
Analiza FADN standardnih rezultatov prejemnikov sredstev PRP 2007–2013

Spremenljivka FADN	Koda	Mleko			Pašna živina			Prašiči/perutnina			Mešano			vsi obvezniki	
		vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje	delež	vsota	povprečje
PDM	SE010	1.259,87	2,36	118,17%	607,10	1,56	78,22%	117,59	1,99	99,64%	236,13	1,76	88,10%	3.146,46	2,00
Vložek neplačanega dela (PDM)	SE015	1.138,81	2,14	122,02%	569,03	1,47	83,60%	110,44	1,87	106,70%	214,32	1,60	91,17%	2.757,81	1,75
Skupaj KZU	SE025	12.389,20	23,24	127,78%	5.220,19	13,42	73,77%	1.574,20	26,68	146,67%	1.718,37	12,92	71,03%	28.614,22	18,19
Skupaj vrednost proizvodnje	SE131	42.030.389,54	78.708,59	149,81%	8.519.799,35	21.901,80	41,69%	6.254.234,62	106.003,98	201,77%	4.409.557,40	32.907,14	62,63%	82.747.453,01	52.538,07
Skupaj stroški	SE270	39.567.871,10	74.097,14	146,69%	10.069.790,77	25.886,35	51,25%	6.003.182,26	101.748,85	201,43%	3.835.255,23	28.621,31	56,66%	79.559.495,36	50.513,97
Skupaj splošni stroški	SE336	8.405.948,21	15.741,48	130,97%	2.830.561,33	7.276,51	60,54%	1.142.192,65	19.359,20	161,07%	1.210.555,48	9.034,00	75,16%	18.930.485,26	12.019,36
Amortizacija	SE360	8.576.350,82	16.060,58	133,54%	2.960.088,07	7.609,48	63,27%	1.010.373,93	17.124,98	142,39%	1.141.698,46	8.520,14	70,84%	18.930.781,89	12.027,18
Bruto dodana vrednost kmetije	SE410	19.373.666,20	36.280,27	137,89%	4.578.159,77	11.769,05	44,73%	2.315.579,07	39.247,10	149,17%	2.921.983,06	21.805,84	82,88%	41.438.506,10	26.310,16
Neto dodana vrednost kmetije	SE415	10.797.315,41	20.219,69	141,49%	1.618.071,73	4.159,57	29,11%	1.305.205,17	22.122,12	154,80%	1.780.284,65	13.285,71	92,97%	22.507.724,33	14.290,62
Dohodek kmečke družine	SE420	10.552.534,68	19.761,30	145,97%	1.443.183,96	3.709,98	27,40%	1.169.685,99	19.825,19	146,44%	1.760.457,39	13.137,74	97,04%	21.322.310,56	13.537,97
Neto dodana vrednost kmetije/PDM	SE425	4.622.420,07	8.672,46	122,70%	1.080.706,32	2.785,33	39,41%	701.220,19	11.885,09	168,15%	1.009.001,23	7.529,86	106,53%	11.118.362,09	7.068,25
Dohodek kmečke družine/PDM	SE430	4.988.441,25	9.376,77	117,85%	998.894,41	2.574,47	32,36%	631.026,96	10.695,37	134,43%	1.677.413,87	12.518,01	157,34%	12.507.226,00	7.956,25
Skupaj osnovna sredstva	SE441	190.613.165,99	356.953,49	132,04%	77.474.466,70	199.163,15	73,67%	20.378.511,59	345.398,50	127,76%	32.165.795,17	240.043,25	88,79%	425.793.982,31	270.345,39
Skupaj obveznosti do virov sredstev	SE485	7.415.044,21	42.861,53	99,57%	1.215.486,47	28.267,13	65,67%	2.558.099,84	106.587,49	247,61%	708.597,66	30.808,59	71,57%	15.626.102,91	43.047,12
Skupne subvencije, brez investicij	SE605	7.236.282,00	13.627,65	124,56%	3.126.047,94	8.098,57	74,02%	893.744,59	15.959,72	145,88%	1.154.188,39	8.678,11	79,32%	17.034.334,46	10.940,48
Subvencije PRP	SE624	2.218.388,36	4.760,49	103,87%	1.270.113,08	3.577,78	78,06%	408.694,63	8.514,47	185,78%	562.207,32	4.426,83	96,59%	6.402.730,69	4.583,20

Priloga C: Izračuni korelacijskih koeficientov za primerjavo obveznikov in vzorčnikov

<i>Uteženi vzorec vzorčnikov</i>	Skupaj vložek dela	Vložek neplačanega dela	Skupaj vrednost proizvodnje	Skupaj stroški	Skupaj splošni stroški	Amortizacija v EUR	Neto dodana vrednost kmetije	Dohodek kmečke družine	Skupaj osnovna sredstva	Skupaj obveznosti do virov sredstev	Skupaj subvencije, brez investicij
Skupaj vložek dela	1										
Vložek neplačanega dela	0,93	1									
Skupaj vrednost proizvodnje	0,48	0,36	1								
Skupaj stroški	0,47	0,37	0,79	1							
Skupaj splošni stroški	0,59	0,50	0,70	0,71	1						
Amortizacija v EUR	0,26	0,24	0,35	0,74	0,32	1					
Neto dodana vrednost kmetije	0,22	0,12	0,63	0,04	0,29	-0,39	1				
Dohodek kmečke družine	0,16	0,06	0,58	0,02	0,28	-0,37	0,95	1			
Skupaj osnovna sredstva	0,55	0,57	0,57	0,65	0,54	0,55	0,11	0,07	1		
Skupaj obveznosti do virov sredstev	0,03	0,02	0,21	0,24	0,15	0,11	0,07	0,02	0,16	1	
Skupaj subvencije, brez investicij	0,31	0,32	0,43	0,52	0,53	0,24	0,22	0,21	0,48	0,12	1

<i>Obvezniki</i>	Skupaj vložek dela	Vložek neplačanega dela	Skupaj vrednost proizvodnje	Skupaj stroški	Skupaj splošni stroški	Amortizacija v EUR	Neto dodana vrednost kmetije	Dohodek kmečke družine	Skupaj osnovna sredstva	Skupaj obveznosti do virov sredstev	Skupaj subvencije, brez investicij
Skupaj vložek dela	1										
Vložek neplačanega dela	0,87	1									
Skupaj vrednost proizvodnje	0,48	0,46	1								
Skupaj stroški	0,46	0,45	0,92	1							
Skupaj splošni stroški	0,45	0,41	0,75	0,82	1						
Amortizacija v EUR	0,42	0,36	0,74	0,81	0,60	1					
Neto dodana vrednost kmetije	0,33	0,30	0,74	0,46	0,42	0,38	1				
Dohodek kmečke družine	0,29	0,29	0,70	0,41	0,35	0,33	0,96	1			

Poročilo o sprotne vrednotenju Programa razvoja podeželja 2007–2013 v letu 2013
Analiza FADN standardnih rezultatov prejemnikov sredstev PRP 2007–2013

Skupaj osnovna sredstva	0,37	0,35	0,74	0,76	0,57	0,82	0,45	0,41	1		
Skupaj obveznosti do virov sredstev	0,17	0,17	0,38	0,42	0,43	0,32	0,20	0,15	0,43	1	
Skupaj subvencije, brez investicij	0,27	0,29	0,61	0,67	0,63	0,57	0,54	0,49	0,55	0,26	1

<i>Primerjava</i>	Skupaj vložek dela	Vložek neplačanega dela	Skupaj vrednost proizvodnje	Skupaj stroški	Skupaj splošni stroški	Amortizacija v EUR	Neto dodana vrednost kmetije	Dohodek kmečke družine	Skupaj osnovna sredstva	Skupaj obveznosti do virov sredstev	Skupaj subvencije, brez investicij
Skupaj vložek dela	1										
Vložek neplačanega dela		1									
Skupaj vrednost proizvodnje			1								
Skupaj stroški			0,13	1							
Skupaj splošni stroški	0,14			0,11	1						
Amortizacija v EUR	0,16	0,12	0,39		0,27	1					
Neto dodana vrednost kmetije	0,11	0,19	0,11	0,42	0,13	0,77	1				
Dohodek kmečke družine	0,13	0,22	0,12	0,39		0,70		1			
Skupaj osnovna sredstva	0,18	0,22	0,17	0,12		0,27	0,34	0,34	1		
Skupaj obveznosti do virov sredstev	0,15	0,15	0,17	0,18	0,28	0,21	0,13	0,13	0,27	1	
Skupaj subvencije, brez investicij			0,18	0,15		0,32	0,32	0,27		0,14	1